

Mappingonderzoek kunst in opdracht in de publieke ruimte

Rapport | 15 september 2020

In opdracht van

Vlaamse Overheid Beleidsdomein Cultuur
Dep. CJM - Platform Kunst in Opdracht
Arenbergstraat 9
1000 Brussel

Deze studie werd uitgevoerd door:

Michelle Accardo
Isabelle De Voldere

Jozef II-straat 40 B1
1000 Brussel

T: +32 2 282 17 10
info@ideaconsult.be

www.ideaconsult.be

IDEA
CONSULT *thinking ahead*

member of
IDEAGROUP

Inhoudsopgave

1 /	Context en vraagstelling	3
2 /	Onderzoeksopzet	5
3 /	Mapping van het huidige landschap voor kunstopdrachten in de publieke ruimte	8
	3.1. Kunst in opdracht in de publieke ruimte: een definitie	8
	3.2. Van concept tot beheer: het ‘Kunst in opdracht’ traject	10
	3.3. Wie is in Vlaanderen betrokken bij kunstopdrachten in de publieke ruimte?	17
	3.4. Welke motivaties liggen aan de basis van kunstopdrachten in de publieke ruimte?	29
	3.5. Welke soorten kunstprojecten worden gerealiseerd in de publieke ruimte?	33
	3.6. Het ecosysteem rond kunst in opdracht in de publieke ruimte	43
	3.7. Rol van het Platform Kunst in Opdracht	52
4 /	Ruimte voor kunst in opdracht: toekomstperspectieven	55
	4.1. Gedetecteerde ondersteuningsnoden	57
	4.2. Ontwikkelkansen voor kunstopdrachten in de publieke ruimte in Vlaanderen	62
5 /	Aanbevelingen voor een versterkt Vlaams ondersteuningsbeleid	64
	5.1. Groeikansen voor Platform Kunst in Opdracht	64
	5.2. Verschillende doelgroepen, verschillende dienstverlening	66
	5.3. Toekomstige uitdagingen	67
	BIJLAGEN	69
B.1 /	Stuurgroep	70
B.2 /	Klankbordgroep	71
B.3 /	Interviews	72
B.4 /	Deelnemers focusgroepen	73
B.5 /	Bronnen	75
B.6 /	Online bevraging	77

1 / Context en vraagstelling

Hoewel het realiseren van kunst in opdracht in de publieke ruimte van alle tijden is, is het veld in Vlaanderen zich vooral de laatste jaren heel sterk gaan ontwikkelen. Dit uit zich ook in het Vlaams cultuurbeleid. De uitbouw van een stimulerend kunstopdrachtenbeleid voor de publieke ruimte in Vlaanderen en het professionaliseren van het opdrachtgeverschap voor kunst in de publieke ruimte, maakt onderdeel uit van het huidig cultuurbeleid. Dat beleid wordt gevoed vanuit onderzoek, pilootprojecten én talrijke initiatieven die voortkomen uit een diverse en dynamische context. Divers wat betreft initiatiefnemers of actoren (Vlaamse en lokale overheden, kunstencentra, koepelorganisaties...), de specifieke functionele of artistieke doelstellingen (stadsvernieuwing, toerisme, natuurinrichting...), de aanpak en de output. Dynamisch wat betreft definiëring en waardering van kunst in de publieke ruimte (door beleidmakers, opdrachtgevers, het gespecialiseerde en het brede publiek).

Voorliggend mappingonderzoek kan tegen deze achtergrond beschouwd worden als een volgende stap richting de uitbouw van een volwaardig kunstopdrachtenbeleid. Dit onderzoek biedt inzicht in het zeer diverse landschap en de pistes voor de inzet van (verspreide) kennis en expertise, daarbij rekening houdend met de diversiteit, specificiteit en contextgevoeligheid van Kunst in Opdracht. Het Departement Cultuur, Jeugd en Media, het Platform Kunst in Opdracht in het bijzonder, kan mede op basis van dit onderzoek haar dienstverlening op een heldere en efficiënte wijze structureren.

Onderzoeksvraag

Het onderzoek is een drieluik waarin informatie over initiatieven en instrumenten die een rol spelen bij kunst in opdracht in de publieke ruimte van diverse actoren wordt verzameld en verwerkt. Vanuit de onderzoeksopgave ligt de focus op drie clusters van actoren: de Vlaamse Overheid, het culturele veld en beleidsmakers en opdrachtgevers op lokaal en regionaal niveau. Binnen deze clusters wordt onderzocht wie de actoren zijn, welke initiatieven zij nemen, welke instrumenten gehanteerd worden en welke relaties worden aangegaan. Dit alles wordt gevat onder de noemer 'mappingonderzoek kunst in opdracht in de publieke ruimte'.

Conform de opdrachtformulering dient het onderzoek om:

- » het beleid van het Departement CJM te voeden;
- » de netwerkvorming met de actoren in het culturele veld te versterken;
- » samenwerkingsverbanden tussen beleidsdomeinen binnen de verschillende overheidsinstanties te stimuleren;
- » de dienstverlening van het Departement CJM in het algemeen en het Platform Kunst in Opdracht in het bijzonder te structureren.

Leeswijzer

Het rapport is opgedeeld in vijf hoofdstukken.

- » Na dit inleidende hoofdstuk geeft Deel 2 een overzicht van de onderzoeksopzet en gehanteerde onderzoeksmethoden om te komen tot de mapping.
- » Deel 3 beschrijft het huidige landschap voor kunst in opdracht in de publieke ruimte in Vlaanderen: de verschillende actoren, de soorten kunstopdrachten die gerealiseerd worden, samenwerkingsverbanden bij de realisatie van dergelijke opdrachten en de positie van het Platform Kunst in Opdracht in dit speelveld. Deze analyse is gebaseerd op deskresearch, interviews en resultaten uit een online bevraging die in het kader van dit onderzoek werd georganiseerd.
- » Deel 4 geeft inzicht in de dynamiek die eigen is aan kunst in opdracht in de publieke ruimte en de variabelen die in het landschap opduiken. Het brengt de resultaten van de individuele gesprekken met experts en focusgroepen in beeld en focust op gedetecteerde ondersteuningsnaden en ontwikkelkansen voor het werkveld in Vlaanderen. De inzichten worden verrijkt met illustratieve cases.
- » Deel 5 ten slotte biedt aanbevelingen voor de uitbouw van een Vlaams ondersteuningsbeleid ter versterking van kunst in opdracht in de publieke ruimte.

2 / Onderzoeksopzet

Het onderzoek werd uitgevoerd in vier fasen richting een actuele mapping van actoren, initiatieven en instrumenten en dit telkens op drie niveaus (Vlaamse overheid, het culturele veld en lokale/regionale actoren). Na elke fase werd een aftoetsmoment georganiseerd met de opdrachtgever.

- » Fase 1 scoping: Als startpunt is via documentanalyse en diepte-interviews onderzocht welke achtergronden en kaders relevant zijn voor een veelzijdig mappingonderzoek.
- » Fase 2 mapping: Het landschap van actoren, motieven, samenwerkingsverbanden en instrumenten werd in kaart gebracht via een online bevraging en bijkomende interviews. Identificatie van de belangrijkste behoeften (ondersteuning, advies...) gebeurde eveneens in deze fase.
- » Fase 3 focus: Het kwalitatief aftoetsen van onderzoeksresultaten gebeurde in deze fase. Via consultatie van actoren brachten we meer focus en verdieping in de mapping. Aanbevelingen werden van hieruit gevoed.
- » Fase 4 conclusies: De verwerking van resultaten van alle onderzoeksresultaten en interne toetsing resulteerde ten slotte in conclusies en aanbevelingen m.b.t. beleid en dienstverlening.

Voor de uitvoering van het onderzoek werd een mix van methoden gehanteerd (zie Tabel 1). Via een meervoudige benadering werd kwantitatieve en kwalitatieve informatie verzameld en 'triangulatie' mogelijk gemaakt, d.w.z. dat gegevens uit diverse bronnen gebruikt werden om eenzelfde aspect te onderzoeken en doorheen alle fasen.

Tabel 1: Triangulatie van onderzoeksmethoden

	Deskresearch	Interviews	Online bevraging	Netwerk-analyse	Focusgroepen	Illustratieve cases
Fase 1: Scoping	x	x				x
Fase 2: Mapping	x	x	x	x		x
Fase 3: Focus				x	x	x
Fase 4: Conclusies	x	x	x		x	

Deskresearch

Deskresearch gebeurde in eerste instantie ter voorbereiding en bij de start van de opdracht, om de scope te verfijnen, rekening houdend met de bestaande beleidsvoering, reeds uitgevoerd onderzoek, data, werkingsverslagen, etc. Ook doorheen de opdracht werden inzichten, documenten en gegevens verzameld om onze antwoorden op de onderzoeksvragen verder te stofferen. We verwijzen naar bijlage B.5/ voor een overzicht van geraadpleegde bronnen.

Interviews

Om de inzichten die we afleiden uit de analyse van de beschikbare documenten en gegevens aan te vullen en te verrijken, werden 10 diepte-interviews gedaan (telefonisch en face-to-face) met veldexperten en ervaringsdeskundigen. Hun visies, inzichten en leerervaringen werden gebruikt om de mapping verder uit te diepen en focus aan te brengen in de analyse richting conclusies en aanbevelingen. We verwijzen naar bijlage B.3 /voor een overzicht van de geïnterviewde personen.

Online bevraging

In de periode van 06/09/2019 tot 25/11/2019 werd ook een online bevraging georganiseerd bij stakeholders die de afgelopen 15 jaar betrokken waren bij de realisatie van kunstopdrachten in de publieke ruimte. De bevraging peilde specifiek naar de volgende aspecten:

- » profielkenmerken van de respondenten en hun algemene ervaring met kunst in opdracht in de publieke ruimte;
- » de samenwerkingsverbanden die ze in het verleden aangingen in de context van dergelijke kunstopdrachten;
- » kenmerken van concrete kunstopdrachten in de publieke ruimte;
- » hun ervaring met en toekomstverwachtingen tegenover het Platform Kunst in Opdracht.

In bijlage B.6/ is de volledige vragenlijst terug te vinden.

In totaal namen 128 respondenten deel aan de bevraging. Na cleaning van de dataset resulteerde dit uiteindelijk in 87 relevante responses voor verdere analyse.

Netwerkanalyse

Een sociale netwerkanalyse is een methode om een netwerk van actoren rond een bepaald initiatief in beeld te brengen en hun posities/relaties in dit netwerk te verkennen. Op basis van de gegevens die we verzamelden in de online bevraging omtrent de samenwerkingen die de respondenten aangingen in de context van kunstopdrachten in de publieke ruimte, maakten we gebruik van sociale netwerkanalyse om de densiteit van het werkveld en onderlinge relaties als geheel te analyseren en visualiseren.

Focusgroepen

In juni 2020 werden tenslotte drie online focusgroepen georganiseerd met actoren uit het werkveld 'kunst in opdracht', met als doel om tussentijdse onderzoeksresultaten te presenteren en deze kwalitatief te toetsen en valideren. Tijdens de focusgroepen konden we de behoeften inzake ondersteuning en advies scherper in beeld brengen en deze matchen aan potentiële of kansrijke synergiën in het ecosysteem.

De samenstelling van de focusgroepen werd bepaald in overleg met de opdrachtgever. We verwijzen naar bijlage B.4/ voor een overzicht van de deelnemers.

Oorspronkelijk was voorzien om de focusgroepen op locatie te laten doorgaan (Z33, Tondelier, Psychiatrisch ziekenhuis Duffel) en de deelnemers de kans te bieden om naast het focusgroepgesprek ook rechtstreeks in interactie te treden met de gastorganisatie en uit eerste hand te leren van hun ervaringen met kunstopdrachten in de publieke ruimte. Omwille van de COVID-19 maatregelen, werden we genoodzaakt om de focusgroepen online te laten doorgaan. Ondanks het ontbreken van het fysieke bezoek, werd ook tijdens de online focusgroep nog een apart moment voorzien voor de gastorganisaties om hun werking toe te lichten en hun ervaring met kunst in opdracht in de publieke ruimte te delen. Zowel het focusgroepgesprek als de interventies van de gastorganisaties zorgden voor verdere kruisbestuiving tussen de deelnemers en visievorming.

Illustratieve cases

Doorheen het rapport werden ten slotte ook illustratieve cases uitgewerkt (in de vorm van tekstboxen) met als doel vaststellingen uit de analyses nog verder te duiden vanuit praktijkvoorbeelden of om *good practices* uit te lichten. Deze illustratieve cases werden geselecteerd en inhoudelijk gevoed vanuit de literatuurstudie en interviews.

3 / Mapping van het huidige landschap voor kunstopdrachten in de publieke ruimte

In dit deel beschrijven we het huidige landschap met betrekking tot kunst in opdracht in de publieke ruimte in Vlaanderen: de verschillende actoren en de instrumenten die ze hanteren doorheen het traject om kunstopdrachten in de publieke ruimte te realiseren, de soorten kunstopdrachten die gerealiseerd worden, samenwerkingsverbanden bij de realisatie van kunstopdrachten, de positie van het Platform Kunst in Opdracht in dit speelveld. De beschrijving van het landschap is gebaseerd op deskresearch, interviews met experts en ervaringsdeskundigen, toetsing van onderzoeksresultaten met de klankbordgroep en de resultaten van de online bevraging.

3.1. Kunst in opdracht in de publieke ruimte: een definitie

Alvorens we een meer gedetailleerde beschrijving van het werkveld kunnen aanvangen, is het belangrijk om eerst het begrip ‘Kunst in opdracht in de publieke ruimte’ duidelijk te definiëren.

Kunst in opdracht verwijst naar kunst die wordt geïnitieerd door iemand anders dan de kunstenaar. Dit initiatief kan komen van een overheidsinstantie, bewonersgemeenschappen, een particulier, een onderneming, een kunstorganisatie, etc.

Er is sprake van kunst in opdracht **in de publieke ruimte** wanneer de opdrachtgever de betreffende kunstinterventie specifiek wil laten plaatsvinden in een ruimte die publiek toegankelijk is. Deze ‘publieke ruimte’ is een breed begrip en omvat naast publiek toegankelijke buitenruimten (bv. straten, pleinen, parken, natuurgebieden, landschappen), ook publiek toegankelijke binnenruimten. Zo worden ook infrastructuur, stations, gebouwen van overheidsdiensten, tot zelfs ziekenhuizen of musea tot de (semi-) publieke ruimte in brede zin gerekend¹.

---

¹ <https://cjsm.be/cultuur/themas/kunsten/kunst-publieke-ruimte>

Vooralsnog is slechts sprake van kunst in opdracht in **fysieke publieke ruimten**. Mogelijk kan het wel een verlengstuk krijgen in de virtuele ruimte en uiteraard kan het kunstwerk zelf een virtuele vorm aannemen. Maar de ingreep vindt wel plaats in de fysieke publieke ruimte. Het is ook dit laatste die belangrijke uitdagingen eigen aan kunstopdrachten in de publieke ruimte met zich meebrengt en waarop dit onderzoek op toegespitst is.

Specifiek aan kunstopdrachten in de publieke ruimte is dat ze niet los kan gezien worden van deze publieke ruimte: ze moet opgenomen worden in de ruimte (al dan niet harmonieus), moet zich schikken naar de condities die de ruimte opleggen (ligging, toegankelijkheid, blootstelling aan weersomstandigheden, beschadiging,...), maar ook rekening houden met alle verschillende belangen en functies die samenkomen in een publieke ruimte: eigendomsbelangen, ruimtelijke ordening, veiligheid en gezondheid, sociale functies, economische functies, etc. Met name die **verknoping van vele belangen** en functies in de publieke ruimte maakt dat aan de realisatie van kunstopdrachten in de publieke ruimte vaak een heel **proces** voorafgaat waarin een breed palet aan actoren moet betrokken worden.

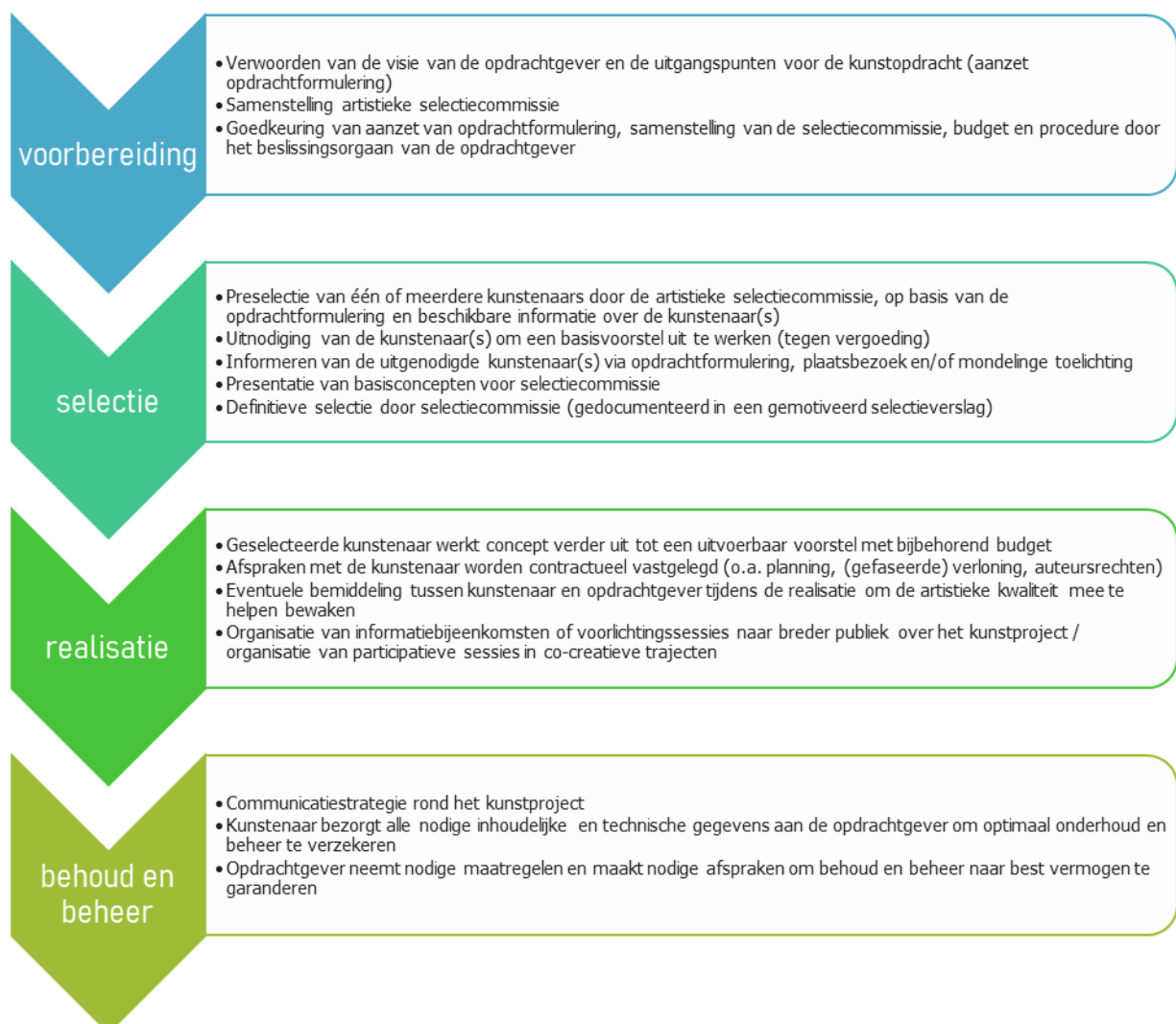
3.2. Van concept tot beheer: het 'Kunst in opdracht' traject

Van idee tot realisatie en beheer van kunst in opdracht in de publieke ruimte worden verschillende fasen doorlopen en zoals in de vorige paragraaf reeds aangehaald, ook vaak een verscheiden groep van actoren betrokken.

3.2.1 Een gefaseerd traject

In het stappenplan dat de Kunstcel/Platform Kunst in Opdracht opstelde voor de begeleiding van kunstopdrachten², vinden we een beschrijving terug van een (model) traject voor kunstopdrachten in de publieke ruimte. Daarin worden vier fasen onderscheiden, zoals samengevat in Figuur 1.

Figuur 1: vier fasen in een Kunst in Opdracht traject

Bron: Platform Kunst in Opdracht, [stappenplan voor de begeleiding van kunstopdrachten](#)

² Zie [stappenplan voor de begeleiding van kunstopdrachten](#)

Uit bovenstaande beschrijving blijkt duidelijk dat – naast de kunstenaar die het kunstproject uitvoert (en in dit mappingonderzoek buiten beschouwing wordt gelaten) – sprake is van verschillende rollen (initierende, ondersteunende, flankerende) die doorheen het traject moeten ingevuld worden voor de voorbereiding, realisatie en beheer van kunstopdrachten in de publieke ruimte.

Op basis van de literatuurstudie (en verder afgetoetst met de klankbordgroep en tijdens de interviews) onderscheiden we vaak volgende rollen in dergelijke trajecten:

- » Vooreerst is er de **opdrachtgever**, die formeel opdracht geeft tot de realisatie van kunstinterventie(s) in de publieke ruimte. Deze opdrachtgever kan alleen het initiatief nemen of kan dit doen in partnerschap met **co-initiatiefnemer(s)**.
- » Aangezien het kunstwerk een plaats zal krijgen in de publieke ruimte, is ook steeds een **eigenaar** van de betreffende ruimte betrokken. Vaak zal deze rol samenvallen met deze van opdrachtgever, maar dit is niet altijd zo. In het laatste geval zorgt dit voor een bijkomende complexiteit doorheen het traject.
- » De **(co-)financier** zorgt voor de nodige financiering voor de realisatie van het kunstproject. Deze rol kan samenvallen met deze van opdrachtgever, maar kan ook (gedeeltelijk) door andere actoren worden ingevuld. Cofinanciering kan bijvoorbeeld komen van partners die ook inhoudelijk betrokken zijn bij het project, maar kan ook komen van actoren die verder niet inhoudelijk betrokken zijn in het proces (bv. subsidieverstrekkers).
- » Om het traject op te volgen, kan een **projectleider** aangesteld worden die de regie of supervisie heeft op de uitvoering van de kunstopdracht(en) en instaat voor het algemeen projectmanagement. In het geval van een kunstopdracht in de context van een nieuwbouw of renovatie wordt deze rol ook ingevuld door de architect, bouwbedrijf of ontwerpteam.
- » Doorheen het ganse traject en in de verschillende fasen kunnen **ondersteunende dienstverleners** als intermediair (bemiddelaar, procesbegeleider, curator...) betrokken worden. Zij kunnen tijdens het proces van conceptontwikkeling tot realisatie en zorg, uiteenlopende taken op zich nemen zoals onderzoek uitvoeren, bijdragen tot visieontwikkeling, organiseren of ondersteunen van de artistieke selectie (bijvoorbeeld als lid in de artistieke selectiecommissie), inbrengen van gespecialiseerde juridische of financiële expertise, etc.
- » Aangezien de kunstopdracht ingrijpt in de publieke ruimte, dienen ook meestal de nodige vergunningen afgeleverd te worden voor de realisatie (of plaatsing) van het kunstwerk door de bevoegde **vergunningverlener(s)**.
- » Ten slotte dient na oplevering van het kunstwerk voorzien te worden in **beheer/onderhoud** ervan. Het (technisch/conditioneel) onderhoud kan gebeuren in eigen regie, maar kan ook uitbesteed worden aan derden. Verder omhelst het beheer ook zorgen voor **publieksontsluiting**, i.e. het toegankelijk stellen van het kunstwerk voor het brede publiek (het werk is vindbaar, bezoekbaar, betreedbaar, beleefbaar...) en de ontwikkeling en opvolging van de **publiekswerking** (educatieve programma's, communicatie...) rond het kunstwerk.

3.2.2 Een gefragmenteerde 'productieketen'

Soms zitten verschillende van bovengenoemde rollen geconcentreerd bij één en dezelfde actor, maar veel vaker werken meerdere actoren samen om alle taken te vervullen. Ook kan het voorkomen dat een actor in één project een bepaalde rol vervult en in andere projecten een andere rol opneemt. Een goed voorbeeld van wijzigende rollen zien we bij het collectief 019 in Gent (zie Box 1).

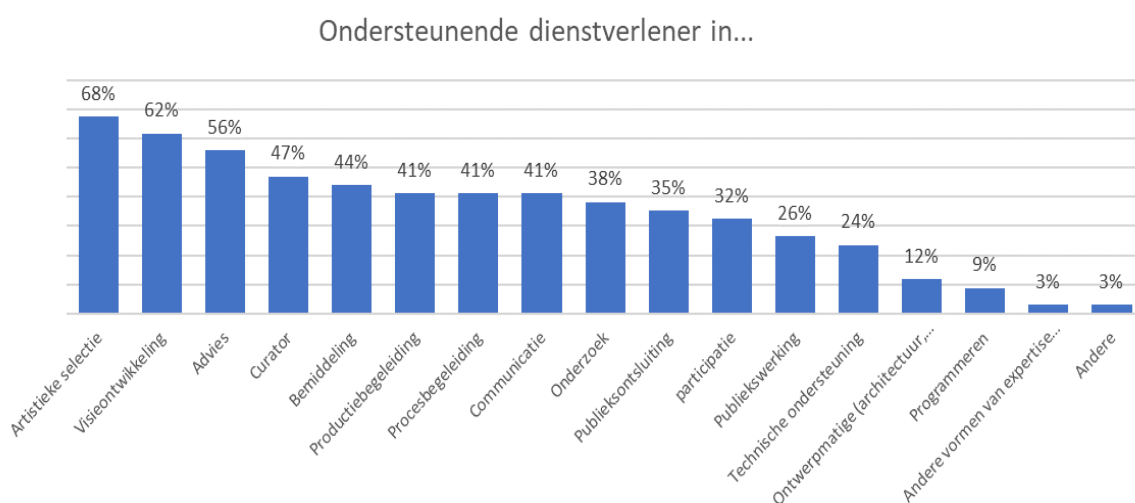
Deze fragmentatie van rollen/verantwoordelijkheden bij de realisatie van kunstopdrachten in de publieke ruimte wordt ook bevestigd in de online survey, waar respondenten (n=83) gemiddeld 2,4 verschillende rollen aanduiden wanneer werd gepolst naar hoe ze in de afgelopen jaren betrokken zijn geweest bij de realisatie van dergelijke kunstopdrachten.

Slechts 16% van de respondenten gaf aan dat ze in de afgelopen 15 jaar 5 of meer rollen hebben opgenomen bij de realisatie van kunstopdrachten in de publieke ruimte. Bij elk van hen betrof het minstens de rol van opdrachtgever. Deze rol werd vooral gecombineerd met de rol van projectmanager, samenwerkingspartner, vergunner en beheerder.

Anderzijds gaf bijna de helft van de respondenten (46%) aan slechts één rol opgenomen te hebben. Het gaat dan vooral om de rol van projectmanager (31% van de gevallen), opdrachtgever (24%) of ondersteunende dienstverlener (21%). Voor de invulling van de andere rollen werd m.a.w. beroep gedaan op/samengewerkt met (verschillende) andere actoren.

In deze gefragmenteerde productieketen – waarin heel wat actoren moeten samenwerken om tot het gewenste eindresultaat te komen – wordt meer en meer beroep gedaan op ondersteunende dienstverleners. Zoals aangegeven in de vorige paragraaf gaat het bijvoorbeeld om procesbegeleiders, experts die een experten- of adviserende rol opnemen in artistieke selectiecommissies, curatoren, bemiddelaars, etc. Dat zij een grote verscheidenheid aan taken op zich nemen, van ondersteuning bij de artistieke selectie tot technische ondersteuning, wordt ook bevestigd in de online bevraging (Figuur 2). Bovendien beperken ze zich meestal niet tot één specifieke ondersteunende dienst, maar bieden ze veelal meerdere ondersteunende diensten aan in kunst in opdracht-trajecten. Zo gaven de ondersteunende dienstverleners in de online bevraging (n = 34) aan dat ze in de afgelopen jaren bij gemiddeld 5,8 verschillende ondersteunende taken betrokken waren. Zij blijken dus een belangrijke schakel te zijn tussen verschillende actoren in het speelveld. Dit wordt ook bevestigd in de netwerkanalyse (zie 3.6.2).

Figuur 2: Taken die ondersteunende dienstverleners in kunst in opdracht-trajecten opnemen – online bevraging

Bron: IDEA Consult op basis van resultaten online bevraging (n=34)

EEN EVOLUERENDE ROL VOOR 019 – Gent

019 is een artist-run kunstencollectief uit Gent, ontstaan in 2008 en sinds 2013 beheerder van een leegstaand fabriekspand (tijdelijke invulling) aan de Oude/Nieuwe dokken in Gent (stadsontwikkelingsproject). Sinds 2017 neemt 019 in opdracht van Cultuur Gent een actieve rol op als bemiddelaar in kunstintegratieprojecten in de stad. In nauwe samenwerking met de stad als opdrachtgever begeleidt 019 projecten in diverse stadswijken. In 2018 werd 019 geselecteerd om een nieuwe invulling te geven aan het voormalige Caermersklooster. De rol van het kunstencollectief evolueerde op enkele jaren tijd van creatie naar bemiddeling en projectontwikkeling.

3 cases die de evolutie van de rol van 019 illustreren

1. 019 interventie: Dok-Noord, Billboard Series en Billboard Design museum

Als reactie op een zonevreemde billboard bevestigd aan de blinde zijgevel van het gebouw dat tijdelijk in gebruik is genomen door kunstencollectief 019, plaatsten ze een tweede billboard (2015). Deze interventie werd onaangekondigd en zonder voortraject uitgevoerd. Billboard groeide uit tot een platform voor visuele kunstenaars die carte blanche interventies doen. Zo ontstaat een groeiend archief aan billboards. Een tweede Billboard (2017) werd geplaatst aan de achtergevel van het Designmuseum Gent en wordt gecureerd door 019 met budget van Designmuseum.

2. 019 bemiddeling: Bloemekenspark - KIOSKIOSK - Olivier Goethals

KIOSKIOSK is een werk in opdracht van de stad Gent in een nieuw buurtpark in de Gentse Bloemekenswijk. Olivier Goethals kreeg de opdracht om een werk te creëren dat een mate van bruikbaarheid had voor de gebruikers van het park en de bewoners van de wijk. Het werk bestaat uit twee ruimtes uitgevoerd in een ruwbouw bakstenen constructie met opbergruimte en vitrine. Het kunstwerk kan gebruikt worden als bv. rustplaats, picknickplek, tentoonstellingsruimte of andere activiteiten van buurtverenigingen. Twee kamertjes kunnen gebruikt worden als vitrine of opslagruimte. Het beheer van de kamertjes (sleutels) wordt uitgewerkt in samenwerking met Buurtwerk en een lokaal sociaal economiebedrijf.

3. 019 bemiddeling: Papegaaistraat - In Frascati - Kasper Bosmans

In opdracht van de stad Gent en vzw De Papegay en met bemiddeling van 019, werd kunstenaar Kasper Bosmans gevraagd om een werk te realiseren dat inspeelde op de rijke geschiedenis van de papegaaivijk. Het werk moest een door de buurt niet gewaardeerd graffiti-werk vervangen. In een gidsbeurt kreeg de kunstenaar input die hij verwerkte in een figuratieve vertaling op een duurzame drager (emaillen panelen). Het werk verzamelt elementen uit de ontstaansgeschiedenis van de Gentse Floraliën (die zich afspeelde in de wijk) en verwijst naar het agrarisch verleden van de wijk (de wijkbewoners werden ooit 'kolenkappers' genoemd). Een lokale vereniging gaf input aan de kunstenaar en organiseerde de inhuldiging van het werk. Het werk wordt nu gebruikt als vaste stop voor de gidsbeurten rond de Gentse Floraliën die door de wijk passeren.

Bron: Tim Bryon – 019 – beelden via <https://019-ghent.org/>

Werk: Sara De Bondt- Off The Grid - 15/11/2019 – 24/01/2020 (Foto: Michiel De Cleene)

Werk: Olivier Goethals - KIOSKIOSK - 2019 (foto: 019)

Werk: Kasper Bosmans - In Frascati - 2018 (foto 019)

3.3. Wie is in Vlaanderen betrokken bij kunstopdrachten in de publieke ruimte?

Het kunst in opdracht-veld in Vlaanderen is niet louter een kunstennetwerk, maar veeleer een transversaal ecosysteem waar zeer diverse actoren deel van uitmaken: “Kunst in opdracht voor de publieke ruimte is niet verbonden met een homogeen veld van actoren, maar slaat een brug tussen het artistieke veld enerzijds en een brede waaier van maatschappelijke actoren met uiteenlopende verwachtingen en verplichtingen anderzijds”.³

Bij elke kunstopdracht die, al of niet in het kader van het decreet houdende de realisatie van kunstopdrachten voor gebouwen van openbare diensten, wordt gerealiseerd, is – behalve de kunstenaar die het kunstwerk uitvoert en de artistiek deskundige die als ondersteunende dienstverlener wordt ingeschakeld – een netwerk van actoren betrokken voor wie kunst in opdracht in de publieke ruimte zelden de corebusiness uitmaakt: publieke of semi-publieke actoren die opdracht geven tot de bouw van het kunstwerk, architecten die het kunstwerk integreren in een gebouw of publieke ruimte, administraties die instaan voor vergunningen of beheer van het domein, etc.

In dat netwerk hebben alle actoren eigen visies en (beleids-)doelstellingen, hanteert elk een eigen aanpak en speelt ieder een specifieke rol (e.g. opdrachtgever, eigenaar van (semi-)publieke ruimte, (co-)financier, bemiddelaar, vergunner – cf. paragraaf 3.2.1). Die rol is niet altijd even scherp afgebakend of gefocust op ‘kunst in de publieke ruimte’.

“De verhouding tussen bouwheer, ontwerper en kunstenaar verschijnt bij al deze projecten telkens weer in een nieuw perspectief. Bouwheer en ontwerper hebben elkaar nodig om in een soms intense wisselwerking tot een resultaat te komen. Met kunst erbij ontstaat een nieuw spanningsveld.”

Uit Kunst in opdracht 2006-2013

In de volgende paragrafen brengen we specifiek die verscheiden groep van actoren in beeld, die in het brede speelveld van kunstopdrachten actief zijn en een rol hebben in de totstandkoming en beheer van kunstopdrachten in de publieke ruimte.

---

³ Afsluitende publicatie van de Pilotprojecten “Kunst in Opdracht - Meer dan object”

3.3.1 Vijf clusters van actoren

In de onderzoeksopgave voor deze mapping werd melding gemaakt van drie clusters van actoren, nl. (1) de Vlaamse Overheid, (2) het culturele veld en (3) beleidsmakers en opdrachtgevers op lokaal en regionaal niveau (cf. hoofdstuk 1 /). Uit de literatuurstudie, interviews, analyse van kunstopdrachten die in de afgelopen 20 jaar begeleid zijn door de Kunstcel/Platform Kunst in Opdracht en de online survey, blijkt het kunst in opdracht-veld in realiteit echter meer gedimensioneerd te zijn en deze indeling dus te beperkend om het veld met voldoende reliëf te beschrijven.

Op basis van de analyse werd daarom een alternatieve clustering uitgewerkt door het onderzoeksteam, in overleg met de klankbordgroep, waarin we **vijf clusters van actoren** onderscheiden die betrokken zijn bij projecten 'Kunst in opdracht in de publieke ruimte':

Cluster 1: Beleidsmakers

De cluster van beleidsmakers omvat een breed spectrum aan actoren op verschillende beleidsniveaus:

- » Vlaamse overheid en daarin specifieke bevoegdheden of diensten, zoals het Departement CJM, Agentschap Onroerend Erfgoed, Agentschap Natuur en Bos, etc.
- » Provincies en daarin specifieke bevoegdheden of diensten.
- » Lokale overheden en daarin specifieke bevoegdheden, gemeentelijke diensten en de autonome gemeentebedrijven.
- » Intergemeentelijke en bovengemeentelijke samenwerkingsverbanden (IGS) met daarin onderscheid naar werkterrein of inhoud van samenwerking zoals cultuur, erfgoed, begraafplaatsen en crematoria, toerisme, etc.

Vaak neemt deze cluster van actoren een combinatie van verschillende rollen in kunstopdrachtrajecten op: opdrachtgever, (co-)financier, vergunner, etc. Dit resulteert in veelvuldige samenwerking binnen deze cluster, niet enkel tussen beleidsmakers op verschillende beleidsniveaus, maar ook tussen beleidsmakers uit verschillende beleidsdomeinen. Dit wordt ook bevestigd in onze netwerkanalyse, zie 3.6.2.

Specifiek voor de Vlaamse overheid is niet enkel dat ze (vanuit verschillende bevoegdheden en diensten) deelneemt in specifieke trajecten, maar ook dat ze overkoepelend een rol speelt als stimulator van kunst

in opdracht in de publieke ruimte. Dit gebeurt in eerste instantie via instrumenten als het decreet houdende de realisatie van kunstopdrachten voor gebouwen van openbare diensten (zie Box 2) en het Platform Kunst in Opdracht (voormalige Kunstcel). We verwijzen naar paragraaf 3.7 voor een verdere bespreking van de positie van deze laatste in het veld.

Box 2: Decreet houdende de realisatie van kunstopdrachten

KUNSTOPDRACHTEN VOOR GEBOUWEN VAN OPENBARE DIENSTEN

De realisatie van kunstopdrachten in het eigen gebouwenpatrimonium van de Vlaamse overheid en door haar gesubsidieerde gebouwen is een decretale verplichting sinds 1986. Op 1 maart 2019 actualiseerde de Vlaamse Regering dit decreet met het “decreet houdende de realisatie van kunstopdrachten voor gebouwen van openbare diensten en daarmee gelijkgestelde diensten en van door de overheid gesubsidieerde inrichtingen, verenigingen en instellingen die tot de Vlaamse Gemeenschap of het Vlaamse Gewest behoren”.

Bij de oprichting, transformatie of herbestemming van publiek toegankelijke gebouwen moet men een bepaald bedrag van de bouwkosten benutten voor de financiering van een kunstopdracht. In het nieuwe decreet is er meer aandacht voor de professionele omkadering bij de realisatie én de nazorg van het kunstwerk. Ook werden de percentages van de bouwkosten die aan de financiering van kunstopdrachten moet worden besteed, meer op de realiteit afgestemd.

- » Het decreet maakt een breed spectrum van kunstvormen uit de professionele hedendaagse en evoluerende kunstpraktijk mogelijk. Met het geld moet een levende kunstenaar met een professionele kunstpraktijk een kunstwerk maken. Het kunstwerk moet specifiek voor de context, het publiek toegankelijke gebouw, de infrastructuur of de omgeving geconcipeerd worden. Vóór de bouwwerken starten moet de rechtspersoon in de documenten van het bouwproject een aantal intenties en afspraken opnemen. Onder meer over het kunstbudget, de werkwijze en de samenwerkingsverbanden, de verwachtingen over de duurzame output op de locatie, de levenscyclus van het kunstwerk en de nazorg.
- » Het decreet gaat in op de nood bij opdrachtgevers om meer flexibiliteit in te bouwen voor de inzet van kunst en middelen in hun patrimonium. In het kader van een meerjarenplan of een masterplan mogen de middelen van de afzonderlijke kunstopdrachten gebundeld worden om ze in te zetten in projecten waar de realisatie van een kunstwerk het meest relevant is.
- » Het percentage van de bouwkosten voor financiering van een kunstopdracht, wordt bepaald per schijf: 1,5% voor de schijf die lager of gelijk is aan 1 miljoen euro, 1% voor de schijf die hoger is dan 1 miljoen en lager of gelijk aan 3 miljoen euro, 0,5% voor de schijf die hoger is dan 3 miljoen en lager of gelijk aan 100 miljoen euro, en 0,25% voor de schijf die hoger is dan 100 miljoen aan investeringskosten.

Bron: Decreet van 1 maart 2019 houdende de realisatie van kunstopdrachten voor gebouwen van openbare diensten en daarmee gelijkgestelde diensten en van door de overheid gesubsidieerde inrichtingen, verenigingen en instellingen die tot de Vlaamse Gemeenschap of het Vlaamse Gewest behoren, BS 19 maart 2019

Cluster 2: Not-for-profit kunst- en cultuurorganisaties

In deze cluster onderscheiden we kunstorganisaties, musea, cultuurcentra, gemeenschapscentra, kunstencentra en socio-culturele verenigingen.

Uit de online survey blijkt dat dit type van actoren in sommige kunstopdrachttrajecten de rol(len) opne(e)m(t)en van (in dalende volgorde van frequentie) projectleider⁴, ondersteunende dienstverlener, partner in een samenwerkingsverband of opdrachtgever⁵.

Verscheidene kunstorganisaties en musea en deskundigen verbonden aan deze instellingen, verspreid over Vlaanderen, stelden de voorbije jaren hun artistiek kennis en ervaring met kunst in de publieke ruimte ter beschikking van het ondersteunen van 'kunst in opdracht'-trajecten. We focussen hier meer in het bijzonder in op twee actoren in deze cluster omdat ze specifieke kennis hebben opgebouwd over kunst in opdracht in de publieke ruimte. Hun ervaring in projectmanagement en collectiezorg reikt verder dan het lokaal en/of occasioneel ondersteunen van individuele kunstopdrachten. Het gaat hier met name om het Middelheimmuseum (Antwerpen) en Z33 - Huis voor Actuele Kunst, Design & Architectuur (Hasselt). Door hun jarenlange ervaring met kunst in de publieke ruimte alsook de schaal van hun ervaringen, hebben beide organisaties reeds een rijke leercurve doorlopen hieromtrent; ervaringen en leerlessen die ze op hun beurt (kunnen) delen met het veld in een lerend netwerk. Hun werking en rol worden in Box 3 (Middelheim) en Box 4 (Z33) verder toegelicht.

Cluster 3: Zorg- en welzijnsorganisaties

Een derde groep van actoren die we onderscheiden zijn organisaties die actief zijn in de zorg- en welzijnssector: ziekenhuizen, woonzorgcentra, instellingen van bijzondere jeugdzorg, psychiatrische verzorgingstehuizen, revalidatiecentra.

Deze actoren beschikken veelal over (semi-)publieke ruimten en kunnen er bijvoorbeeld voor kiezen om kunst te integreren in deze ruimten vanuit de helende kracht die uit kunst spreekt. Zoals ook blijkt uit de online survey is deze cluster van actoren dan ook vooral betrokken bij kunstopdrachten in de rol van opdrachtgever (en/of beheerder).

Een voorbeeld van dergelijke organisatie die al meer dan 15 jaar meerdere kunstopdrachten in de publieke ruimte heeft doorlopen als opdrachtgever is het Universitair Psychiatrisch Centrum in Duffel, Emmaüs vzw – zie Box 5.

Cluster 4: Kennis- en onderwijsinstellingen

Net als zorg- en welzijnsorganisaties beschikken ook kennis- en onderwijsinstellingen (van kleuter- tot hoger onderwijsinstellingen) vaak over (semi-)publieke ruimten die als locatie voor kunstprojecten in aanmerking kunnen komen, waardoor zij kunnen optreden als opdrachtgever en/of beheerder. Dit is tot op heden echter in beperkte mate gebeurd.

Een interessant voorbeeld in deze context is de [Commissie Actuele Kunst van KU Leuven](#). Dit orgaan heeft specifiek als opdracht om een beleid omtrent de integratie van kunst en kunstwerken binnen de campussen van KU Leuven te ontwikkelen in samenspraak met andere actoren in het veld en

---

⁴ 13 van de 20 respondenten in de categorie 'kunst- en cultuurorganisatie' (65%)

⁵ 10 van de 20 respondenten in de categorie 'kunst- en cultuurorganisatie' (50%)

aansluitend bij de kerntaken onderwijs, onderzoek of maatschappelijke dienstverlening. Naast visievorming over kunst in opdracht en het adviseren over het aankoopbeleid binnen de KU Leuven, zijn bijkomende doelstellingen van het werk van de commissie ook o.a. mee helpen faciliteren van de brugfunctie voor ‘wetenschap’ en ‘hedendaagse kunst’ en de zichtbaarheid van hedendaagse kunst extern helpen uitdragen.

Naast een rol als opdrachtgever/beheerder, zouden kennis- en onderwijsinstellingen (met name hogere onderwijsinstellingen) ook een rol als intermediair kunnen spelen. Zij kunnen ondersteunende diensten leveren in het landschap door bijvoorbeeld (multidisciplinair) onderzoek te verrichten omtrent de topic of bij te dragen tot visieontwikkeling. Het gaat daarbij zowel om diensten binnen specifieke kunsttrajecten (bijvoorbeeld door academische experts binnen de discipline kunstwetenschappen of architectuur) als om bijdragen tot meer overkoepelende kennisopbouw over kunst in opdracht in de publieke ruimte en de verdere professionalisering van het werkveld in Vlaanderen. Dit laatste kan zowel gebeuren via opleiding (organisatie van seminaries of congressen, integratie in curricula, etc.) als via onderzoek. Een onderzoeksmatige focus op kunst in publieke ruimte vanuit disciplines als bv. architectuur, stedenbouw, sociologie en kunstwetenschappen, kan kennis over deze materie zeker meer verrijken. Tot op heden is de opbouw van een academische kennisbasis over kunst in opdracht in de publieke ruimte in Vlaanderen echter vrij beperkt.

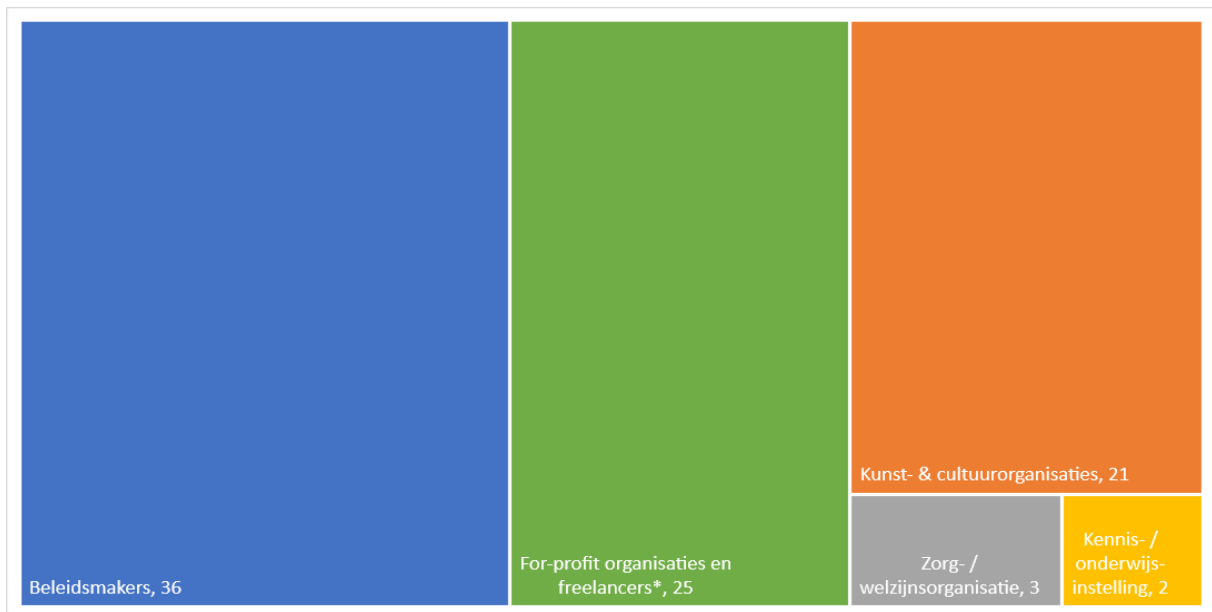
Cluster 5: For-profit / commerciële organisatie / freelancer / zelfstandige

Tot slot is er nog een laatste cluster van actoren, bestaande uit for-profit / commerciële entiteiten en freelancers, op wie beroep wordt gedaan bij kunstopdrachten als ondersteunende dienstverlener of projectverantwoordelijke. Het kan gaan om adviesbureaus/ consultancy, architectenbureaus, studie bureaus, curatoren, bemiddelaars, artistieke adviseurs, etc. Voor een deel van deze actoren (net zoals in de andere clusters) is kunst in opdracht in de publieke ruimte niet hun core business. Slechts voor een handvol is dit wel het geval, zoals bijvoorbeeld [De Nieuwe Opdrachtgevers](#) – zie Box 6.

Elk van de hierboven beschreven clusters van actoren vinden we ook terug in de profielen van de respondenten van de online bevraging, in verschillende mate van aanwezigheid (zie Figuur 3).

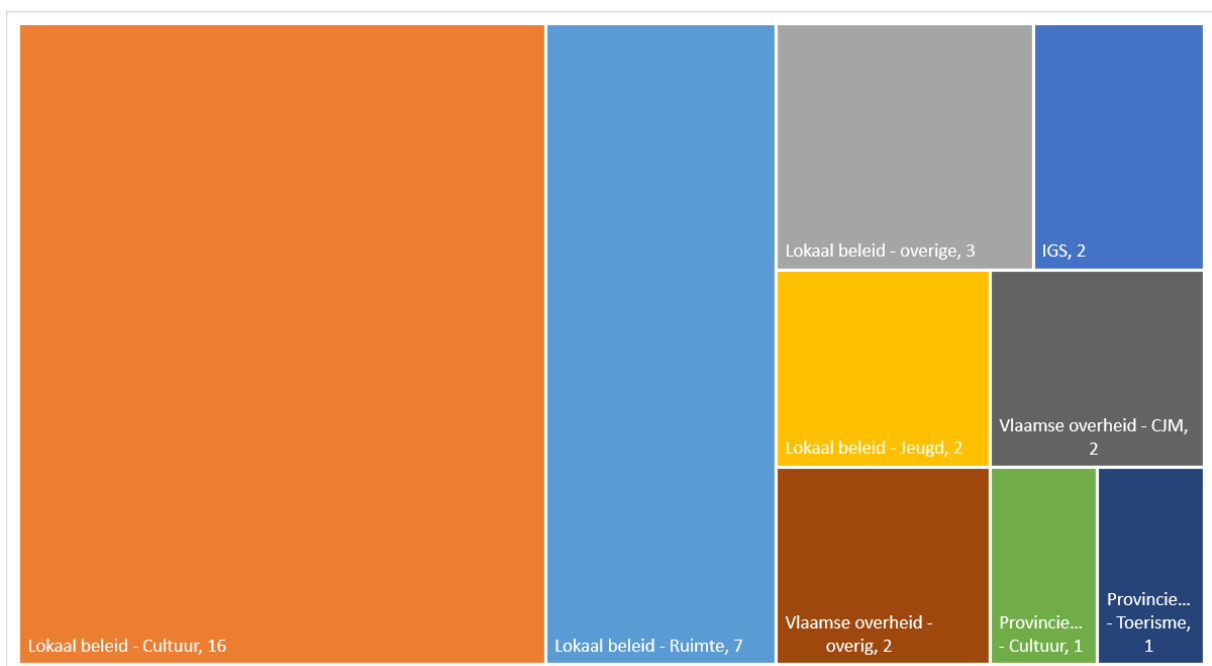
Figuur 3: Respondenten van de online bevraging

* inclusief 9 kunstenaars die als freelancers ondersteunende diensten leveren in trajecten kunst in opdracht in de publieke ruimte (excl. het kunstwerk creëren) Bron: IDEA Consult op basis van resultaten online bevraging (n=87)

Hoewel de resultaten van de online bevraging niet kunnen gepresenteerd worden als representatief voor het volledige kunst in opdracht-landschap, toont de bevraging wel dat beleidsmakers een belangrijke cluster van actoren uitmaken in het werkveld. En dat onder deze groep van 'beleidsmaker' respondenten inderdaad een diverse groep van actoren vanuit verschillende beleidsdomeinen en verschillende beleidsniveaus schuilgaat, zoals eerder aangegeven in de beschrijving van de cluster (zie Figuur 4).

Figuur 4: Profiel van deelnemende beleidsmakers aan de online bevraging

Bron: IDEA Consult op basis van resultaten online bevraging (n=87)

COLLECTIEBEHEER DOOR HET MIDDELHEIMMUSEUM

Het Middelheimmuseum speelt in op de nood aan expertise en kennisdeling over kunst in openlucht, in het bijzonder in een stedelijke context, en erfgoedzorg in dit verband. Het museum biedt, met een collectie van ruim 1800 kunstwerken, een overzicht van meer dan honderd jaar beeldende kunst. Elk jaar breidt de collectie uit. Hedendaagse kunstenaars worden uitgenodigd om in dialoog te gaan met de vaste collectie en de parkomgeving. Dit resulteert in performances en tentoonstellingen van zowel grote namen als jonge beloftes.

Onder de noemer Kunst in de Stad wordt vanuit het Middelheimmuseum de stedelijke publieke kunstcollectie voor de stad Antwerpen beheerd, uitgebreid en onderzocht:

- » De collectie Kunst in de Stad omvat meer dan 250 kunstwerken: historische beelden en monumenten en moderne en hedendaagse kunstwerken. Deze collectie wordt beheerd en ontwikkeld vanuit een bemiddelende rol ten aanzien van de stad Antwerpen (als opdrachtgever) en kunstenaars, instellingen, organisaties, verenigingen en burgers. Publiek debat rond deze werken wordt faciliteert en gewaardeerd. Kunst in de Stad voorziet in het preventief onderhoud van de collectiestukken. Er wordt hiertoe beroep gedaan op een gespecialiseerde poetsploeg en restaurateurs.
- » Kunst in de Stad is een platform voor kennisproductie en -verspreiding: er wordt onderzoek verricht naar de geschiedenis en maatschappelijke betekenis van kunst in de openbare ruimte in Antwerpen en daarbuiten. Er worden ook thematische onderzoeksprojecten geïnitieerd rondom een specifiek aspect of een deelcollectie van de collectie Kunst in de Stad. De onderzoekswerking krijgt o.a. uiting in lezingen, symposia, fysieke en digitale archiefpresentaties (historisch beeldmateriaal, officiële aankoop- en besluitstukken, correspondenties met kunstenaars en museummedewerkers, catalogi...) en hybride tentoonstellingsvormen.
- » Kunst in de Stad verleent advies aan andere stedelijke diensten en publieke opdrachtgevers over nieuwe kunstcreaties. Met de commissie 'Kunst in de Stad', biedt het Middelheim technisch en artistiek advies aan opdrachtgevers. De commissie bestaat uit o.a. uit ambtenaren die technisch advies geven (vergunningen, veiligheid, technische voorwaarden en andere wettelijke verplichtingen) en externe artistieke adviseurs.
- » De expertisefunctie van het museum vertaalt zich ook naar een laboratoriumfunctie voor de publieke ruimte. Experimenteren met inhoud en vorm voor het stedelijke terrein staat hierin centraal. Ook buiten de grenzen van het museumpark fungeert Middelheim als een platform voor nieuwe artistieke praktijken in een flexibele context én een springplank voor opkomende kunstenaars.

Bron: <https://www.middelheimmuseum.be/nl>

DE PUBLIEKE RUIMTE IS GEEN MUSEUM - LESSEN UIT 10 JAAR KIOPR IN LIMBURG

De ambitie van Z33 is om een boeiende constellatie van kunstwerken in de Limburgse open ruimte te realiseren. Op het snijvlak van kunst, architectuur en stedenbouw en in dialoog met het unieke Limburgse (cultuur-) landschap, worden kunstprojecten geclusterd in specifieke regio's die het Limburgse (cultuur-)landschap vertegenwoordigen.

Over de regio's: De projectregio's worden afgebakend in functie van de ontsluiting van de werken: bezoekbaar te voet in één dag, of per fiets in een halve dag. De regio's en bijhorende initiatieven worden niet tegelijk ontwikkeld. De ontwikkeling van projecten in iedere regio door Z33 duurt ongeveer 3 jaar. Na realisatie leiden de projectregio's een eigen leven, er kunnen kunstwerken verdwijnen of nieuwe interventies bijkomen.

Over de werken: De kunstwerken kunnen zeer tijdelijk of semi-permanent van aard zijn. Geen van de werken wordt gerealiseerd met de premisse dat het ervoor altijd staat. De kunstwerken zijn een lens waardoor bezoekers worden aangemoedigd om op een andere manier naar het landschap te kijken.

Tijdens één van de focusgroepen deelde Z33 een aantal belangrijke leerlessen met de deelnemers:

1. Het **managen van opdrachtgevers en stakeholders** is veel complexer en intensiever dan bij een intra muros museumproject. Een projectmanager met veel energie en empathisch vermogen is onontbeerlijk.
2. De kunstprojecten raken aan andere elementen in de publieke ruimte. Een kunstwerk staat nooit op zichzelf maar wordt geïntegreerd in de ruimte. **Schaal en onvoorziene omstandigheden** hebben een versterkend effect. Wanneer de realisatie (technisch) misloopt en bijgestuurd moet worden, heeft dat een grotere impact op het budget, de omgeving en de betrokken stakeholders.
3. Na de realisatie is het extra moeilijk om evenwichtige afspraken te maken met betrokken partners: kunstenaars, opdrachtgevers, beheerders en marketingorganisaties... **Behoud en beheer** moeten van meet af aan meegenomen worden in het projectplan.
4. **Ontsluiting, bemiddeling en communicatie** vergen een andere aanpak dan in een museale context. Het is van belang om verder te gaan dan de eigen/geijkte communicatie en ook externe marketingpartners die competenties hebben om in de publieke ruimte te communiceren (bv. citymarketing experts, communicatie-experts toerisme) in te schakelen in het traject. Archivering van het proces zelf biedt mogelijk nog méér kansen om de ontsluiting (documentaire) een extra laag te geven.
5. **Verwachtingsmanagement** is een cruciaal aspect in dergelijke trajecten. Grootse installaties die makkelijk te vatten zijn, zorgen er mede voor dat kleinere, meer efemere werken ondergewaardeerd raken. Opdrachtgevers zijn vaak uit op een "wauw-werk" en minder geneigd om *voor de kunst* een (budgettair) initiatief te nemen. Het is daarom van belang van meet af aan de verwachtingen breder in te kleuren...

Bron: Interview Jan Bloemen dd. 24/05/2019, focusgroep dd. 05/06/2020

HERSTEL BEVORDEREN & DREMPELS VERLAGEN - KUNST IN EEN ZORGOMGEVING - EMMAÛS VZW

Kunst in de publieke ruimte wordt ingezet om een helende omgeving te creëren voor patiënten van het Universitair Psychiatrisch Centrum (Duffel). Kunst zet aan tot het stellen van fundamentele vragen. Dit helpt patiënten maar ook het zorgpersoneel om te gaan met uitdagingen. Kunst helpt ook om drempels te verlagen voor omwonenden van de zorgcampus. Het nodigt uit tot verkennen van de zorgomgeving en op een andere manier na te denken over psychiatrische aandoeningen en bijhorende hulpverlening. De genormaliseerde toestand van de campus wordt via kunstinitiatieven getoond aan de buitenwereld. Dit zorgt voor een omgekeerde integratie.

“Als je het goed wilt aanpakken moet je iedereen betrekken én beroep doen op professionals.”

Zeven stappen uit de praktijk die onmisbaar zijn in een kwaliteitsvol kunst in opdracht project:

1. Samenstelling van een evenwichtige **kunstcommissie of stuurgroep** waarin alle actoren die belangrijk zijn in het artistieke proces zetelen.
2. Het schrijven van een gedragen **projectdefinitie of opdrachtformulering** die de ambities en verwachtingen van het kunstproject neerschrijft.
3. Het organiseren van **info- en inspraakmomenten** voor het personeel.
4. Een zorgvuldige **selectie** van kunstenaars.
5. Inhoudelijke **discussie** over de selectie van een kunstenaar in de kunstcommissie of stuurgroep.
6. Creëren van een **kader** waarbij de kunstenaar in de beste omstandigheden het kunstwerk kan realiseren. Aanstelling van een projectregisseur.
7. Aandacht voor **nazorg en onderhoud** van het kunstwerk.

Stap 1

Wie zit er in de stuurgroep?

De opdrachtgever, de bouwheer, bouw-aannemer, gebruikers, technische deskundigen en externe experts met kennis van het kunstenveld en kunstenaars.

De opdrachtgever blijft de eindverantwoordelijke voor het uitschrijven van visie en opdrachtdefiniëring.

Stap 2

Wat houdt een opdrachtformulering in?

Missie organisatie, inhoudelijke werking organisatie, architecturale contextschets, ruimtelijke contextschets, budget, omgevingsanalyse, en de missie van het KIOPR project zelf.

Om de juiste begeleiding aan de opdrachtgever te kunnen geven, wordt beroep gedaan op een adviseur met een brede kennis van het KIOPR veld.

Stap 6

Het belang van een projectregisseur.

Het creëren van een kader dat de kunstenaar toelaat om in optimale omstandigheden zijn kunstwerk te realiseren (en daarop te focussen) gebeurt door het aanstellen van een projectregisseur.

De taken van de regisseur zijn o.a. het bewaken van de planning en het budget, rapporteren aan stuurgroep, een klankbord zijn voor kunstenaar en het opvolgen van technische aspecten.

Bron: interview Luc Pelgrims dd. 28/05/2019

Een ruime benadering van het opdrachtgeverschap - De Nieuwe Opdrachtgevers

De Nieuwe Opdrachtgevers realiseert samen met kunstenaars en opdrachtgevers hedendaagse beeldende kunst in de (semi)publieke ruimte.

In de benadering van kunst in opdracht in de publieke ruimte stelt De Nieuwe Opdrachtgevers het gegeven dat **iedereen kan optreden als opdrachtgever** centraal. Het opdrachtgeverschap van overheden, lokale besturen, individuen, verenigingen, bedrijven en scholen wordt begeleid door een curator of kunstbemiddelaar van De Nieuwe Opdrachtgevers.

De Nieuwe Opdrachtgevers biedt een methode aan die publieke opdrachtgevers in staat stelt om een exclusief kunstpatrimonium te verwerven die gedragen is door inwoners en gebruikers. Individuen, verenigingen, bedrijven en scholen die een kunstopdracht plannen, worden door De Nieuwe Opdrachtgevers eveneens begeleid in de uitrol van een kunstproject, waarbij interactie en participatie de norm zijn. Binnen een duidelijk vooropgestelde werkmethode worden de rollen en verantwoordelijkheden van elke partij – opdrachtgever, bemiddelaar, en kunstenaar – nauwgezet omschreven.

Kenmerkend voor de aanpak van De Nieuwe Opdrachtgevers zijn volgende elementen:

- » Verenigingen, privépersonen, scholen, bedrijven, lokale besturen dienen hun aanvraag in bij de vzw De Nieuwe Opdrachtgevers. Er wordt een **analyse** gemaakt van de relevantie en haalbaarheid van de aanvraag en een curator benoemd die instaat voor de opvolging en begeleiding van het project.
- » Participatie wordt gestimuleerd via het zgn. **Campagne-model**. Hierin worden via een oproep bewoners uitgenodigd om (mede)opdrachtgever te worden van een hedendaags kunstwerk in hun buurt. De Nieuwe Opdrachtgevers zorgt voor het campagneplan, bestudeert de aanvragen van de kandidaat-opdrachtgevers en stelt een jury samen voor de selectie van de aanvragen. Eenmaal de aanvragen geselecteerd, worden de curator/bemiddelaars benoemd.
- » De **curator of kunstbemiddelaar** helpt bij het formuleren van de opdracht, stelt de kunstenaar voor, budgetteert het project, adviseert met betrekking tot additionele middelen en begeleidt de uitvoering van het kunstwerk.
- » De Nieuwe Opdrachtgevers controleert in deze kunstprojecten het goede verloop van de samenwerking en garandeert de **onafhankelijkheid en autonomie van de kunstenaar**. De betrokken kunstenaar stelt zich ook open voor de dialoog met de opdrachtgevers en neemt de uitdaging aan een werk te produceren dat beantwoordt aan de vraag van de opdrachtgevers.

Bron: <http://www.denieuweopdrachtgevers.be/>

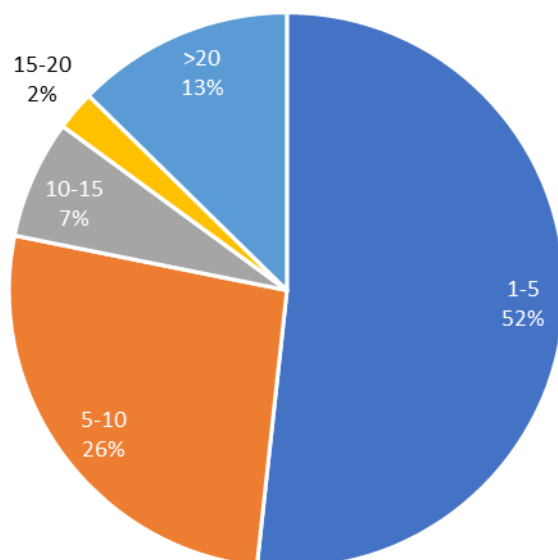

3.3.2 Algemene praktijkervaringen van de actoren met kunstopdrachten in de publieke ruimte

Zoals in de inleiding aangegeven, staat kunst in opdracht in de publieke ruimte nog voor heel wat beleidsuitdagingen. De ervaring met deze materie is voor heel wat actoren vrij beperkt. Zo gaf meer dan de helft van de respondenten in de survey aan dat ze in de afgelopen 15 jaar betrokken zijn geweest bij 1 tot maximaal 5 projecten.

Slechts 15% van de respondenten was in de afgelopen 15 jaar betrokken bij meer dan 15 projecten. Deze groep van 'ervaringsdeskundigen' betreft in eerste instantie ondersteunende dienstverleners die een rol opnemen als intermediair (procesbegeleiders, curatoren, etc.).

Figuur 5: Ervaring met kunst in opdracht in de publieke ruimte

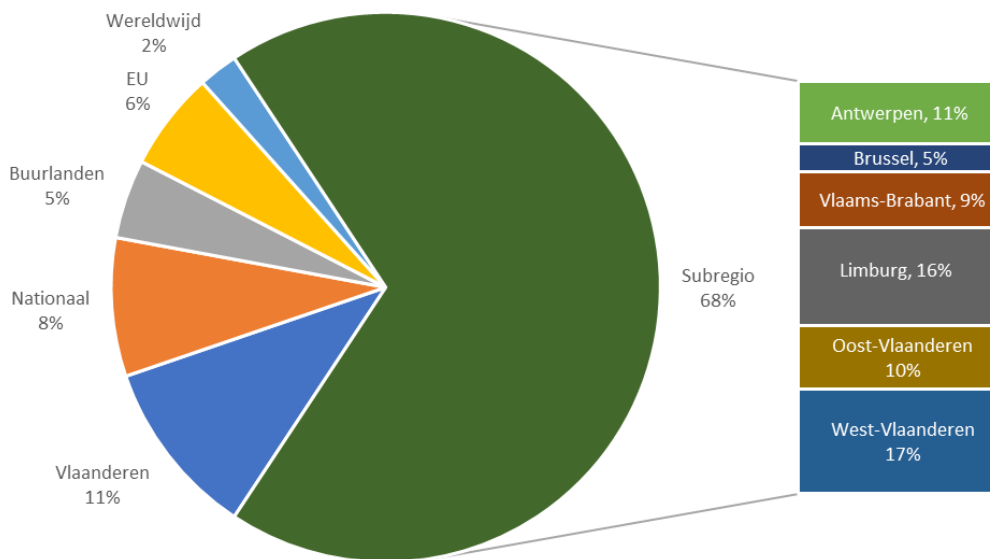
Vraag: "bij hoeveel kunstopdrachten was u in de afgelopen 15 jaar betrokken?"

Bron: IDEA Consult op basis van resultaten online bevraging (n=87)

Voor meer dan tweederde van de respondenten van de online bevraging situeert de ervaring met dergelijke kunstopdrachten zich op het subregionale niveau (provincie) (Figuur 6). En hoewel de online bevraging hier geen gegevens over aanreikt, menen we op basis van de interviews en focusgroepen te kunnen stellen dat deze ervaring zich voor de meeste actoren zelfs grotendeels beperkt tot het lokale (of intergemeentelijk) niveau.

Figuur 6: Geografische scope van ervaring met kunst opdrachten in de publieke ruimte

Vraag: "U bent of uw organisatie is inzake de realisatie van de kunst opdracht(en) in de publieke ruimte voornamelijk actief in [drop down menu]?"

Bron: IDEA Consult op basis van resultaten online bevraging (n=87)

Voor slechts 13% van de respondenten overstijgt de ervaring de landsgrenzen. Deze laatste groep betreft vooral artistieke adviseurs/begeleiders, i.e. actoren voor wie kunst opdrachten in de publieke ruimte beroepshalve tot (één van) de kern(en) van hun activiteiten behoren.

3.4. Welke motivaties liggen aan de basis van kunstopdrachten in de publieke ruimte?

Er kunnen diverse motivaties of aanleidingen voor het initiëren van kunstopdrachten in de publieke ruimte zijn. Vanuit het literatuuronderzoek en de interviews komen volgende motivaties in beeld:

- » De culturele dimensie van de leefwereld van de burger versterken (traditie, patrimonium opbouwen, representatieve functie, prestige, ...).
- » Creatie: kunstenaars de mogelijkheid bieden tot creatie in de publieke ruimte.
- » Co-creatie: kunstenaars en lokale actoren (bewoners, bedrijven, verenigingen) de mogelijkheid bieden tot gezamenlijke creatie van kunst in de publieke ruimte.
- » Bouw en renovatie: de kunstopdracht ontstaat n.a.v. de bouw of renovatie van publieke gebouwen (o.a. in het kader van het decreet houdende de realisatie van kunstopdrachten voor gebouwen van openbare diensten).
- » Stadsvernieuwing: de kunstopdracht wordt verleend n.a.v. een stadsvernieuwingproject.
- » Landschapsinrichting: de kunstopdracht wordt verleend n.a.v. een landschappelijke inrichting.
- » Herinrichting en aanleg publiek domein: de kunstopdracht komt tot stand om de publieke ruimte op te laden.
- » Erfgoed en herinnering: de kunstopdracht wil erfgoed (materieel en/of immaterieel) of een specifieke (historische) herinnering in de publieke ruimte benadrukken/versterken.
- » Healing environment: de kunstopdracht wil bijdragen aan het ontwerpen van een plek die aandacht heeft voor specifieke en persoonlijke omstandigheden van mensen (fysieke, mentale zorg).
- » Kwaliteit van de leefomgeving: de kunstopdracht wil bijdragen aan het versterken van de esthetische, sociale en economische functies van de publieke ruimte.
- » Sociale cohesie en gemeenschapsparticipatie: de kunstopdracht wil burgers, passanten, gebruikers, bewoners ... verbinden.
- » Experiment: de kunstopdracht wil reacties en vragen uitlokken, verandering initiëren, de mogelijkheden van een plek onderzoeken ....
- » Toerisme: de kunstopdracht moet een toeristische beleving toevoegen in de publieke ruimte (publiekstrekker).
- » Identiteitsontwikkeling en/of city/regio marketing: de kunstopdracht moet bijdragen aan de positionering en vermarkting van de stad of regio.

Deze motivaties werden ook bevraagd in de online survey – zowel algemeen⁶ als voor specifieke kunstopdrachten.

Wanneer we respondenten vragen naar de **motivaties die aan de basis lagen van de verschillende kunstprojecten in de publieke ruimte waarbij zij betrokken waren in de voorbije 15 jaar**, worden gemiddeld meer dan 5 verschillende motivaties aangeduid (zie Figuur 7). ‘Kunstenaars de mogelijkheid bieden tot creatie in de publieke ruimte’ (creatie) wordt veruit het meest vernoemd als één van de

---

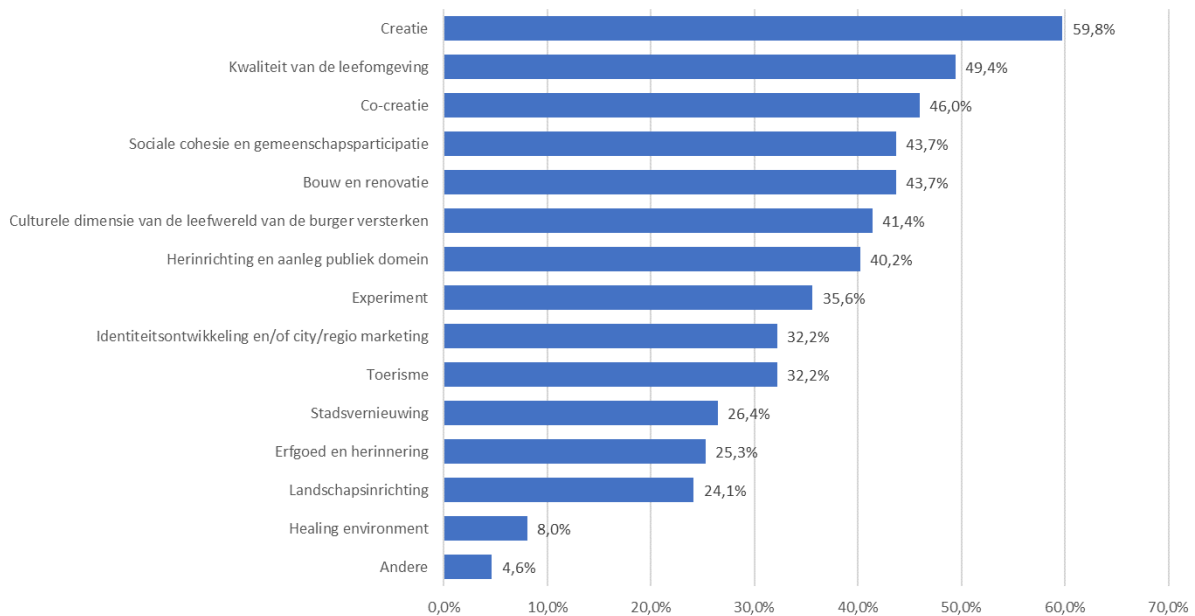
⁶ i.e. vanuit de volledige ervaring van de respondenten met kunstopdrachten in de publieke ruimte

motivaties (60% van de respondenten). Bij geen van de respondenten wordt het echter vernoemd als enige motivatie. Telkens wordt het vernoemd met minstens 2 andere motivaties. ‘Bijdragen tot het versterken van de kwaliteit van de leefomgeving’ wordt door ongeveer de helft van de respondenten vernoemd als motivatie. Ook hier geldt dat het nooit als enige motivatie wordt genoemd, maar steeds in combinatie.

1 op 10 respondenten gaf slechts één enkele motivatie aan. In 67% van de gevallen betrof het een kunstopdracht die in het kader van de bouw of renovatie van publiek toegankelijke gebouwen (o.a. in het kader van het decreet houdende de realisatie van kunstopdrachten voor gebouwen van openbare diensten) tot stand kwam.

Figuur 7: Motivaties voor het initiëren van kunstopdrachten in de publieke ruimte - algemeen

Vraag: “Wat was de motivatie of aanleiding voor het initiëren van [kunstopdrachten in de publieke ruimte waarbij u in de voorbije 15 jaar betrokken was]? Meerdere antwoorden mogelijk”

Bron: IDEA Consult op basis van resultaten online bevraging (n=87)

Naast de algemene bevraging over motivaties die aan de basis lagen van de kunstopdrachten waarmee respondenten ervaring hadden in het verleden, werd eveneens gepeild naar de **motivaties die aan de basis lagen van één specifiek kunstproject in de publieke ruimte**. Opnieuw blijkt dat dergelijke kunstopdrachten veelal gedreven worden vanuit meervoudige motivaties.

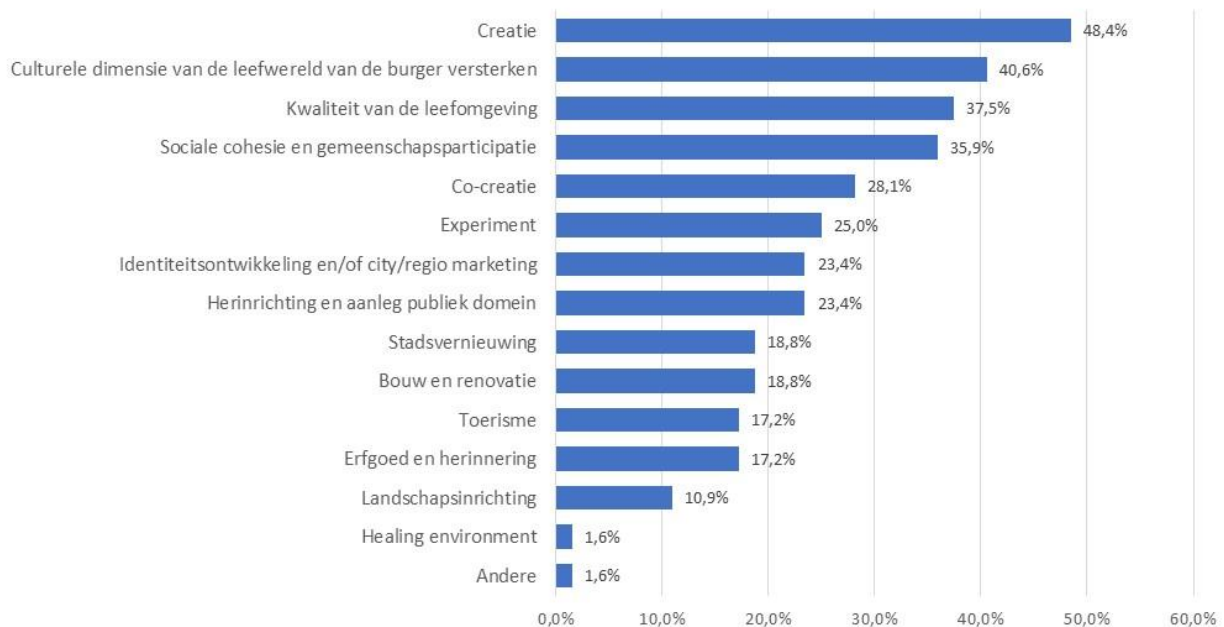
Zo lagen gemiddeld 3,5 verschillende motivaties aan de basis van elke van de 64 specifieke kunstprojecten die werden bevestigd. Slechts 1 op de 5 projecten werd geïnitieerd vanuit één motivatie (welke in 60% van de gevallen Bouw en renovatie betrof, o.a. in het kader van het decreet houdende de realisatie van kunstopdrachten voor gebouwen van openbare diensten).

Kunstenaars de mogelijkheid bieden tot creatie in de publieke ruimte (creatie) blijkt ook hier de meest voorkomende motivatie. Dit is het geval bij ongeveer de helft van de projecten. Maar ook hier geldt dat het bij geen van deze projecten de enige motivatie was.

Andere motivaties die bij minstens 1 op de 3 projecten aanwezig zijn, zijn het versterken van de culturele dimensie van de leefwereld van de burger (traditie, patrimonium opbouwen, representatieve functie, prestige, ...), het versterken van de kwaliteit van de leefomgeving en het versterken van sociale cohesie en gemeenschapsparticipatie.

Figuur 8: Motivaties voor het initiëren van een specifieke kunstopdracht in de publieke ruimte

Bron: IDEA Consult op basis van resultaten online bevraging (n=64)

Uit de resultaten van de bevraging blijkt duidelijk dat kunst in opdracht in de publieke ruimte ook in Vlaanderen bijna altijd geïnitieerd worden vanuit meervoudige motivaties en dus vaak diverse objectieven (gelijktijdig) beoogt. Dit werd ook bevestigd in de focusgroepgesprekken waarbij werd verwezen naar voorbeelden als het street art festival [The Crystal Ship](#) in Oostende of [Beaufort](#). Deze objectieven zijn zowel gelieerd aan culturele aspecten als aan ruimtelijke aspecten en gemeenschapsvormende aspecten.

Bijzondere cross-overs tussen kunst, toerisme en stadsontwikkeling vinden we ook terug in buitenlandse praktijken die als inspiratie voor het Vlaamse werkveld kunnen dienen. Zo is er [Le voyage à Nantes](#) die kunst in de publieke ruimte op een bijzonder aantrekkelijke manier ontsluit via toeristische productontwikkeling, evenementen en campagnes. Een ander voorbeeld is het [Centrum voor Beeldende Kunst in Rotterdam](#) dat via goedgekozen initiatieven inzet op o.a. lokale vernetwerking, kennisopbouw en -deling én digitale archivering en ontsluiting – zie Box 7.

WERKEN AAN EEN LEVENDIG KUNSTKLIMAAT IN ROTTERDAM

Centrum Beeldende Kunst (CBK) Rotterdam is het centrale punt voor kunst, kunstenaars en publiek in Rotterdam. De organisatie brengt makers, culturele partners, maatschappelijke stakeholders, bewoners en publiek met elkaar in contact via drie programma's:

Art Office biedt ondersteuning aan (startende) beeldend kunstenaars op het gebied van beroepspraktijk, ondernemerschap en internationalisering. Dit 'kunstkantoor' helpt kunstenaars zich te ontwikkelen en hun zichtbaarheid in de stad en online te vergroten. Er zijn meer dan 1200 kunstenaars ingeschreven bij Art Office.

TENT-Rotterdam organiseert exposities en activiteiten. Het fungeert als een podium en productiehuis voor kunstenaars.

BOKR/SIR: 'Beeldende Kunst & Openbare Ruimte' (BKOR) en 'Sculpture International Rotterdam' (SIR) bieden een visie op en dragen zorg voor de stadscollectie in de openbare ruimte. Het programma 'Kunst in de openbare ruimte' bestaat uit twee delen die met elkaar zijn verbonden: de beelden verspreid in de stad (BKOR) en de specifieke internationale beeldencollectie (Sculpture International Rotterdam). Een kunstwerk in de openbare ruimte wordt in het stedelijk beleid niet beschouwd als een "keurig eindproduct, op verzoek afgeleverd in de buurt", maar als een knooppunt in een netwerk van relaties. Kunstwerken geven uitdrukking aan de betrokkenheid van stakeholders: buurtbewoners, ondernemers, scholieren én passanten. Enkele belangrijke aspecten van de werking rond kunst in publieke ruimte:

- » Expertise: BKOR is een kennis- en documentatiecentrum en adviseert de stad, burgers en kunstenaars over het realiseren, plaatsen, herplaatsen en saneren van openbare kunstwerken.
- » Collectiebeheer: BKOR beheert en vernieuwt de stadscollectie in samenwerking met inwoners, bedrijven en instellingen. BKOR zorgt voor het beheer en onderhoud van deze collectie en archiveert uitgebreide informatie over de beelden in een publieksvriendelijke [digitale databank](#).
- » Onderzoek: SIR wordt opgevat als een doorlopend onderzoek naar de rol van kunst in de publieke ruimte en naar vormen van autonome kunst die de binding met de sociale context niet verliezen. De (internationale) collectie gaat steeds in gesprek met de stad en haar bewoners.
- » Kennisdeling: BKOR organiseert i.s.m. SIR diverse activiteiten om de beelden onder de aandacht van een breed publiek te brengen, bv. lezingen, presentaties, events en excursies over kunst en de stad.

Financiering: het CBK wordt structureel gefinancierd vanuit de gemeente Rotterdam via stedelijke fondsen: het Cultuurplan (€ 1.400.000 - 2018) en Beeldende Kunst en Vormgeving-gelden (BKV-gelden): € 1.599.000/jaar t.e.m. 2024); Daarnaast genereert CBK binnen haar programma's ook inkomsten uit publiekswerking en fondsenwerving (€246.000 extra inkomsten in 2018). Het CBK biedt ook leningen en subsidies binnen het Rotterdamse KIOPR ecosysteem.

Bron: <https://www.cbkrotterdam.nl/>

3.5. Welke soorten kunstprojecten worden gerealiseerd in de publieke ruimte?

In de publieke ruimte is een grote variëteit aan kunstinterventies in opdracht terug te vinden, zowel naar artistieke verschijningsvorm, levensduur en beheer van de kunstinterventies, als naar financiering. In de volgende paragrafen illustreren we deze verscheidenheid, vnl. aan de hand van informatie uit de online survey van 64 concrete kunstprojecten in de publieke ruimte die in de voorbije 15 jaar werden gerealiseerd in Vlaanderen.

3.5.1 Artistieke verschijningsvormen

Hoewel we bij kunstprojecten misschien automatisch denken aan beeldhouwwerken, kan kunst in opdracht in de publieke ruimte vele artistieke vormen aannemen:

- » Beeldende kunst: sculptuur/beeldhouwwerk, (wand)schilderkunstwerk (ook graffiti), fotografisch werk, grafisch werk (grafiek, tekening, affiche, krant, boek, ...)
- » Audiovisuele kunst: Film of videowerk, audio en/of visuele installatie (zowel zichtbaar als efemeer, ...)
- » Podiumkunst: performance of optreden
- » Digitale media-werk (website, internettoepassing, ...)
- » Toegepaste kunst (relatie met architectuur en/of design)
- » Procesmatige kunstwerk (onderzoek, participatief, workshop, actiegericht, ...)
- » Kunst dat twee of meer van bovenstaande verschijningsvormen combineert (vb. beeldend kunst en literatuur, dans, theater of muziek, beeldende kunst en architectuur, ...)

Volgende beelden zijn enkele voorbeelden van hoe de artistieke verschijningsvorm van kunstwerken in opdracht kan afwijken van een klassiek beeldhouwwerk.

Lotte Van den Audenaeren - [Untitled/prelude](#) - 2018 Kinderdagverblijf De Zonnebloem in Mechelen

Simona Denicolai en Ivo Provoost – [10 taarten](#) – 2018 (pilotprojecten Kunst in Opdracht 'Meer dan Object')

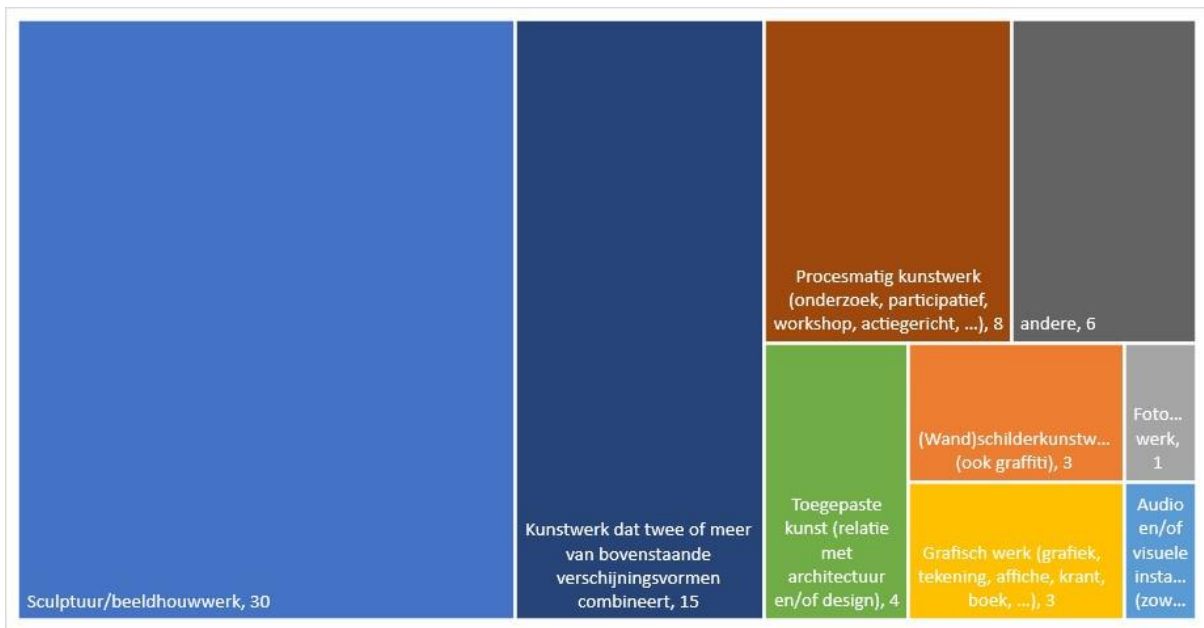
Zoro Feigl – [Beneath the Surface](#) – 2014 (Z33 - de Unie Hasselt Genk)

Uit analyse van de 64 kunstprojecten uit de survey blijkt dat ongeveer de helft van deze projecten sculpturen/beeldhouwwerken betreft (47% van de projecten). Op een (verre) tweede plaats komen kunstwerken die een combinatie zijn van verschillende verschijningsvormen (23% van de projecten).

In de sample van 64 projecten uit de survey komen slechts 1 fotografisch werk en 1 audiovisueel werk voor; performances en digitale media-werk komen helemaal niet voor in de sample. Ook uit een analyse van de kunstprojecten die gedocumenteerd staan in de overzichtswerken 'Kunst in Opdracht 1999-2005' en 'Kunst in Opdracht 2006-2013' blijkt dat deze artistieke verschijningsvormen tot nog toe een minderheid vormen.

Figuur 9: Artistieke verschijningsvormen van kunstwerken in de publieke ruimte

Bron: IDEA Consult op basis van resultaten online bevraging (n=64)

3.5.2 Participatie en co-creatie

Bij 7 van de 64 projecten omvat het kunstwerk naast een 'fysiek' kunstwerk ook een procesmatig luik, waarbij de realisatie van het fysieke kunstwerk gepaard gaat met een participatief traject, een workshop... Bij deze kunst opdrachten behoort het versterken van sociale cohesie en gemeenschapsvorming bijna altijd tot de motieven, naast creatie en co-creatie (zie Box 8 – stad Sint-Niklaas en Box 9 – Komplot, Brussel).

In de focusgroepen die werden georganiseerd in de context van dit onderzoek, werd aangegeven dat participatieve kunsttrajecten zorgen voor specifieke dynamieken, en er vaak meer draagvlak is voor gerealiseerde kunstwerken in participatieve trajecten die van onderuit ontkiemd zijn dan in trajecten zonder participatie of waar van bovenaf naar participatie is gezocht. Tegelijk werd er ook wel op gewezen dat dergelijke trajecten extra zorg en aandacht vergen in termen van procesmanagement in alle fasen van het traject en na realisatie van het kunstwerk:

- » Participatieve kunsttrajecten zijn vaak vrij lange trajecten. Soms gebeurt het dat in die periode de samenstelling van een buurt/gemeenschap zodanig verandert, dat de verhouding tot een bepaald project helemaal is gewijzigd. Ook kan het gebeuren dat de initiële initiatiefnemers gaandeweg afhaken omwille van tijdsgebrek of andere redenen, en er niet echt een andere uitgesproken projecteigenaar meer is. Op dat moment is het belangrijk om de nodige flexibiliteit te hebben en te kunnen aanpassen/bijsturen (eg. keuze voor een tijdelijk kunstwerk i.p.v. een permanent kunstwerk).
- » Bottom-up vragen voor kunst in de publieke ruimte (vanuit burgers zelf of burgergemeenschappen) nemen toe in aantal. Dat vergt andere manieren van omgaan door lokale besturen, om tegemoet te kunnen komen aan de vragen van burgers. Tegelijk is ook de mening van burgers scherper geworden (meer mondige burger). Hieraan gekoppeld gaan publieke opdrachtgevers zich meer bewust de vraag stellen in hoeverre kunst opdrachten in de publieke ruimte permanent moeten zijn, dan wel dat een tijdelijk kunstwerk beter geschikt zou zijn.
- » Participatie blijkt niet altijd het meest geschikte instrument om kunstwerken in de publieke ruimte te realiseren. In sommige projecten moet ook gewoon 'en petit comité' kunnen beslist worden over bepaalde kunstwerken. Sommige kunstwerken (zeker (initieel) meer controversiële kunstwerken) zouden nooit gerealiseerd zijn in een participatief traject, hoewel ze achteraf toch kunnen omarmd worden door de gemeenschap.

CO-CREATIE IN DE STRATEN VAN SINT-NIKLAAS

Na bevraging van kinderen en jongeren naar beleving in de stad en op vraag van bewoners en kunstorganisaties, besliste de stad Sint-Niklaas om het straatbeeld meer in te kleuren via kunstinterventies. De stad Sint-Niklaas creëerde hiertoe een platform van lokale experts die de dynamiek rond graffiti en street art opvoert. Hiermee wordt de expertise in de stad samengebracht en worden bestaande en nieuwe initiatieven verknoopt.

Er is fysieke ruimte voor sprekende gevelwerken door topartiesten en de lokale scene om samen het straatbeeld in te kleuren. Zo'n 30 inwoners stellen hun gevel ter beschikking na een oproep van jongerencollectief Ant'Woord.

Het beleidsprogramma 2020-2025 voorziet voor street art ook financiële ruimte, met een jaarlijks budget van €25.000. Samenwerking met andere financieringspartners zoals FinanzaWaas en Springvis Foundation wordt actief opgezocht.

Sint-Niklaas heeft een traditie in co-creatie met jongeren. Wie door de stad loopt kan proeven van de zin voor samenwerking en bruisende creativiteit waarmee het DNA van de stad vertolkt wordt. Zo is er een [wandelroute](#) uitgestippeld die leidt langs de resultaten van het project Staalkaart street art. In dit project worden in totaal twintig nutskasten (van Fluvius, Telenet en Proximus) met kleurrijke illustraties uitgerust door nationale en internationale grafici en graffitikunstenars. Met street art ingepakte - nutskasten geven het straatbeeld wat meer kleur. Het project is een eerste statement van het stadsbestuur in samenwerking met enkele lokale street art experts voor meer kleurrijke publieke ruimte.

Bron: interview Annemie Bogaert – stad Sint-Niklaas dd. 31/01/2020 – beeld [stad Sint-Niklaas](#)

VOORBIJ DE ROL VAN DE BEMIDDELAAR – INZETTEN OP SOCIALE VERWEVENHEID

Komplot neemt een rol op als sociale connector en bruggenbouwer in een buurt met sociaaleconomische uitdagingen. Samen met omwonenden en scholieren blaast Komplot nieuw leven in een braakliggend terrein nabij het kantoor. Zo ontstaat een artistieke ontmoeting- en creatieplek in de stedelijke buitenruimte.

Komplot is een (curatoren)platform voor experimentele kunst, met een vaste stek, open kantoor, in Anderlecht. De organisatie ontwikkelt een kritisch programma dat kunst in het publieke domein bestudeert en de relatie tussen kunst en haar fysieke, sociale en politieke omgeving onderzoekt. In de publieke ruimte zijn de kunstprojecten van Komplot vaak efemeer, een uitdaging van de status quo, laagdrempelig en gericht op het versterken of stimuleren van de sociale verwevenheid.

De samenwerking met zowel publieke actoren als met lokale inwoners vergt een animerende en activerende houding van de bemiddelaar. Bewust van de brede betekenis van publieke ruimte (internet, tunnels, pleinen, gevels etc.) onderzoekt Komplot welke initiatieven of interventies een debat of dialoog tussen inwoners, passanten en een specifieke plek kunnen stimuleren.

Zo is een braakliggend terrein, nabij het open kantoor, omringd door hoogbouw en een school een ideale plek om te transformeren naar een sociale en attractieve plek. Via kunstinterventies die voorbij grote gebaren gaan en toegespitst zijn op luisteren naar stakeholders, vergroenen en tuinieren, organiseren van performances en sociale activiteiten (workshops met omwonenden, een barbecue of picknick), krijgt de beeldkwaliteit analoog met de levenskwaliteit een stevige upgrade.

Bron: interview Sonia Dermience - Komplot - dd. 28/01/2020 – Beelden Summer Solstice Dream Komplot

3.5.3 Levensduur en beheer

Naast de diversiteit aan verschijningsvormen van kunst opdrachten in de publieke ruimte, zien we ook variëteit in de levensduur die men voor kunst opdrachten in de publieke ruimte beoogt en in het beheer ervan.

Een kunstproject in de publieke ruimte kan van bij de start een kunstwerk beogen met een permanent karakter, maar kan evenzeer tot stand komen in een context waar een tijdelijke ingreep veel meer op zijn plaats is en een korte levensduur kent. Kunstwerken kunnen over de tijd ook van status veranderen, zoals bijvoorbeeld tijdelijke interventies die alsnog een permanente status krijgen. Andere kunstwerken kunnen weliswaar een permanent maar efemeer karakter hebben, i.e. niet (permanent) zichtbaar zijn in de publieke ruimte (vb. een publicatie, een video, performance, ...).

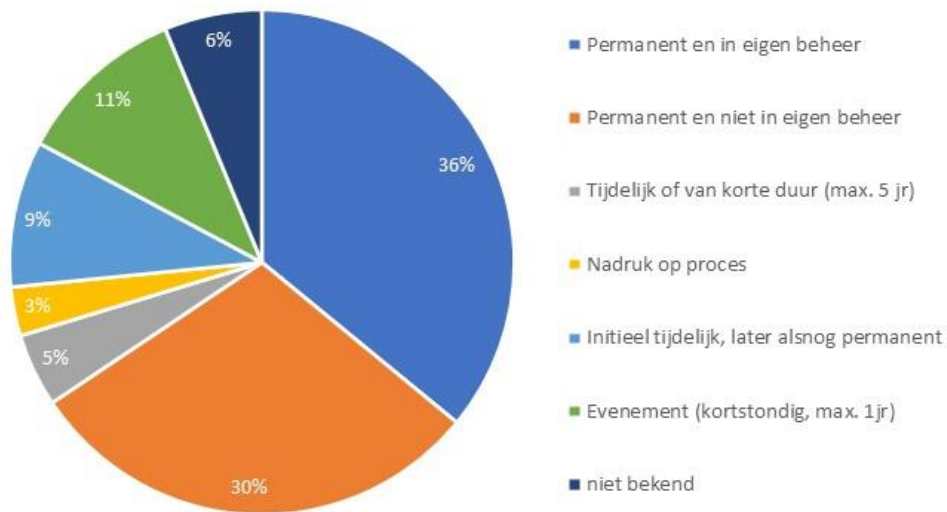
In de sample van 64 kunstprojecten uit de online bevraging blijkt dat in 2 van de 3 gevallen van bij de start een permanent kunstwerk werd beoogd (al dan niet in eigen beheer van de opdrachtgever). Voor nog eens 9% van de projecten was het kunstwerk initieel als een tijdelijke interventie voorzien, maar kreeg het alsnog een permanent karakter. Een minderheid van de geanalyseerde kunstprojecten betreft kunstwerken waarbij tijdelijkheid het opzet was.

Wanneer een kunstwerk zich voor een bepaalde (langere of kortere) tijd in de publieke ruimte bevindt, dient dit kunstwerk ook beheerd te worden. Zoals aangegeven in Figuur 10 omvat dit niet enkel het (technisch) onderhoud en de conditieopvolging van het kunstwerk, maar ook communicatie en publiekswerking. De artistieke verschijningsvorm en levensduur van de projecten bepaalt mee welk beheer het kunstwerk vergt. Zo vergen kunstwerken met een efemeer karakter bijvoorbeeld een heel ander soort beheer dan een graffitikunstwerk.

Het beheer van kunst in opdracht in de publieke ruimte kan gebeuren door de opdrachtgever zelf, maar kan ook uitbesteed worden aan een andere partij. Uit de survey blijkt dat in de sample van kunstprojecten met permanent karakter ongeveer de helft in eigen beheer wordt gehouden, terwijl voor de andere helft het beheer wordt uitbesteed aan een andere partij. Het kan ook voorkomen dat de invulling van deze rol nog niet helder is en er nog afspraken moeten gemaakt worden over hoe en door wie deze rol zal ingevuld worden. In de sample van 64 projecten is dit voor 6% van de projecten het geval.

Figuur 10: Levensduur en beheer van kunstprojecten in de publieke ruimte

Vraag: "Welke van volgende elementen typeren de levensduur van de gerealiseerde kunstopdracht in de publieke ruimte?"

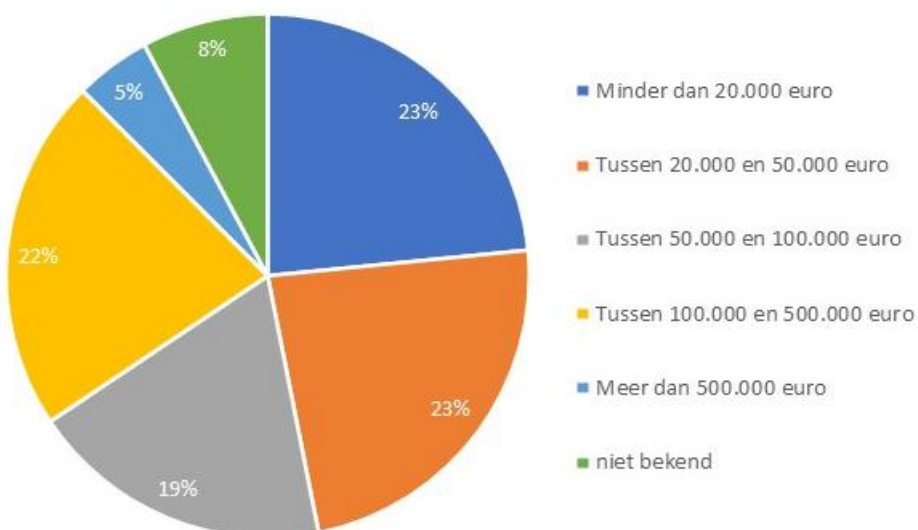
Bron: IDEA Consult op basis van resultaten online bevraging (n=64)

3.5.4 Budget en financiering

Tot slot zijn er ook grote verschillen in de budgetten die worden besteed aan individuele kunstopdrachten in de publieke ruimte en de wijze waarop ze gefinancierd worden. Zo blijkt uit de sample van 64 kunstprojecten uit de online survey dat bij ongeveer 1 op 4 projecten een investeringsbudget gemoeid is van minder dan € 20.000 en bij nog eens zoveel projecten een budget tussen € 20.000 en € 50.000 (

Figuur 11). Aan de andere kant van het spectrum beschikte 5% van deze projecten over een investeringsbudget van meer dan € 500.000.

Factoren die bepalend kunnen zijn voor het budget zijn de artistieke verschijningsvorm, grootte van het kunstwerk, keuze van materialen, complexiteit van de realisatie, kunstenaar, etc.

Figuur 11: Investeringsbudget voor kunstopdrachten in de publieke ruimte

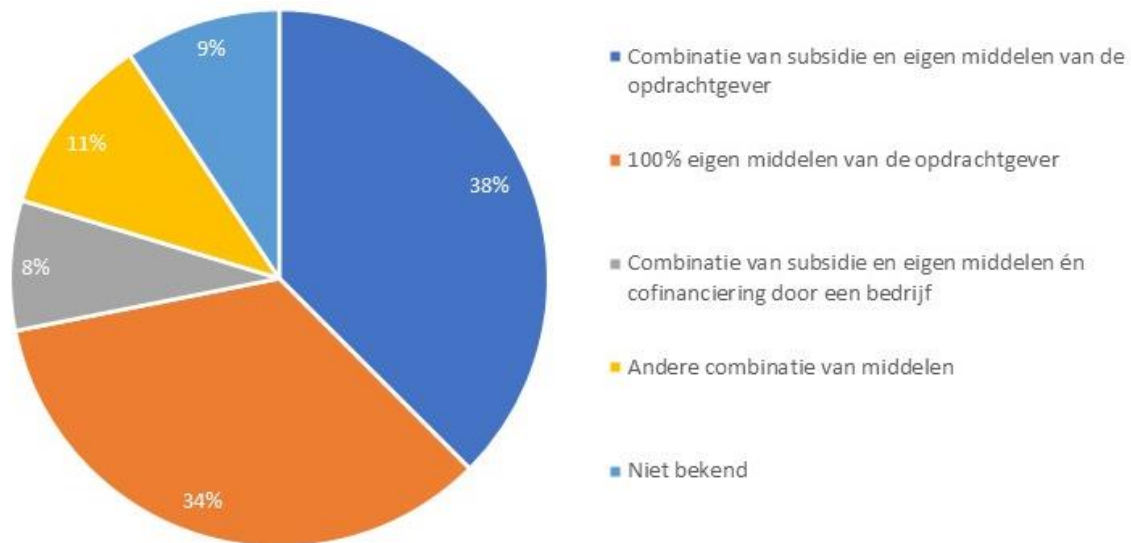

Vraag: "Van welke grootorde was het investeringsbudget voor de gerealiseerde kunstopdracht?"

Bron: IDEA Consult op basis van resultaten online bevraging (n=64)

Voor de financiering van kunstopdrachten in de publieke ruimte wordt veelal beroep gedaan op een combinatie van middelen. Subsidies van derden (anders dan de opdrachtgever) maken hierin vaak een deel uit van de financieringsmix. Voor de sample van bevroegde kunstprojecten, geldt dat slechts 1 op de 3 projecten voor 100% gefinancierd werd door middelen van de opdrachtgever zelf. Bij 50% van de projecten (32 projecten) werd beroep gedaan op subsidies om het project deels te financieren. Deze subsidies kunnen zowel van de lokale, provinciale, regionale als Europese overheid komen.

Figuur 12: Financiering van kunstopdrachten in de publieke ruimte

Vraag: "Hoe werd de financiering van de kunstopdracht geregeld?"

Bron: IDEA Consult op basis van resultaten online bevraging (n=64)

Voor 25 projecten hebben we informatie over de subsidieverstrekker(s). Hieruit blijkt dat in 16 van de 25 gevallen (64%) de Vlaamse overheid als co-financier betrokken is.

Subsidie-instrumenten die vernoemd worden zijn projectsubsidies vanuit het kunstendecreet, FoCI- en VIPA-middelen vanuit het decreet Kunst in Opdracht, subsidies van VMSW⁷, middelen vanuit Toerisme Vlaanderen en VGC. Ook uit de netwerkanalyse (zie verder, 3.6) blijkt dat de Vlaamse overheid (in eerste instantie het departement CJM) een belangrijke rol speelt in de cofinanciering van kunstopdrachten in de publieke ruimte in Vlaanderen.

Naast de Vlaamse overheid worden (ook) subsidies verstrekt door lokale overheden/IGS (4 projecten), provinciale overheden (5 projecten) en Europese overheid (3 projecten).

We merken bij bovenstaande op dat in de survey enkel gepeild werd naar de wijze waarop de financiering van de kunstprojecten (uiteindelijk) was geregeld, en niet naar hoe het financieringsproces verlopen is (duur om de financiering rond te krijgen, moeilijkheden, etc.). Over dit laatste kunnen dan ook geen uitspraken gedaan worden op basis van de surveyresultaten.

⁷ Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen

Tijdens de focusgroepgesprekken werd de problematiek van financiering echter wel door verschillende deelnemers aangehaald. Daaruit blijkt dat het publieke lokale opdrachtgevers vaak ontbreekt aan de nodige financiële middelen om kunst in opdracht te financieren, laat staan om zich bij dergelijke trajecten op een professionele wijze te laten begeleiden door een externe begeleider. Ook op Vlaams niveau bestaan er - behalve het decreet houdende de realisatie van kunstopdrachten (zie Box 2) – momenteel geen andere concrete instrumenten die hier (mee) voor nodige financieringsruimte kunnen zorgen.

3.6. Het ecosysteem rond kunst in opdracht in de publieke ruimte

Zoals reeds aangehaald in paragraaf 3.2.2, dienen van idee tot realisatie en beheer van kunstopdrachten in de publieke ruimte verschillende taken vervuld te worden, voor wie de verantwoordelijkheid enerzijds en expertise anderzijds vaak verspreid zit bij verschillende actoren. Deze versnippering van verantwoordelijkheden en expertise maakt het aangaan van een samenwerkingsverband noodzakelijk om het kunstproject tot een goed einde te brengen.

3.6.1 Redenen voor samenwerking en ondersteuningsinstrumenten

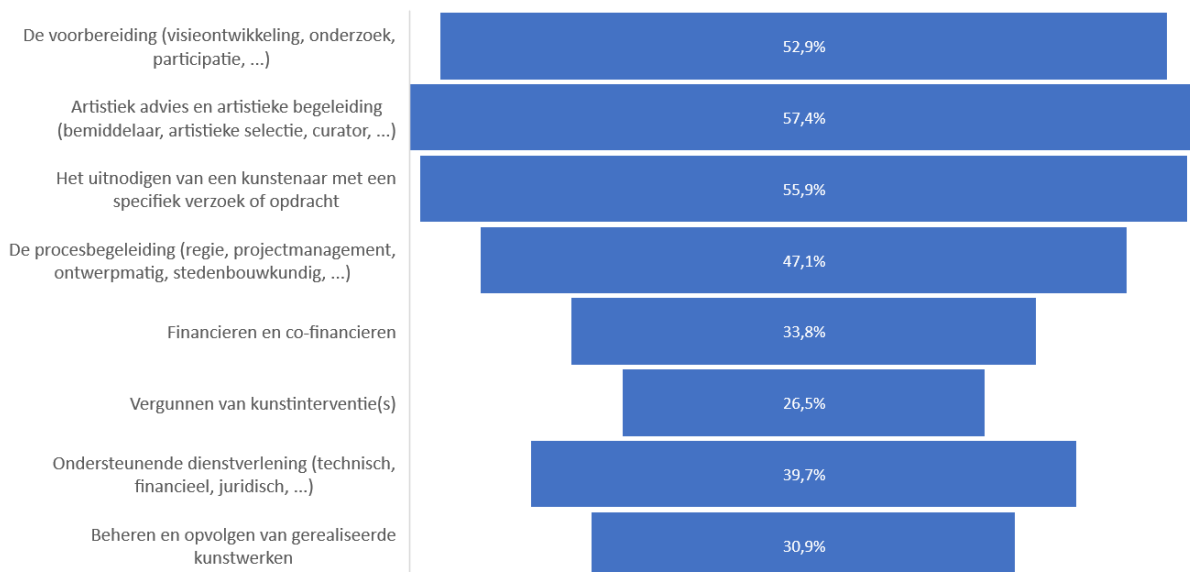
In de online bevraging werden respondenten bevraagd over de taken binnen een kunstopdracht in de publieke ruimte waarvoor ze in het verleden samenwerkten met andere actoren. Hieruit blijkt dat inderdaad veelvuldig wordt samengewerkt – 93% van de respondenten gaf aan dat ze in het verleden hebben samengewerkt voor minstens één taak in een kunstopdracht in de publieke ruimte. We merken daarbij op dat samenwerking hier zowel betrekking heeft op gezamenlijk opnemen van bepaalde taken in een gedeelde verantwoordelijkheid (co-creatie, cofinanciering, ...) als op beroep doen op een specifieke actor omwille van een bepaalde expertise of bevoegdheid die deze heeft.

Wanneer we kijken naar de frequentie van samenwerking met derden doorheen het ganse proces, zien we dat samenwerking weliswaar in alle fasen voorkomt (cf. Figuur 13), maar dat samenwerking meest intensief is aan het begin van dergelijke kunsttrajecten, op het moment dat de artistieke visie wordt ontwikkeld en de kunstenaar wordt geselecteerd (Figuur 13 en Figuur 14).

Figuur 13: Samenwerking doorheen het kunst in opdracht-traject

Vraag: "Voor welke taken binnen een kunstopdracht in de publieke ruimte deed u (of uw organisatie) in het verleden beroep op of werkte u samen met andere actoren?"

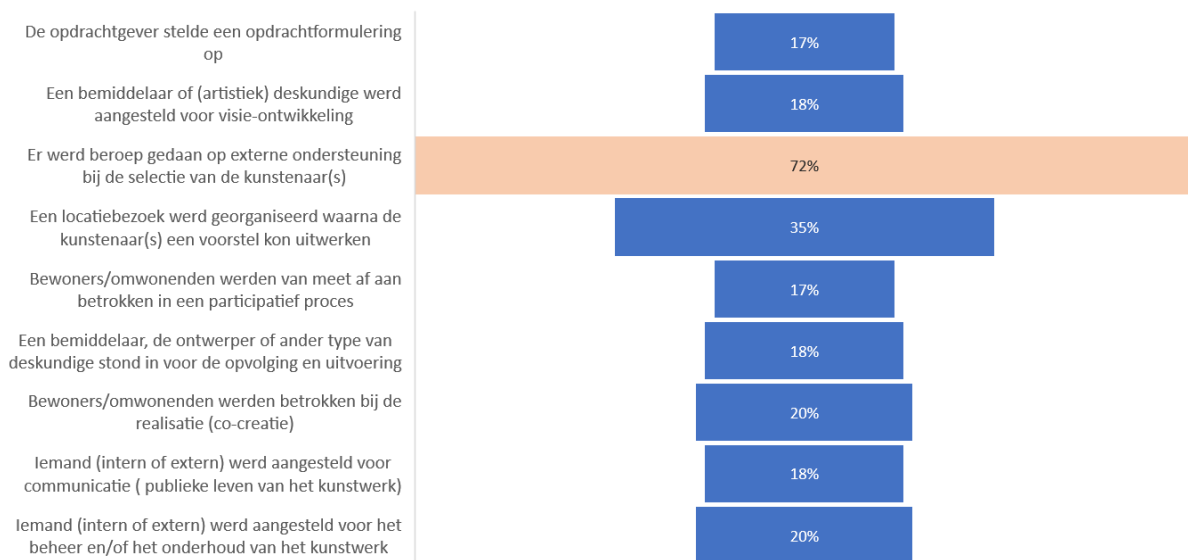
Bron: IDEA Consult op basis van resultaten online bevraging (n=73)

De belangrijke rol van samenwerking – en met name het binnenhalen van gespecialiseerde expertise - op het moment van de artistieke selectie wordt ook bevestigd in de data over de 64 kunst in opdracht-projecten waarover we beschikken. Daaruit blijkt dat in 72% van de gevallen actoren de hulp van andere actoren inroepen voor ondersteuning bij de selectie van de kunstenaar(s). Dit is veruit het meest gebruikte ondersteuningsinstrument dat werd gebruikt bij de totstandkoming van de kunstwerken in opdracht uit de online bevraging.

Figuur 14: Ondersteuningsinstrumenten bij de realisatie van kunstopdrachten in de publieke ruimte

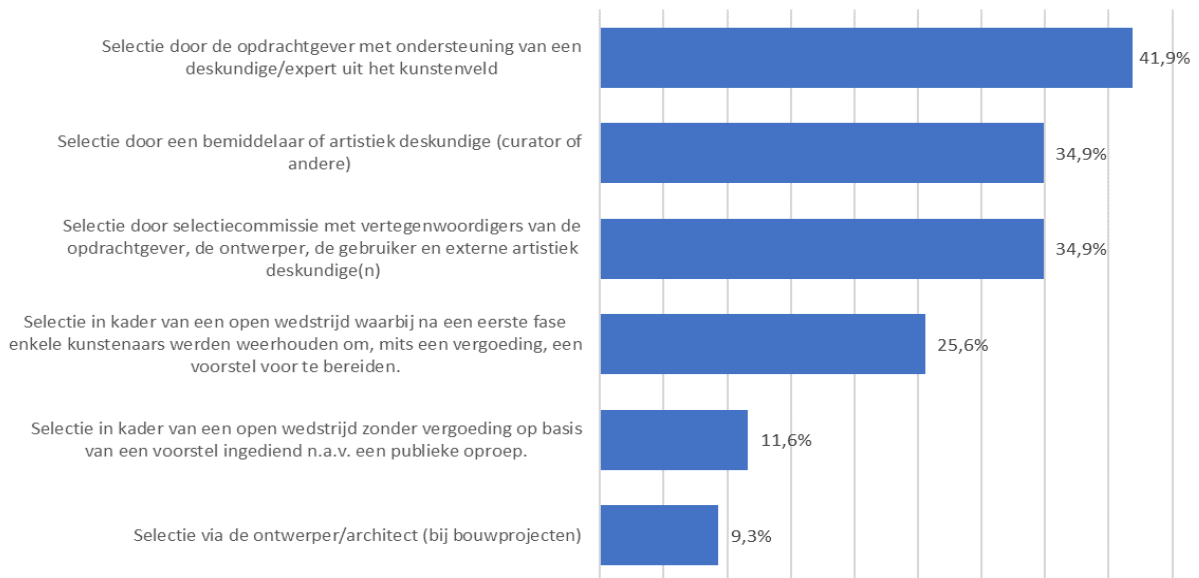
Vraag: “Welke van de volgende instrumenten werden gehanteerd voor de voorbereiding, selectie en productie van de gerealiseerde kunstopdracht in de publieke ruimte? Meerdere antwoorden mogelijk”

Bron: IDEA Consult op basis van resultaten online bevraging (n=64)

Wanneer we kijken naar de vorm van ondersteuning die gebruikt wordt voor de selectie van de kunstenaar(s), blijkt uit de bevraging dat de drie meest gebruikte ondersteuningsvormen zijn 1/ de opdrachtgever laat zich begeleiden door een externe deskundige uit het kunstenveld; 2/ voor de selectie wordt een bemiddelaar of artistieke deskundige aangesteld en 3/ een selectiecommissie wordt samengesteld om de kunstenaar(s) te selecteren.

Figuur 15: Gebruikte ondersteuningsinstrumenten bij de selectie van kunstenaar(s)

Bron: IDEA Consult op basis van resultaten online bevraging (n=64)

Naast het inschakelen van externe experts bij de selectie van de kunstenaar(s), wordt ook bij 1 op 3 projecten uit de bevraging een locatiebezoek georganiseerd, waarna de kunstenaar(s) een voorstel kan uitwerken. Alle andere bevroegde mogelijke ondersteuningsinstrumenten werden slechts in minder dan 20% van de projecten ingezet (cf. Figuur 14). Hieruit blijkt dat sommige rollen zoals publieksontsluiting en/of beheer en onderhoud van het kunstwerk in opdracht vaak onderbelicht blijven en hiervoor geen expliciete verantwoordelijke wordt aangeduid. Het belang van een doordachte publiekswerking alsook afspraken over beheer en onderhoud wordt ook in de interviews als aandachtspunt aangekaart. Men geeft aan dat de focus vaak hoofdzakelijk ligt op de voorbereiding en realisatie van het kunstwerk binnen de samengestelde projectgroep, waardoor men achteraf nog bijkomende initiatieven moet nemen en (budgettaire) maatregelen moet treffen om behoud en beheer van het kunstwerk te verzekeren.

3.6.2 Vernetwerking van de actoren in het ecosysteem

Op basis van de gegevens uit de bevraging rond samenwerking, voerden we ook een netwerkanalyse uit om meer in detail de verknoping van de verschillende actoren in het werkveld rond kunstopdrachten in de publieke ruimte te visualiseren.

Bij deze visualisatie vormen de verschillende types actoren uit de bevraging (35 in totaal) de 'knooppunten' (Tabel 2), terwijl de samenwerkingsverbanden die ze hebben met andere actoren voor verschillende taken (8 in totaal, zie Figuur 13) gevisualiseerd worden door de verbindinglijnen tussen de knooppunten in het netwerk. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de verschillende actoren, inclusief de cijfercode waarmee ze worden aangeduid in de visualisaties van het netwerk. Tabel 3 geeft een overzicht van de verschillende types samenwerkingsverbanden die in de netwerkanalyse worden gevisualiseerd.

Tabel 2: Verschillende types actoren in de netwerkanalyse

Actoren in het netwerk		
1. Andere - Conservatie en restauratie	13. Kunst- & cultuurorganisatie	25. Provinciebeleid - Cultuur
2. Artistiek adviseur/begeleider	14. Kunstenaar	26. Provinciebeleid - Groen- & recreatiedomeinen
3. Bedrijf/zelfstandige - Architect/architectenbureau	15. Lokaal beleid - Cultuur	27. Provinciebeleid - Toerisme
4. Bedrijf/zelfstandige - Programmeur	16. Lokaal beleid - Erfgoed	28. Socio-culturele organisatie
5. Bedrijf/zelfstandige - Studiebureau	17. Lokaal beleid - Evenementen	29. Vlaamse overheid - Cultuur, Jeugd en Media
6. Bedrijf/zelfstandige - bouwbedrijf	18. Lokaal beleid - Grond- en gebouwbeleid	30. Vlaamse overheid - Mobiliteit & openbare werken
7. Bedrijf/zelfstandige - events arts & music	19. Lokaal beleid - Integratie & Diversiteit	31. Vlaamse overheid - Omgeving
8. Beleid - Brussels Hoofdstedelijk Gewest	20. Lokaal beleid - Jeugd	32. Vlaamse overheid - Stedenbeleid
9. Beleid - Europees	21. Lokaal beleid - Ruimte	33. Vlaamse overheid - Toerisme Vlaanderen
10. Bemiddelaar	22. Lokaal beleid - Stadsmarketing	34. Zorg- /welzijnsorganisatie
11. IGS	23. Lokaal beleid - Technische dienst, groen en onderhoud	35. Team Vlaams Bouwmeester
12. Kennis- & onderwijsinstelling	24. Procesbegeleider	

Om de netwerkanalyse verder te structureren hebben we de actoren gegroepeerd in 9 groepen⁸ verdeeld over de 5 hoger besproken clusters en elk van de 35 actoren een kleurcode gegeven volgens de groep waartoe ze behoren:

Cluster 1: Beleidsmakers

- Lokaal beleid/IGS
- Provinciebeleid
- Vlaamse overheid/ Vlaamse Bouwmeester
- Brussels Hoofdstedelijk Gewest & Europees

Cluster 2: Not-for-profit kunst- & cultuurorganisaties

- Kunst- & cultuurorganisaties/socio-culturele organisaties

Cluster 3: Zorg- en welzijnsorganisaties

- Zorg- & welzijnsorganisaties

Cluster 4: Kennis- & onderwijsinstellingen

- Kennis- & onderwijsinstellingen

Cluster 5: For-profit/ commerciële organisaties en freelancers

- Artistiek adviseur/bemiddelaar/procesbegeleider/kunstenaar
- Bedrijf/zelfstandige/andere

Figuur 16 geeft weer welke actoren veelvuldiger actief zijn bij kunst opdrachten in de publieke ruimte (weergegeven door de grootte van de cirkel waarmee de actor wordt gevisualiseerd)⁹ en met welke andere actoren zij meer dan wel minder samenwerken (weergegeven door de lijndikte van de verbindingslijnen)¹⁰.

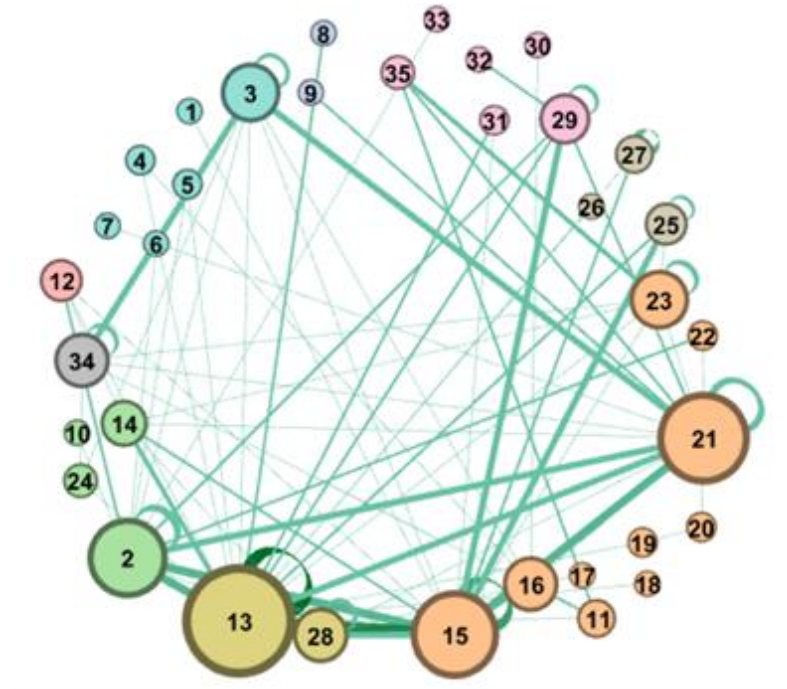
⁸ De clusters 'beleidsmakers' en 'for-profit/commerciële organisaties en freelancers' uit paragraaf 3.3.1 worden hier nog verder opgedeeld in 4 resp. 2 groepen.

⁹ Voor de berekening van de netwerkcentraliteit in de grafieken wordt in dit rapport gebruik gemaakt van 'degree centrality' als maatstaf. Bij de data-analyse werden de data ook getest op andere maatstaven ('eigenvector centrality' en 'betweenness centrality'). Deze gaven een gelijkaardig resultaat en bevestigden de robuustheid van de resultaten zoals weergegeven in dit rapport.

¹⁰ De positie van de verschillende actoren in het netwerk wordt in de netwerkanalyse niet enkel bepaald door informatie die we hebben over de eigen relaties van specifieke actoren met andere actoren (bv. van de drie zorg- en welzijnsorganisaties), maar ook door informatie over de relaties die alle andere actoren hadden met deze actor en de reden van hun samenwerking. Dit laat toe om een veel getrouwer beeld te geven van het veld en de interacties, aangezien van alle actoren alle relaties werden bevraagd. De centraliteit van de spelers wordt bepaald op basis van het aantal keer dat zij betrokken partij zijn in alle verschillende relaties die werden benoemd. Op deze manier worden voor een belangrijk stuk eventuele ondervetegenwoordiging van bepaalde respondenten in de survey gecorrigeerd.

Figuur 16: Samenwerking bij kunstopdrachten in de publieke ruimte – netwerkanalyse*

*zie Tabel 2 voor de legende bij de nummers in deze figuur

Bron: IDEA Consult op basis van resultaten online bevraging

Verschillende actoren, verschillende netwerken

Uit Figuur 16 blijkt dat de volgende vier clusters van actoren de meest centrale positie innemen in het veld voor kunstopdrachten in de publieke ruimte in Vlaanderen: in eerste instantie kunst- en cultuurorganisaties (13), lokaal beleid – Cultuur (15) en lokaal beleid – Ruimte (21), gevolgd door de Artistieke adviseurs/begeleiders (2). Deze actoren geven in veel gevallen kunstopdracht-trajecten in Vlaanderen vorm. Toch zijn elk van deze centrale actoren op een andere manier gepositioneerd in het speelveld. Dit blijkt wanneer we inzoomen op de specifieke netwerken van deze vier types actoren (Figuur 17):

- » Van de vier centrale actoren zijn de **kunst- en cultuurorganisaties** (13) duidelijk het meest vernetwerkt met diverse clusters van actoren, zowel beleidsactoren op verschillende niveaus als ondersteunende actoren en andere. Deze sterke vernetwerking volgt niet enkel uit het feit dat veel beroep op hen gedaan wordt vanuit hun expertise die de kern vormt van kunst in opdracht (parallel aan andere artistieke adviseurs), maar ook uit het feit dat ze ook nog vanuit andere rollen opereren in het veld, bijvoorbeeld als opdrachtgever of projectbegeleider. Zij zijn dan ook een heel belangrijke connector in het Vlaamse kunst in opdracht-veld.
- » Ook de **lokale beleidsactoren Cultuur** (15) zijn sterk vernetwerkt met verschillende actoren. Toch is hun netwerk minder divers in vergelijking met dat van de kunst- en cultuurorganisaties. Het netwerk van de lokale beleidsactoren Cultuur concentreert zich sterk rond de drie andere centrale actoren, alsook rond beleidsactoren op de verschillende niveaus (andere lokale beleidsdomeinen, provinciale en Vlaamse beleidsactoren – in eerste instantie Cultuur).
- » Het netwerk van de **lokale beleidsactoren Ruimte** (21) weerspiegelt dan weer duidelijk hun specifieke rol/bevoegdheden binnen het kunst in opdracht-proces. Zij vertonen enerzijds sterke

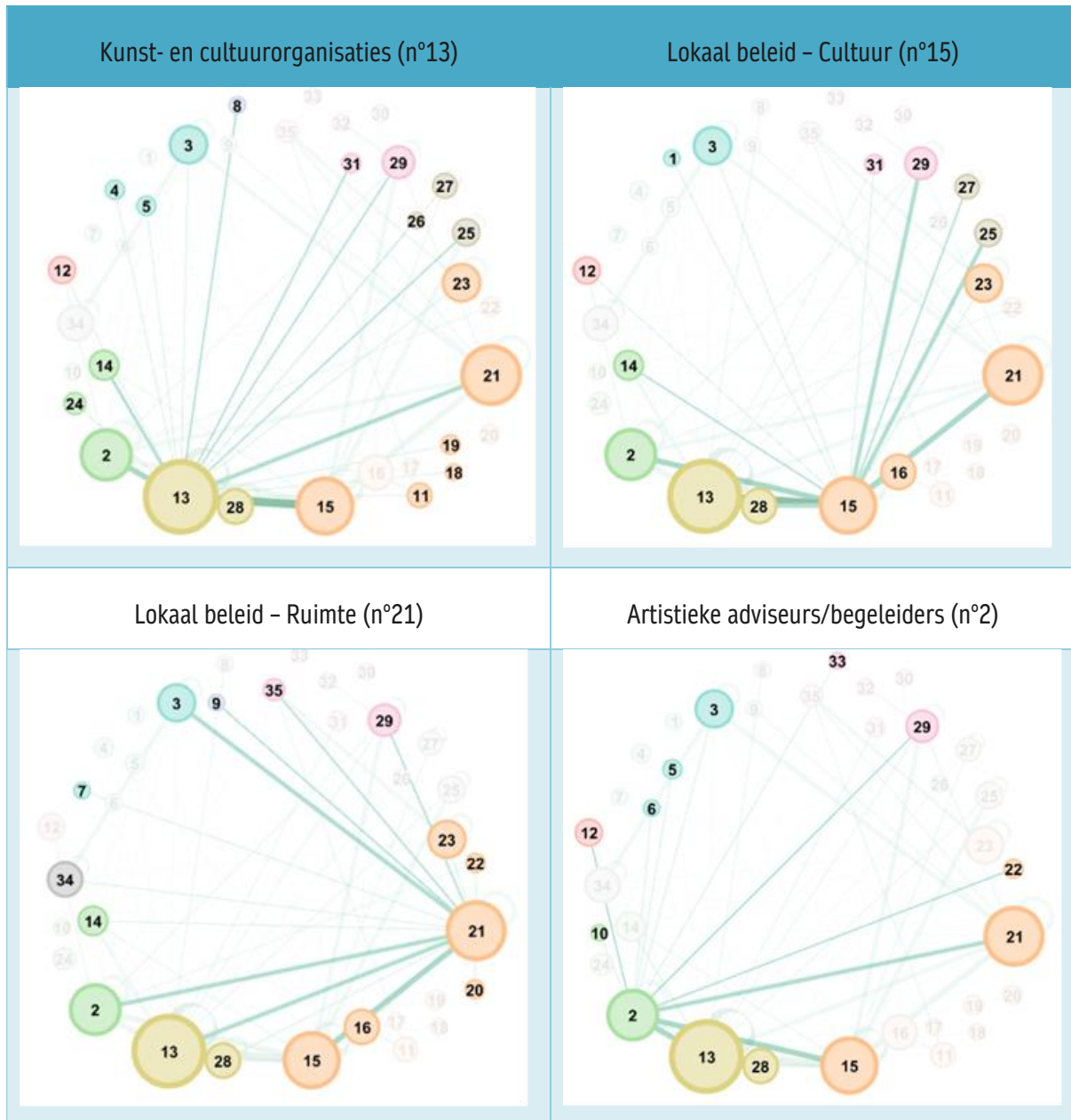

linken met de twee belangrijkste actoren die het proces vaak aansturen – lokale beleidsactoren Cultuur en kunst- en cultuurorganisaties. Anderzijds hebben ze ook relaties met specifieke actoren die eerder bouwtechnisch/architecturaal betrokken zijn bij het proces: architecten, lokale Technische dienst, groen en onderhoud, lokale beleidsdienst Erfgoed, team Vlaamse bouwmeester.

- » De **artistieke adviseurs/begeleiders** (2) ten slotte staan duidelijk ten dienste van de drie andere centrale actoren, die zij met hun diensten ondersteunen (op verschillende manieren, cf. ook Figuur 2).

Figuur 17: Netwerken van de meest centrale actoren*

*zie Tabel 2 voor de legende bij de nummers in deze figuur

Bron: IDEA Consult op basis van resultaten online bevraging

Verschillende taken, verschillende netwerken

Eenzelfde soort netwerkspecialisatie vinden we ook terug wanneer we inzoomen op de specifieke samenwerkingsverbanden die ontstaan voor de uitvoering van de verschillende taken bij kunstopdrachten in de publieke ruimte. Voor deze analyse onderscheiden we de 8 taken uit de online survey die werden bevestigd rond samenwerking, zie Tabel 3.

Tabel 3: Verschillende types relaties in de netwerkanalyse

Redenen voor samenwerking	
Artistiek advies en artistieke begeleiding	Ondersteunende dienstverlening (technisch, financieel, juridisch, ...)
De voorbereiding (visieontwikkeling, onderzoek, participatie, ...)	Beheren en opvolgen van gerealiseerde kunstwerken
De procesbegeleiding (regie, projectmanagement, ontwerpmatig, stedenbouwkundig, ...)	Financieren en co-financieren
Het uitnodigen van een kunstenaar met een specifiek verzoek of opdracht	Vergunnen van kunstinterventie(s)

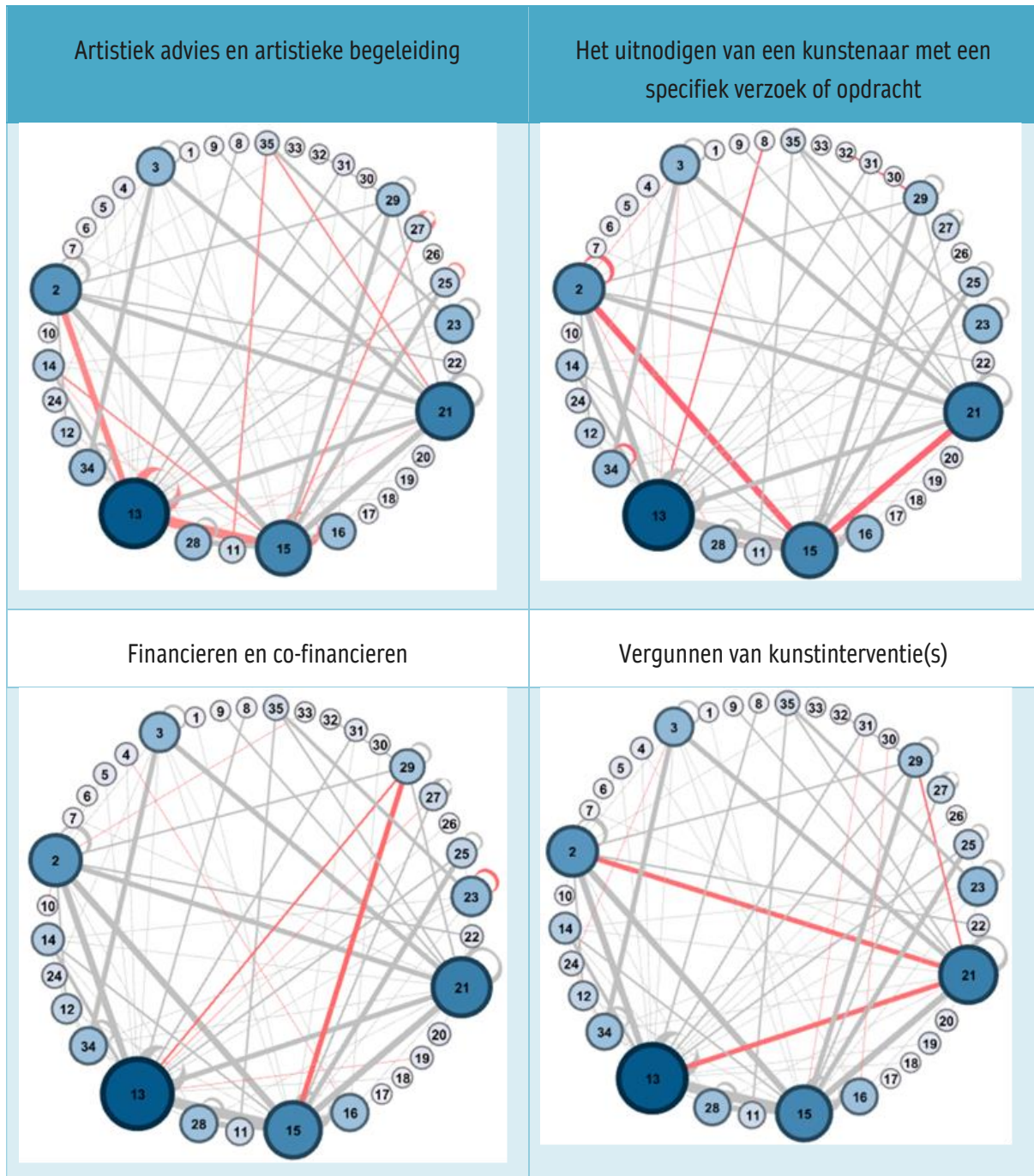
In Figuur 18 zoomen we in op de vier meest uitgesproken taakgebonden netwerken uit de analyse. Bij de grafische weergave van deze taakgebonden netwerken worden de relaties die het meest centraal staan in de samenwerking tussen twee types partners rood gemarkeerd (zie Figuur 18). Dit betekent dat de verbinding tussen twee types actoren in deze analyse slechts voor één specifieke taak rood wordt gekleurd (de 'meest centrale' taak waarvoor ze samenwerken). We merken daarbij op dat dit niet impliceert dat ze louter voor deze taak samenwerken. Zeker tussen de meer centrale actoren wordt samengewerkt voor verschillende van de taken.

- » Voor het **verlenen van artistiek advies en artistieke begeleiding** staan kunst- en cultuurorganisaties (13) duidelijk centraal in het netwerk. Deze taak staat meest centraal in de samenwerkingen die ze hebben met artistieke adviseurs/begeleiders (2) (die o.a. beroep doen op kunst- en cultuurorganisaties bij de uitvoering van hun advies-/begeleidingsopdracht), maar ook in de samenwerkingen die ze hebben met de lokale beleidsactoren Cultuur (15) én met andere kunst- en cultuurorganisaties.
- » Het **uitnodigen van een kunstenaar met een specifiek verzoek of opdracht** vormt dan weer de meest centrale taak in de relatie tussen lokale beleidsactoren Cultuur (15) en artistieke adviseurs/begeleiders (2). Dit weerspiegelt de bevinding uit Figuur 14 dat in bijna 3 op 4 kunstopdrachten (72%) uit de online survey beroep werd gedaan op externe begeleiding voor de selectie van een kunstenaar. Ook de lokale beleidsactoren Ruimte (21) worden op dat ogenblik al betrokken in het proces vanuit het lokaal beleid Cultuur.
- » De meest centrale taak in de relatie tussen de lokale beleidsactoren Cultuur (15) en kunst- en cultuurorganisaties (13) enerzijds en de Vlaamse overheid – Cultuur, Jeugd en Media (29) anderzijds bestaat uit het **financieren en co-financieren** van kunstopdrachten. Op basis van de survey beschikken we echter niet over verdere informatie omtrent de beleidsinstrumenten bij CJM waarop juist beroep wordt gedaan door actoren bij kunst in opdracht. Hierover kunnen dan ook geen uitspraken gedaan worden.

- » Ten slotte komt de centrale positie van het lokaal beleid Ruimte (21) naar boven wanneer het **vergunnen van kunstinterventies** aan de orde is. Hun belangrijkste samenwerkingspartners hiervoor zijn de artistieke adviseurs/begeleiders (2), de kunst- en cultuurorganisaties (13) en de Vlaamse overheid – Cultuur, jeugd en Media (29).

Figuur 18: Taakgebonden netwerken*

*zie Tabel 2 voor de legende bij de nummers in deze figuur

Bron: IDEA Consult op basis van resultaten online bevraging

3.7. Rol van het Platform Kunst in Opdracht

De Kunstcel werd in 1999 opgericht als onderdeel van het Team Vlaams Bouwmeester en bood ondersteuning en begeleiding aan publieke opdrachtgevers die al dan niet in het kader van het decreet op de integratie van kunstwerken in publieke gebouwen (1986) een kunstwerk willen realiseren.

Sindsdien evolueerde de rol van de Kunstcel en maakte de term ‘kunstintegratieproject’ plaats voor ‘kunst in opdracht’, waarbij – door het onderbrengen in 2016 van de materie Kunst in Opdracht bij het Departement Cultuur, Jeugd en Media en het opnemen van een regierol in het netwerk van actoren door het opzetten van het ‘Platform Kunst in Opdracht’ – het ondersteuning bieden bij kunstopdrachten om te komen tot de realisatie van kwalitatieve kunstwerken, centraal staat. Het gaat zowel om de eerstelijnsadviesing en begeleiding van opdrachten aangereikt door derden, als Pilotprojecten en opdrachten die de Kunstcel bereiken via de selectieprocedures voor ontwerpers van de Vlaams Bouwmeester (Open Oproep en Meesterproef) als om het onderzoeken, ontwikkelen van beleidsinstrumenten en stimuleren van het publiek debat.

In de volgende paragrafen analyseren we de huidige inbedding van het Platform Kunst in Opdracht in het veld, alsook de verwachtingen die actoren betrokken bij kunstopdrachten in de publieke ruimte hebben m.b.t. toekomstige dienstverlening vanwege het Platform Kunst in Opdracht.

3.7.1 Huidige inbedding in het veld

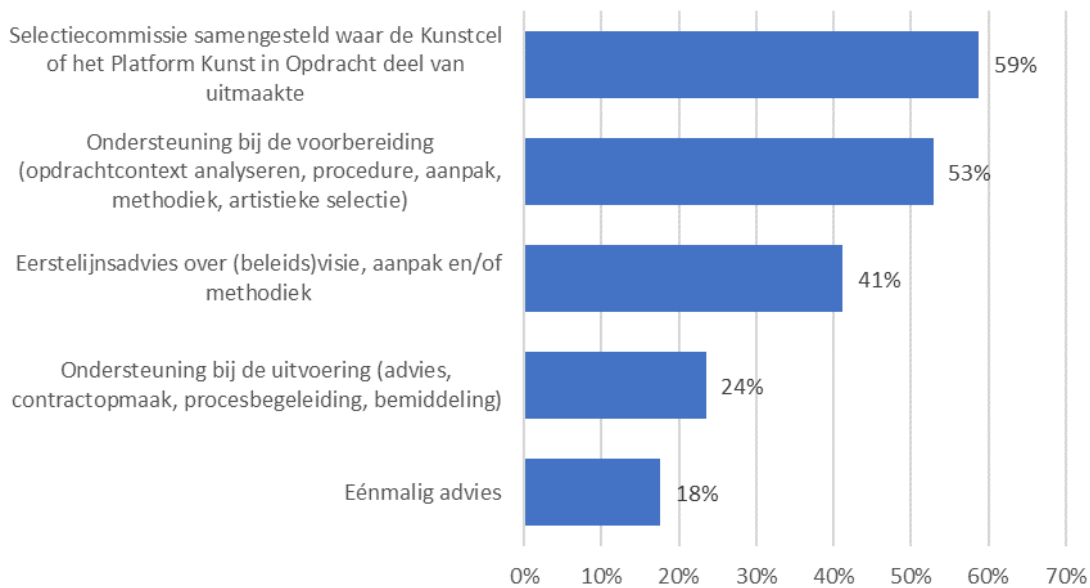
Uit de bevraging blijkt dat slechts 28% van de respondenten (n=60) in het verleden al beroep heeft gedaan op het Platform Kunst in Opdracht/Kunstcel in het kader van de realisatie van (één of meerdere) kunstopdrachten in de publieke ruimte. Voor meer dan twee op de drie respondenten was dat niet het geval. Gevraagd naar de reden waarom ze er (nog) geen beroep op gedaan hadden, blijkt dat 46% van de respondenten niet op de hoogte is van de mogelijkheid om hierop beroep te doen. De overige respondenten zagen (nog) geen aanleiding/reden om beroep te doen op het Platform Kunst in Opdracht/Kunstcel.

We merken op dat bovenstaande cijfers over de bekendheid met/het gebruik van het Platform slechts gebaseerd zijn op input uit de bevraging. Gegeven dat de bevraging o.a. gebeurde op basis van een contactendatabank en via de communicatiekanalen van het Platform, menen we dat dit percentage geen onderschatting inhoudt van de bekendheid met het Platform/Kunstcel in het kunstopdrachtenveld.

Diegenen die wel al beroep deden op het Platform Kunst in Opdracht/Kunstcel, deden dit vooral ter voorbereiding van het proces dat gepaard gaat met kunstopdrachten en ter ondersteuning van hun selectieprocedure voor een kunstenaar(s) (Figuur 19). Dit laatste werd ook bevestigd in interviews met personen die in het verleden al beroep gedaan hebben op het Platform Kunst in Opdracht/Kunstcel.

Figuur 19: Redenen voor ondersteuning door het platform Kunst in Opdracht/Kunstcel

Bron: IDEA Consult op basis van resultaten online bevraging (n=17)

3.7.2 Toekomstverwachtingen

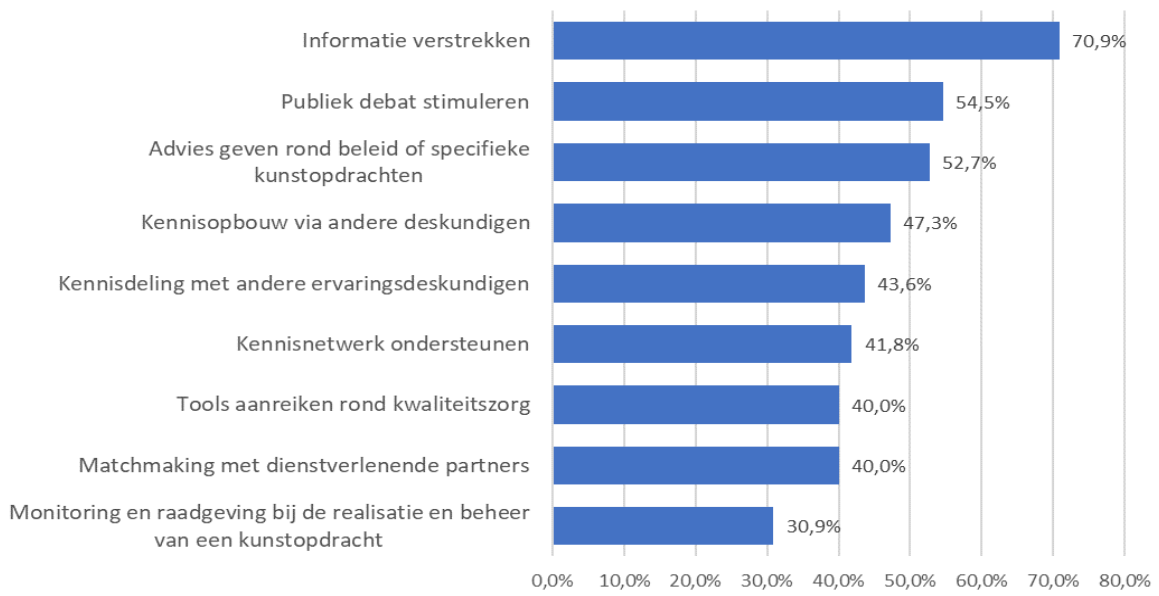
Tenslotte werden respondenten ook bevestigd over hoe ze in de toekomst hun eventuele interactie met het Platform Kunst in Opdracht zien. Daaruit blijkt dat respondenten¹¹ het Platform vooral zien als kennis- en expertise hub rond alles met betrekking tot kunst in opdracht: waar men terecht kan voor specifieke vragen voor informatie, maar die ook proactief ervaringsdeskundigen verbindt met elkaar en kennisuitwisseling en debat rond kunst in opdracht stimuleert en ondersteunt. De behoefte aan een orgaan dat instaat voor kennisdeling en verbindingen in een ruimer netwerk kwam ook duidelijk naar voren uit de interviews en focusgroepen. Uit voorgaande paragraaf blijkt dat het Platform momenteel nog niet deze positie heeft in het kunstopdrachtenveld. Hier liggen groeikansen voor de toekomst (zie ook hoofdstuk 5 /).

¹¹ 55 respondenten vulden hun toekomstverwachtingen in; 6 andere respondenten gaven aan dit (nog) niet te weten.

Figuur 20: Toekomstverwachtingen naar het Platform Kunst in Opdracht toe

Bron: IDEA Consult op basis van resultaten online bevraging (n=55)

4 / Ruimte voor kunst in opdracht: toekomstperspectieven

Vanuit het mappingonderzoek komen een aantal belangrijke vaststellingen m.b.t. kunstopdrachten in de publieke ruimte en het bijhorende proces naar voor, die een leidraad bieden voor zowel het scherpstellen van bestaande noden aan (verdere) ondersteuning in het veld als voor het verder ingang laten vinden van kunst in opdracht in de publieke ruimte in Vlaanderen:

→ Kunst in opdracht is geen core business voor de meeste betrokken actoren

Het kunstopdrachtenveld wordt grotendeels bevolkt met actoren voor wie kunst in opdracht in de publieke ruimte geen deel uitmaakt van de kern van hun takenpakket, maar die eerder op een ad hoc basis met kunst in opdracht bezig zijn of in aanraking komen. De meeste actoren zijn m.a.w. geen 'experten'.

→ Sterke versnippering van verantwoordelijkheden

Het proces dat samengaat met de realisatie van kunstopdrachten in de publieke ruimte wordt gekenmerkt door een sterke versnippering van verantwoordelijkheden en bevoegdheden. Dat betekent dat elke kunstopdracht veel samenwerking vereist en dus ook belangrijke coördinatiekosten met zich meebrengt om de juiste personen/instanties op de juiste momenten (en op de juiste wijze) te betrekken.

→ Het ontwikkelen van een beleidsinstrumentarium dat kunst in opdracht in Vlaanderen ondersteunt is vrij recent

Hoewel kunst in opdracht in de publieke ruimte al heel lang bestaat, is het pas met het in voege treden van het Decreet voor het integreren van kunst in overheidsgebouwen (1986) en de oprichting van de Kunstcel (1999) dat er op Vlaams niveau een start werd gemaakt met het stimuleren en ondersteunen van een sterkere wisselwerking tussen kunst en architectuur, infrastructuur en openbare ruimte. Tot aan de inkanteling van de Kunstcel in het Departement Cultuur, Jeugd en Media (in 2016) bleef de beleidsimpact echter beperkt en lag de focus voornamelijk op adviseren en sensibiliseren van

opdrachtgevers en begeleiding in concrete (bouw)projecten. Het verbreden van de beleidsfocus naar de publieke ruimte gebeurde echter slechts zeer recent. Voorliggende studie is hierin slechts een schakel naar de verdere uitbouw van het beleidsinstrumentarium in die richting.

→ Een nog vrij gesloten veld van actoren dat nog volop lerende is

Dat deze materie op beleidsniveau nog vrij jong is en ondersteuning tot op heden vooral reactief (vraaggedreven) gebeurt, vertaalt zich ook in een nog vrij beperkt en vrij gesloten veld van actoren. Een veld dat nog steeds lerende is hierrond, inclusief de 'experten'. Al doende wordt ervaring opgebouwd over de complexiteit van het proces dat kunstopdrachten in de publieke ruimte kenmerkt (voor, tijdens én na realisatie kunstwerk) en worden meer inzichten hierrond opgebouwd in het veld.

→ Belangrijke drempels voor potentiële opdrachtgevers om met kunstopdrachten in de publieke ruimte aan de slag te gaan

Bovenstaande elementen dragen ertoe bij dat potentiële opdrachtgevers belangrijke drempels ervaren om effectief met kunstopdrachten in de publieke ruimte aan de slag te gaan. Een gebrek aan goed gedocumenteerde – én publiek beschikbare – leerervaringen van *peers* alsook het ontbreken aan een breed gekend 'aanspreekpunt' dat ondersteuning kan bieden bij kunstopdrachten in Vlaanderen, houden deze drempels momenteel in stand.

Vanuit deze vaststellingen en met input vanuit de focusgroepgesprekken en klankbordgroep, formuleren we hieronder een aantal duidelijke ondersteuningsnoden en ontwikkelkansen.

4.1. Gedetecteerde ondersteuningsnoden

Zoals aangegeven is het veld van actoren die betrokken zijn bij kunstopdrachten in de publieke ruimte nog heel hard zoekende en lerende. Dit konden we vaststellen bij zowel de meer ‘ervaringsdeskundigen’ als bij nieuwkomers. De leerinteresses hebben zowel betrekking op specifieke aspecten binnen kunst in opdracht-trajecten, elkaar leren kennen, verbreden van het netwerk als (het ontwikkelen van een) visie op kunst in de publieke ruimte.

Uit het onderzoek blijkt bij het brede groep aan actoren dan ook een grote honger te bestaan naar meer kennisdeling van ervaringen en leerlessen (positief én negatief), zowel onderling als via vorming of adviestrajecten. Bovendien blijkt er ook een groeiende nood aan meer strategische visieontwikkeling en verdere professionalisering van ‘management’ van kunst in de publieke ruimte die puur projectmatige ad hoc begeleiding overstijgt.

In de volgende paragrafen diepen we deze ondersteuningsnoden op het niveau van zowel individuele kunstopdrachten als het bredere ecosysteem verder uit.

“De kwaliteit van het proces bepaalt mede de kwaliteit van het uiteindelijk kunstwerk”

(uit focusgroep-gesprek)

4.1.1 Ondersteuningsnoden m.b.t. individuele kunstopdrachten

Om de kwaliteit van trajecten op het niveau van individuele kunstopdrachten te garanderen, werd tijdens de interviews en focusgroep-gesprekken gewezen op volgende aandachtspunten en bestaande noden:

→ Te weinig aandacht voor visievorming en opdrachtomschrijving

Het is heel belangrijk dat aan het begin van een traject de verwachtingen bij opdrachtgevers helder worden uitgeklaard en duidelijk wordt doorgesproken wat de motivatie is voor de kunstopdracht in de publieke ruimte (visieontwikkeling op projectniveau), en dat van daaruit een accurate doorvertaling gebeurt in de opdrachtomschrijving. Toch blijkt dat bij veel kunstopdrachten **nog te weinig aandacht gaat naar deze visievorming en doorvertaling in een opdrachtomschrijving**. Dit wordt ook bevestigd in de resultaten van de survey, waaruit blijkt dat slechts in minder dan 1 op de 5 projecten een opdrachtomschrijving werd geformuleerd (17%) en eveneens slechts in 1 op de 5 projecten (18%) externe begeleiding werd gezocht voor visieontwikkeling (zie Figuur 14).

→ Nood aan professionele procesbegeleiding

Hoewel er een breed bewustzijn is over het belang van dialoog met alle stakeholders voor draagvlakcreatie, is het niet altijd evident om dit in de realiteit doordacht aan te pakken. Vragen daarbij zijn: wie zijn ‘alle’ stakeholders die moeten betrokken worden? Wanneer kan/moet participatie (en

wanneer niet)? Op welke wijze? Welke rol krijgen ze in het traject (en welke niet)?... Het is daarbij belangrijk dat stakeholders deelnemen aan het proces vanuit hun specifieke expertise en verantwoordelijkheid. De mate van participatie alsook de vorm van participatie is steeds trajectafhankelijk en dus maatwerk. Uit de focusgroep-gesprekken blijkt er een duidelijke **nood aan meer professionele begeleiding om dergelijke stakeholderprocessen tot een goed einde te brengen.**

→ Te weinig aandacht voor beheer en onderhoud

Momenteel wordt bij kunstopdrachten voor de publieke ruimte nog **te weinig of te laat stilgestaan bij het onderhoud en beheer dat een kunstwerk vraagt na realisatie.** Nochtans is het heel belangrijk dat tijdig wordt geanticipeerd op vragen zoals welk onderhoud een bepaald kunstwerk vraagt, wie concreet zal instaan voor het beheer en onderhoud van het kunstwerk, etc. Tijdens de focusgroepen werd het belang benadrukt van het vroegtijdig creëren van mede-eigenaarschap bij de toekomstige onderhouders/beheerders (bv. andere gemeentelijke diensten, burgers...), door hen vroeg in het proces te betrekken en tijdig duidelijke afspraken te maken. Ook is het belangrijk om overwegingen m.b.t. onderhoud en beheer in rekening te brengen aan het begin van het proces bij de keuze van artistieke verschijningsvorm, materiaalkeuze, etc. Het is belangrijk dat (toekomstige) opdrachtgevers en andere actoren meer bewust gemaakt worden voor en handvaten krijgen over hoe onderhoud en beheer best in een kunstopdracht in de publieke ruimte kan geïntegreerd worden. Dit zorgt er ook voor dat de productiefase heel wat vlotter kan verlopen.

→ Gebrek aan expertise m.b.t. communicatie en publiekswerking

Ook **communicatie en publiekswerking blijken vaak een verwaarloosde activiteit** in kunstopdrachten in de publieke ruimte (cf. resultaten survey en focusgroep-gesprekken). Bovendien dient op een heel andere manier aan communicatie en publiekswerking gedaan worden bij dergelijke kunstwerken dan bijvoorbeeld bij kunst in een museale context omwille van de meerlagige context en om invulling te geven aan de vaak meervoudige motivaties. Het is bij kunst in de publieke ruimte dan ook aan te raden om hiervoor specifieke expertise te ontwikkelen en parallellen te zoeken met of na te gaan welke competenties van communicatie-experten met ervaring in de publieke ruimte zoals citymarketing experts, communicatie-experts toerisme, socio-culturele werkers, planners, lokale besturen, ... inspirerend kunnen zijn.

→ Meerwaarde van externe begeleiding onvoldoende bekend

Vele opdrachtgevers onderschatten het proces dat hoort bij kunstopdrachten in de publieke ruimte en de complexiteit ervan. Een curator of andere intermediair kan hier een belangrijke rol in spelen. Idealiter gaat elke opdrachtgever die niet zelf professioneel met kunstopdrachten in de publieke ruimte bezig is, op zoek naar **externe begeleiding** als ze een kunstopdracht opnemen. Hun begeleidingsrol is niet enkel waardevol op het moment van selectie, maar evenzeer voor het scherpstellen van de scope, opstellen van opdrachtomschrijving, etc. De **meerwaarde van externe begeleiding is momenteel echter nog te**

weinig bekend. Bovendien missen opdrachtgevers vaak de juiste contacten om een sterke intermediair te selecteren die past bij (de noden in) hun traject.

“Met een artistiek adviseur wordt de lat direct veel hoger gelegd dan wanneer je alles zelf doet”

“artistieke adviseurs zijn belangrijke sparring partners doorheen het traject”

(uit focusgroep-gesprekken)

➔ Nood aan richtlijnen voor projectcoördinatie

Voor projectcoördinatoren blijkt er ook meer **nood aan duidelijke richtlijnen rond financiële, organisatorische en contractuele zaken** zoals de opmaak van een goed bestek (opdracht kunstenaar alsook technische uitvoering), prijsramingen, inschatten van mijlpalen en timemanagement, etc.

4.1.2 Ondersteuningsnoden op het niveau van (actoren binnen) het ecosysteem rond kunstopdrachten in de publieke ruimte

Meer overkoepelend op het niveau van het netwerk en zijn actoren blijkt er ook een duidelijke nood te bestaan aan ondersteuning en versterkende kennisopbouw rond volgende aspecten:

→ Ontbreken van heldere en gedragen visie

Voor organisaties die (meervoudig) aan de slag gaan met kunst in de publieke ruimte is het belangrijk om een **heldere en gedragen visie** op kunst in opdracht *in functie van of passend bij* hun eigen doelstellingen te ontwikkelen en deze te expliciteren in een inhoudelijk uitgeschreven visietekst. Dit zorgt voor een helder en **gedeeld kader** om specifieke kunstprojectideeën aan af te toetsen. Vragen die daarin een antwoord moeten krijgen zijn bijvoorbeeld:

- » Wat is de meerwaarde van kunstopdrachten in de publieke ruimte in/voor onze organisatie?
- » Welke zijn belangrijke (beperkende) randvoorwaarden om al dan niet te kiezen voor kunst in de publieke ruimte? Bv. draagkracht van een plek, financiële draagkracht van de organisatie, mede-eigenaarschap van bepaalde stakeholders...?

Het is duidelijk dat zo'n visietekst geen standaardtekst kan zijn, maar organisatie-/context-specifiek is.

Uit de focusgroep-gesprekken blijkt echter dat dergelijke **overkoepelende visie vaak ontbreekt in organisaties**. Dat heeft als gevolg dat kunstprojecten in de publieke ruimte veeleer ad hoc gebeuren en niet worden ingepast in een langeretermijnvisie. Het tot stand komen van kunstopdrachten in dergelijke organisaties wordt dan vaak louter gedreven door de intrinsieke motivatie van enkele medewerkers, die niet echt kunnen terugvallen op een breed draagvlak binnen de organisatie, laat staan professionele begeleiding. In zo'n context zijn er ook geen structuren voor systematische interne kennisopbouw, -borging en -deling rond kunst in de publieke ruimte, waardoor men bij elk project opnieuw het gevoel heeft 'het wiel uit te vinden'.

→ Intern beter organiseren op kunstopdrachten

Fragmentatie van het takenpakket dat gepaard gaat met kunst in opdracht in de publieke ruimte in combinatie met fragmentatie van bevoegdheden, zorgt ervoor dat **het als (expliciet) werkdomein bij organisaties vaak tussen de mazen van het net valt** in de definiëring van takenpakketten en verantwoordelijkheden. Tijdens de focusgroep-gesprekken werd dan ook de nood geuit om te streven naar een soort kernstructuur van actoren op (boven)lokaal niveau, die kunst in opdracht in de publieke ruimte ook expliciet in hun takenpakket hebben en regelmatig onderling overleggen. Dergelijke kernstructuur zou dan kunnen optreden als coördinator, maar eveneens zorgen voor het aftoetsen van projectideeën aan bestaande overkoepelende visies en zorgen voor een 'realiteitscheck'. Zo'n kern kan zich idealiter buigen over (1) collectiebeheer (incl. restauratie en onderhoud), (2) programmatie en (3) projectontwikkeling. Vanuit deze kernstructuur kan gecommuniceerd worden met en advies gegeven worden aan andere betrokken diensten of instanties. Dit is vnl. op grootstedelijk niveau een noodzaak en kan ook decentraal voor meerdere gemeenten georganiseerd worden.

→ Collectiebeheer wordt vaak vergeten

Gerelateerd aan de vaststelling dat momenteel nog te weinig of te laat wordt stilgestaan bij het onderhoud en beheer dat een kunstwerk vraagt na realisatie, werd tijdens de focusgroep-gesprekken ook aangekaart dat op een meso-niveau (i.e. collectie) **vaak een visie en strategie ontbreekt omtrent collectiebeheer**. Een eerste stap daarin betreft bijvoorbeeld al het hebben van een duidelijke inventaris van kunstwerken in de publieke ruimte; iets wat bij vele lokale overheden (en andere beheerders van kunst in de publieke ruimte) momenteel ook ontbreekt. Nochtans is het zeer belangrijk om een kunstwerkencollectie zichtbaar te maken, zodat iedereen zich al bewust is dat ze er zijn. Dit vergemakkelijkt ook het verdere gesprek rond beheer en onderhoud incl. het voorzien van budget hiervoor in de begroting.

4.1.3 Pistes voor ondersteuning

Uit de gesprekken die gevoerd werden in de context van dit onderzoek blijkt er een grote vraag te bestaan naar ondersteunende instrumenten, zoals:

- » duidelijke handvaten om te komen tot kwalitatief opdrachtgeverschap en de kwaliteit van kunstopdracht-trajecten te bewaken;
- » matchmaking met goede experts;
- » kennisdeling van ervaringen en leerlessen (positief én negatief) – peer-to-peer en via vorming of advisering.

Wat betreft de handvaten, werden tijdens de focusgroep-gesprekken ook enkele concrete suggesties voor ondersteuningsinstrumenten aangereikt, zoals:

- » Een charter met “10 richtlijnen om tot een kwalitatieve kunstopdracht te komen”, dat actoren kunnen raadplegen als denk- en werkkader rond kunst in opdracht in de publieke ruimte. Een stappenplan zoals het 7-stappenplan van het Universitair Psychiatrisch Centrum Duffel (zie Box 5) kan bijvoorbeeld één aspect zijn van dergelijk charter;
- » Het voorzien van begeleiding, gekoppeld aan het bovenvermeld charter en de erin opgenomen richtlijnen;
- » Het voorzien van een opleiding voor begeleiders om de professionalisering in de hand te werken;
- » Een raadpleegbare contactendatabank van professionele begeleiders, die een opleidingstraject geïnitieerd door het Platform Kunst in Opdracht gevolgd hebben en het charter onderschrijven;
- » Een raadpleegbare contactendatabank van peer-actoren die als deel van hun takenpakket (o.a.) met kunstopdrachten in de publieke ruimte bezig zijn.

In het voornoemde charter zien de deelnemers van de focusgroepen niet enkel een plaats voor richtlijnen die beter sensibiliseren over het kwaliteitsvol organiseren van kunstopdracht-trajecten. Ook ziet men in het charter een belangrijk instrument om een aantal belangrijke waardenkaders m.b.t. kunstopdrachten in de publieke ruimte mee te geven, zoals:

- » Geen werk van kunstenaars mag onbetaald blijven. Tegen dit principe wordt in Vlaanderen nog te veel gezondigd (niet enkel in kunstopdrachten in de publieke ruimte). Een charter zou duidelijke richtlijnen kunnen bevatten rond deze betaling van kunstenaars. Inspiratie hiervoor kan bijvoorbeeld gehaald worden in Nederland, waar al duidelijke richtlijnen hierrond bestaan. Een praktische calculator die opdrachtgevers inzicht biedt in de werkelijke kost van kunst in publieke ruimten kan bv. als tool worden ontwikkeld.
- » Sta bij de evaluatie van kunstenaars en de finale toewijzing van kunstopdrachten in de publieke ruimte bewuster stil bij de diversiteit aan professionele kunstenaars (in termen van gender, origine) in Vlaanderen. De deelnemers aan de focusgroep wezen expliciet op het feit dat de kunstenaars die momenteel voor kunstopdrachten in de publieke ruimte geselecteerd worden, overwegend wit en mannelijk zijn. Dit terwijl bijvoorbeeld ongeveer de helft van de afstuderende beeldende kunstenaars vrouwen zijn. Tot op heden gaat te weinig aandacht naar een betere representativiteit van de diverse samenleving en het kunstenaarsveld bij kunstwerken in opdracht. Dit opnemen in een charter kan het bewustzijn hierrond vergroten.

4.2. Ontwikkelkansen voor kunstopdrachten in de publieke ruimte in Vlaanderen

Naast het detecteren van ondersteuningsnoden die bestaan bij de actoren die reeds in meerdere of mindere mate actief zijn in het veld, legden de gesprekken die gevoerd zijn in de context van dit onderzoek ook duidelijk ontwikkelkansen bloot om kunst in de publieke ruimte in Vlaanderen breder ingang te laten vinden:

- » Algemeen wordt er een **groeïende erkenning ervaren voor de (multidimensionele) meerwaarde van kunst in de publieke ruimte** bij (potentiële) opdrachtgevers én burgers: positieve bijdrage tot het realiseren van belevingsplekken, citymarketing en toerisme, de helende kracht van kunst, herdenking, verbinding, ontdekking, etc. Deze erkenning groeit mede dankzij reeds gerealiseerde, sprekende kunstprojecten in de publieke ruimte die de kwaliteit van de leefomgeving (stad, landschap, gebouw) verbeteren, en dit op esthetisch, sociaal en/of economisch vlak.
- » Een aandachtspunt dat tijdens de focusgroep-gesprekken wel geformuleerd werd bij dit laatste, is de neiging van opdrachtgevers om te kiezen voor zogenaamde 'knuffelkunst'. Het is belangrijk dat opdrachtgevers bewust stilstaan bij hun motivaties om kunst te integreren in de publieke ruimte ('Is kunst effectief het juiste antwoord op de concrete context?') en een goede balans vinden tussen 'instrumentalisering van kunst voor andere doeleinden (toerisme, citymarketing...)' en oog blijven hebben voor het kunstwerk an sich. Aangezien de publieke ruimte geen ruimte in het luchtledige is en onderhevig is aan vele invloeden en invullingen, is instrumentalisering bij kunst in de publieke ruimte haast onvermijdelijk. Dat is op zich ook geen probleem, zolang de **balans tussen de verschillende motivaties voor kunstopdrachten in de publieke ruimte** juist zit, er respect en tijd is voor de benadering en de taal van de kunstenaar en niet de verwachting ontstaat dat de kunst alles kan oplossen.
- » Kunst in de publieke ruimte situeert zich per definitie in een meerlagige context, met veel perspectieven: kunst, cultuur, erfgoed, socio-maatschappelijke, economische en ruimtelijke aspecten, (semi)-publieke en private spelers... Een **betere benutting van deze meerlagige context biedt mogelijkheden om het draagvlak voor kunst in de publieke ruimte verder te versterken**. Een voorbeeld uit de praktijk die inspeelt op deze meerlagige context is het opzetten van peter- en meterschapsinitiatieven bij leerlingen uit basisschoolklassen om een heel jaar zich te ontfemen over een kunstwerk in de publieke ruimte, waardoor buiten de

traditionele klasomgeving om een nieuwe band ontstaat vanuit onderwijs met de publieke ruimte en kunst daarin. Hieraan kunnen bovendien verschillende leerperspectieven voor studenten gekoppeld worden, zoals de (historische) context van een standbeeld, de autonome werkwijze van een kunstenaar, technisch onderhoud en materiaalkennis, of het ontdekken van de geomorfologie van een landschap.

- » Tijdens gesprekken in de context van dit onderzoek werd ook veelvuldig benadrukt dat de **meerwaarde van samenwerking met een kunstenaar zich niet louter beperkt tot integratie van een kunstwerk** in de publieke ruimte. Het inbrengen van een artistieke stem kan ook een meerwaarde bieden bij de opmaak van toekomstplannen voor een gebouw of site, het ondersteunen van bepaalde participatietrajecten... zonder dat het leidt tot een integratie van een (fysiek) kunstwerk. Een forum ter beschikking hebben waarop opdrachtgevers met elkaar kunnen delen wat hun ervaringen zijn met samenwerking met kunstenaars, kan hierbij versterkend werken.

“20 jaar geleden hadden we ook geen ecologen in onze multidisciplinaire projectteams. Nu maken zij daar standaard deel van uit. Misschien zouden we dat ook wel moeten overwegen voor kunstenaars.” (uit focusgroep-gesprekken)

- » Uit de focusgroep-gesprekken bleek dat er een aantal **belangrijke Vlaamse publieke actoren zijn die én (co-)investeren in de publieke ruimte, én vragende partij zijn om kunst in de publieke ruimte meer structureel in hun werking te kunnen integreren**. Meer specifiek werd deze interesse geuit door zowel het Agentschap Natuur en Bos (ANB) als door de Vlaamse Landmaatschappij (VLM). Tot op heden vertoonden hun kunstprojecten in de publieke ruimte een groot ad hoc gehalte (cfr. vorige sectie) en werden ze uitgewerkt zonder duidelijke visie hierop op organisatieniveau. Er bestaat dan ook een duidelijke vraag binnen deze organisaties om kunstopdrachten in de publieke ruimte kwalitatief naar een hoger niveau te tillen. Een gelijkaardig stimulerend instrument als het bestaande decreet houdende de realisatie van kunstopdrachten voor gebouwen van openbare diensten (of het optrekken van het bestaande decreet naar publieke investeringen in natuurruimten) zou hierin een belangrijke stimulans kunnen zijn, evenals een goede ondersteuning tijdens hun leercurve omtrent integratie van kunst in de publieke ruimte.

5 / Aanbevelingen voor een versterkt Vlaams ondersteuningsbeleid

5.1. Groeikansen voor Platform Kunst in Opdracht

In lijn met de analyse van het vorige hoofdstuk, zien we voor het Platform Kunst in Opdracht groeikansen langs twee sporen:

→ **Het pro-actief aanwakkeren van de geïdentificeerde ontwikkelkansen voor kunstopdrachten in de publieke ruimte in Vlaanderen.**

Binnen dit spoor zien we een duidelijke rol voor het Platform Kunst in Opdracht weggelegd voor volgende elementen:

- » Actieve **promotie** van (de meerwaarden) van kunst in de publieke ruimte (awareness raising). Hierbij bevelen we aan om prioritair te focussen op de publieke organisaties waar duidelijk interesse is om het draagvlak voor kunst in opdracht in de publieke ruimte organisatiebreed te versterken zoals bijvoorbeeld ANB en VLM;
- » Inzetten op **praktijkversterking** door het aanbieden van zeer toegankelijke informatie en/of heel concrete ondersteuning. Dit kan bijvoorbeeld in de vorm van contactendatabanken met erkende intermediären, richtlijnen over prijszetten en contractuele aspecten...;
- » Verder **uitbouwen van een stimulerend beleidsinstrumentarium** bij de Vlaamse overheid. Dit laatste kan bijvoorbeeld door het (opnieuw)¹² afoetsen van mogelijkheden voor het uitbreiden van het toepassingsgebied van het huidige decreet naar andere publieke ruimten dan gebouwen. Een ander mogelijk instrument kan het financieel ondersteunen van haalbaarheidsstudies zijn aan het begin van een 'kunst in opdracht' traject. Dergelijk instrument zou het voor (potentiële) opdrachtgevers gemakkelijker maken om 'kunst in opdracht' mogelijkheden te verkennen, door de

---

¹² Deze verkenning gebeurde ook al bij vernieuwing tot het huidige decreet (IDEA Consult - 2018). Maar toen bleek het uitbreiden van het toepassingsgebied naar publieke ruimten zonder gebouw geen optie met een breed draagvlak.

financiële drempels die aan dergelijke verkenning verbonden zijn aanzienlijk te verlagen (of volledig weg te nemen).

→ Inspelen op de gedetecteerde ondersteuningsnoden in het veld

Binnen dit spoor zien we een duidelijke rol voor het Platform Kunst in Opdracht weggelegd voor volgende elementen:

- » Het **ontwikkelen en ontsluiten van handvaten** (guidelines, richtlijnen, tools) die (potentiële) opdrachtgevers voor kunst in de publieke ruimte helpen in het kwaliteitsvol invullen van hun rol. We verwijzen naar paragraaf 4.1.3 voor een aantal te verkennen pistes in deze context;
- » Het **actief ondersteunen van matchmaking**. Dit houdt enerzijds een sterk informatiemanagementsysteem in en anderzijds actieve begeleiding vanuit het Platform:
  - » Als kennishub in het veld kan het Platform op een gestructureerde manier een rijke databank aan contacten en kunstprojecten in de publieke ruimte uitbouwen en deze ter beschikking stellen aan actoren. De informatiemanagementstructuur hiervan dient weloverwogen gekozen te worden om op een optimale wijze de vele vragen voor informatie te kunnen ondersteunen;
  - » Aangezien het selecteren van een sterke procesbegeleider heel belangrijk is bij kunstopdrachten in de publieke ruimte, zien we een rol weggelegd voor het Platform om samen met partners een kortlopend opleidingstraject uit te werken en aan te bieden voor professionele procesbegeleiders, waarin onder andere het charter en andere begeleidingsinstrumenten aan bod kunnen komen. Begeleiders die deze opleiding doorlopen hebben, kunnen vervolgens als professioneel procesbegeleider in bovengenoemde contactendatabank opgenomen worden;
  - » De uitbouw van een netwerk van contacten en professionele begeleiders door het Platform, kan vervolgens de nodige groeihefbomen creëren in de ondersteuning van het werkveld. Het centrale team van het Platform is immers te klein om alle begeleidingen zelf op te volgen en te begeleiden. Bovendien kunnen ook kruisbestuivingen ontstaan tussen de verschillende actoren binnen dit netwerk.
- » Het **stimuleren en ondersteunen van onderlinge uitwisseling en leren van elkaar**, met actieve medewerking van actoren uit het werkveld rond kunst in de publieke ruimte. Dit kan gebeuren op verschillende wijzen zoals het (online) delen van inspiratievoorbeelden over uiteenlopende aspecten in het kunsttraject (e.g. organisatie van het participatietraject, opmaak van een goede projectomschrijving, voorbeelden van archivering) of het organiseren van werkbezoeken. Dit laatste wordt best heel open en voldoende laagdrempelig ingestoken ('iedereen welkom'). Op die manier kan ook bij niet-ingewijden interesse worden gewekt rond het investeren in kunst in de publieke ruimte. Nu wordt het werkveld nog te veel ervaren als een vrij gesloten wereld. Het is belangrijk dat dit wordt opgetrokken en ook niet-ingewijden meer proactief benaderd worden, aangemoedigd worden om interesse op te bouwen hierrond, inzicht kunnen krijgen in diverse aspecten die eigen zijn aan een kunstopdracht in de publieke ruimte. Hierbij zijn laagdrempelige uitwisselingsactiviteiten van groot belang. Voorbeelden van activiteiten kunnen zijn een wandeling of fietstocht langs kunstprojecten in de publieke ruimte, een roadshow van het Platform, etc.
- » Het **faciliteren van een lerend netwerk** van actoren die te maken hebben met kunstopdrachten in de publieke ruimte, waarbinnen op een open manier en in vertrouwen informatie kan gedeeld

worden. Het Platform-team kan binnen het lerende netwerk het community management opnemen, op een vast ritme zorgen voor de organisatie van bijeenkomsten voor kennisuitwisseling, delen van zowel positieve als negatieve ervaringen, etc. Mogelijke onderwerpen die in dit lerende netwerk kunnen uitgediept worden zijn behoud en beheer (o.a. ook omgaan met vandalisme), publiekswerking, archivering en herintegratie van kunstwerken in andere publieke contexten.

5.2. Verschillende doelgroepen, verschillende dienstverlening

Op basis van de mapping en verdiepende analyse, stellen we voor om de **dienstverlening van het Platform wat het luik opdrachtgeverschap betreft, op een gestructureerde wijze uit te bouwen rondom drie doelgroepen:**

- » Prille/potentiële opdrachtgevers;
- » Ervaren opdrachtgevers;
- » Beleidsmakers.

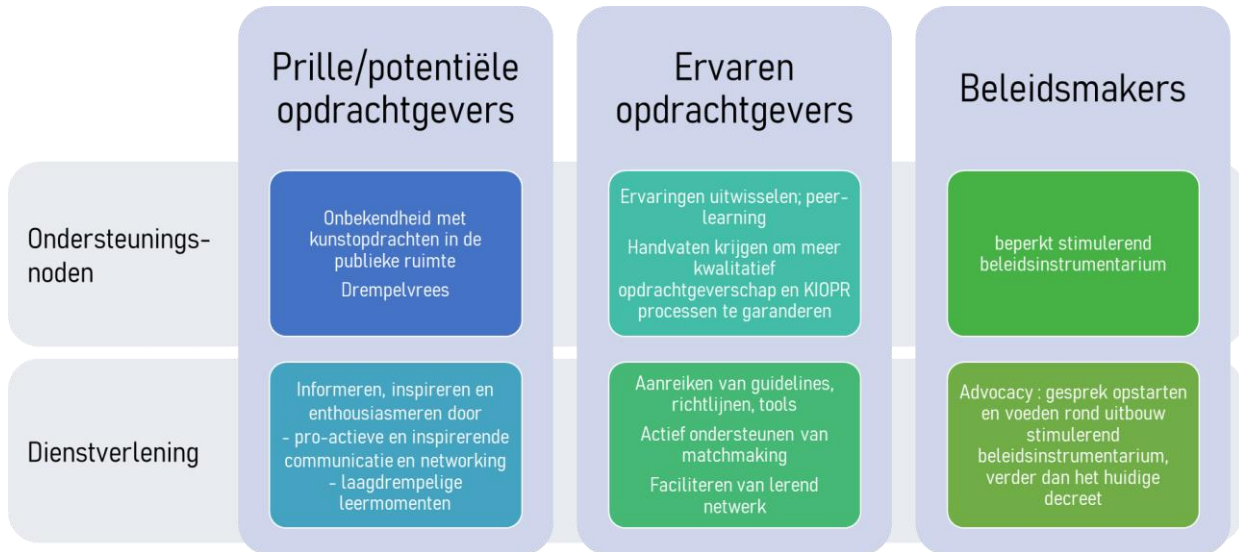
Elk van deze actoren, waarbij het beslissingsniveau en de maturiteit van de opdrachtgever in ogenschouw genomen wordt, vraagt een specifieke benadering en ondersteuning voor de langetermijn uitbouw van een sterker ecosysteem rond kunstopdrachten in de publieke ruimte in Vlaanderen, zoals ook blijkt uit voorgaande paragrafen. In

Figuur 21 vatten we ons voorstel van dienstverleningsmatrix rond goed opdrachtgeverschap voor het Platform Kunst in Opdracht samen.

Daarbij merken we op dat hoewel elk van deze drie doelgroepen een specifieke dienstverlening vragen van het Platform, dit niet betekent dat ze in isolatie van elkaar staan en de dienstverlening verkokerd moet worden uitgebouwd. Integendeel. Onderlinge kennisuitwisseling en leren van elkaar over kunstopdrachten in de publieke ruimte is de rode draad doorheen de noden. Het Platform bevindt zich in een centrale positie om dit maximaal te ondersteunen vanuit de opgebouwde ervaring met begeleiding van kunstopdrachten en pilootprojecten, door de nodige contacten te leggen, bruggen te bouwen en een forum te geven aan zowel potentiële/prille opdrachtgevers en ervaren opdrachtgevers om zich verder te bekwamen in kunstopdrachten in de publieke ruimte.

Figuur 21: Dienstverleningsmatrix Platform

5.3. Toekomstige uitdagingen

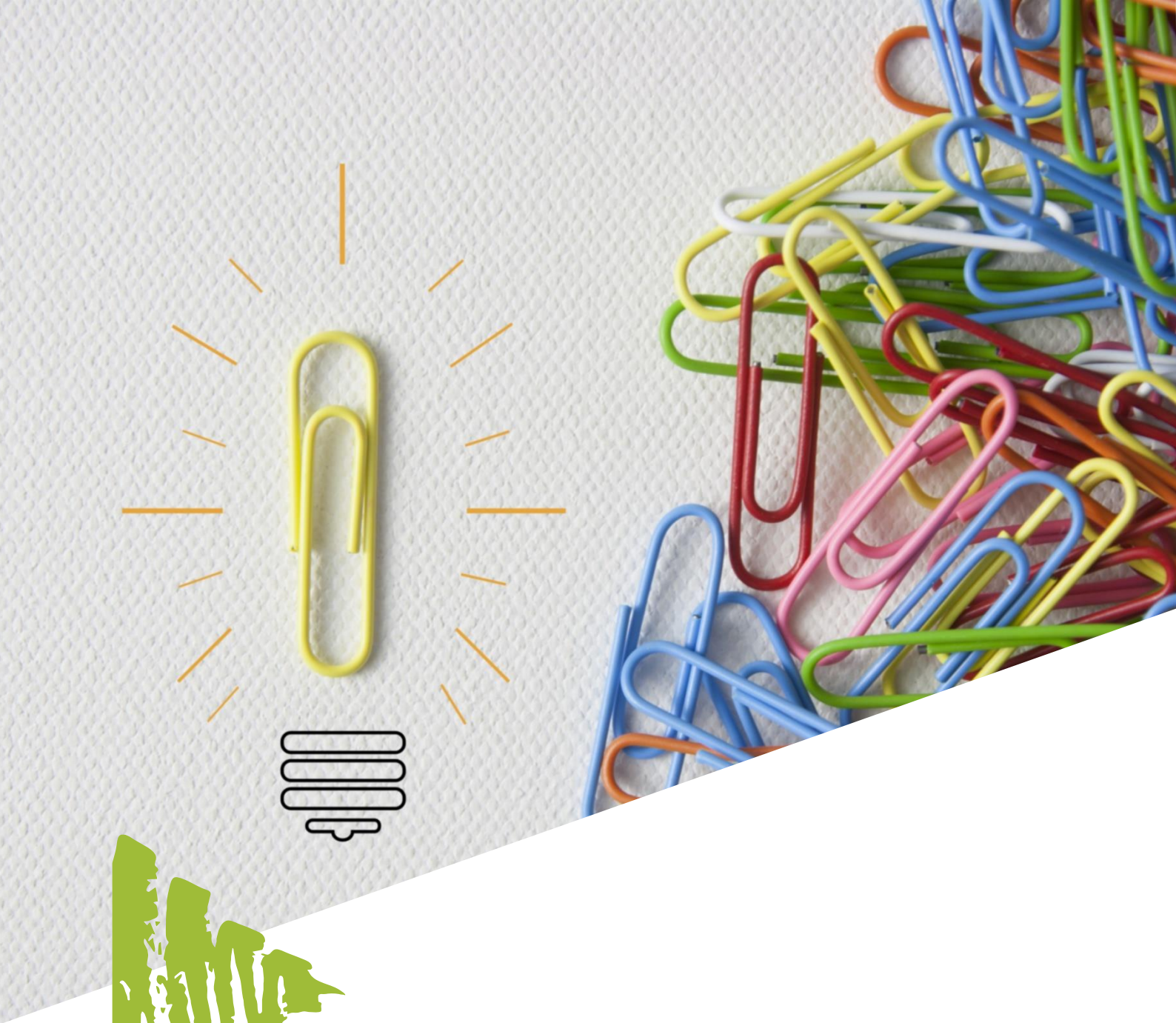
Tot slot brengen we nog een aantal uitdagingen onder de aandacht die ons inziens de nodige opvolging vragen om het Platform alle kansen te bieden om haar versterkende en verbindende rol in het ecosysteem op te nemen:

- » Zowel uit de online survey als uit de gesprekken met actoren blijkt dat het Platform Kunst in Opdracht momenteel **nog weinig bekendheid** geniet buiten de vrij gesloten kern van actoren. Met name potentiële/prille opdrachtgevers lijken moeilijk de weg te vinden naar het Platform. We pleiten daarom voor een veel actievere positionering en branding van het Platform als informatie- en kennishub voor kunst in opdracht in de publieke ruimte in Vlaanderen.
- » Lokale beleidsactoren zijn een heel belangrijke cluster in het werkveld omtrent kunst in opdracht in de publieke ruimte. Deze groep van actoren vanuit de Vlaamse overheid ondersteunen, blijkt momenteel echter drempels in te houden omwille van de **(mentale) afstand tussen lokale actoren en Vlaamse overheid**. Samen met een sterkere branding van het Platform Kunst in Opdracht (cf. hierboven), is het daarom ook relevant om te verkennen in hoeverre een decentraal model met (sub)regionale antennes hier oplossing kan bieden.
- » Het Platform Kunst in Opdracht wordt momenteel aangestuurd door een microteam van 2 personen. Dit betekent dat een **echt team ontbreekt om op verschillende fronten te kunnen inzetten**. Nochtans blijkt uit voorgaande dat er groeikansen liggen op verschillende fronten. Er dienen dan ook keuzes gemaakt te worden om een antwoord te bieden op het huidige spanningsveld tussen de ter beschikking gestelde middelen enerzijds en de groeikansen anderzijds.
- » De kracht van het Platform Kunst in Opdracht bestaat niet louter uit het voornoemde kernteam. **Door sterke samenwerkingsverbanden en partnerschappen** met andere actoren in Vlaanderen, kan het kernteam met beperkte middelen toch **een belangrijke hefboom creëren in haar ondersteunende werking naar het actorenveld toe**. Momenteel wordt deze versnipperde kennis(opbouw) nog te veel onderbenut. We pleiten dan ook voor een actieve verkenning van versterkende samenwerkingen met andere actoren met expertise in het Vlaamse werkveld rond kunst in de publieke ruimte en dit zowel vanuit het kunstveld, de onderzoekswereld als de ruimtelijke kennisactoren, waarbij eenieder in zijn expertise wordt erkend en tegelijk zelf

versterkt wordt dankzij de samenwerking (1+1=3). We zien een duidelijke rol voor het Platform om initiatief te nemen in het opstarten en regisseren van de dialoog hierrond.

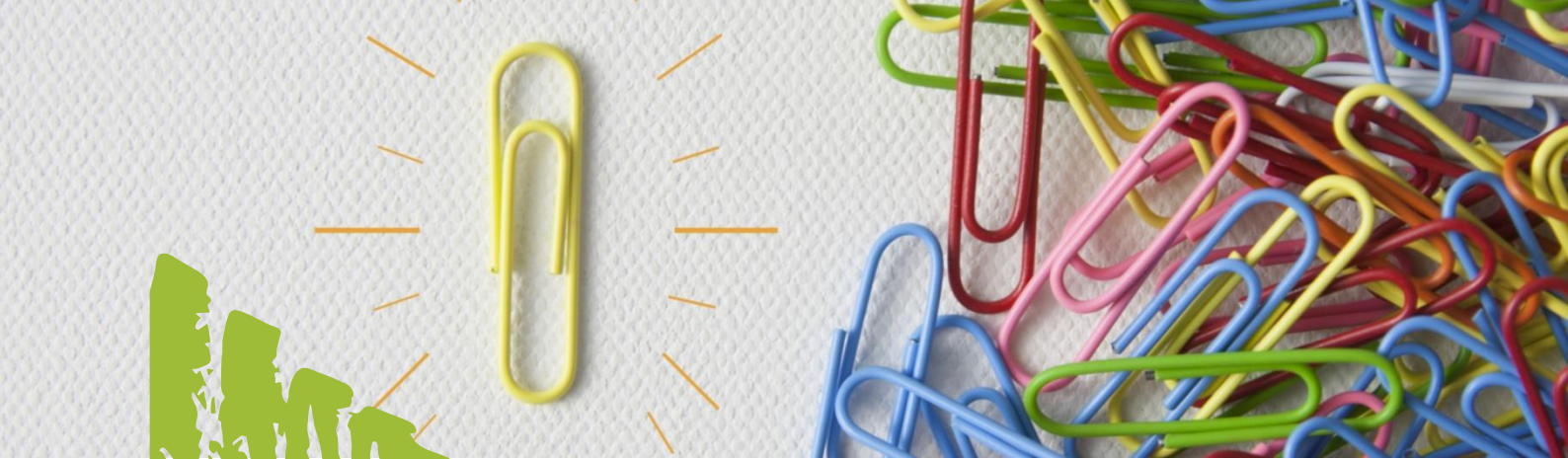

BIJLAGEN

B.1 / Stuurgroep

De stuurgroep stond in voor validatie van de onderzoeksresultaten. Deze werd gevormd door volgende personen:

- » Bart Pluym, CJM, Afdeling Kennis en Beleid
- » Carolien Coenen, CJM, Team Infrastructuur en Instellingen
- » Helena Vansteelant, CJM, Afdeling Subsidiëren en Erkennen
- » Katrien Laenen, CJM, Platform Kunst in Opdracht
- » Lieve Evens, CJM, Platform Kunst in Opdracht

B.2 / Klankbordgroep

De klankbordgroep werd georganiseerd om onderzoeksresultaten te bespreken en verfijnen. Er werd gedurende het onderzoek tweemaal een reflectiemoment georganiseerd. Daarbij waren volgende personen aanwezig:

- » Lyne Viskens, CJM, Team Kunsten en Erfgoed – klankbordsessie 1
- » Catherine Robberechts, Team Vlaams Bouwmeester – klankbordsessie 1 en 2
- » Carolien Coenen, CJM, Team Infrastructuur en instellingen – klankbordsessie 1 en 2
- » Hilde Plas, VVSG – klankbordsessie 1
- » Leonie Lanssens, Steunpunt voor Bovenlokale Cultuur – klankbordsessie 1
- » Pluym Bart, CJM, Afdeling Kennis en beleid - Team Kennisontwikkeling – klankbordsessie 1 en 2
- » Laenen Katrien, CJM, Platform Kunst in Opdracht – klankbordsessie 1 en 2
- » Dirk De Wit, Kunstenpunt – klankbordsessie 1 en 2
- » Lieve Evens, CJM, Platform Kunst in Opdracht – klankbordsessie 1 en 2
- » Helena Vansteelant, CJM, Team Kunsten en Erfgoed – klankbordsessie 1 en 2
- » Wendy Leplae, CJM, Team Kunsten en Erfgoed
- » Caroline Uyttendaele, CJM, Team Kunsten en cultureel erfgoed

B.3 / Interviews

In totaal werden 23 deskundigen uitgenodigd voor een interview, waarvan 15 geen onderlinge relatie hebben (bv. actief binnen eenzelfde organisatie of binnen eenzelfde project). Soms werd er afgezien van een interview om praktisch-organisatorische redenen (3) of verwees men naar een collega of partner als interviewee (4). In drie gevallen was er geen respons.

Er werden uiteindelijk 10 interviews afgenomen van anderhalf tot twee uur. Er is met veel passie verteld over de projecten kunst in opdracht in de publieke ruimte waarbij men op een of andere manier betrokken is. De resultaten van de interviews werden anoniem verwerkt. De visies, inzichten en leerervaringen zijn in het analyserapport verwerkt.

Volgende personen werden geïnterviewd:

- » Klaar Franssen – Provincie Limburg – 24/05/2019
- » Jan Bloemen – Z33 – 24/05/2019
- » Els Wuyts - triennale Brugge – 28/05/2020
- » Pieterneel Vermoortel – Netwerk Aalst – 28/05/2019
- » Luc Pelgrims – Emmaüs vzw – 28/05/2019
- » Kristof Reulens – stad Genk – 24/01/2020
- » Sonia Dermience – Komplot – 28/01/2020
- » Kathleen Leys – Dilbeek – 29/01/2020
- » Annemie Bogaert – Sint-Niklaas – 31/01/2020
- » Stefan Devoldere – Universiteit Hasselt – 06/02/2020

B.4 / Deelnemers focusgroepen

Er werden drie digitale focusgroep-gesprekken georganiseerd en begeleid door Michelle Accardo en Isabelle De Voldere. Leden van de stuurgroep en klankbordgroep - Katrien Laenen, Lieve Evens, Bart Pluym en Helena Vansteelandt - namen als waarnemer deel aan enkele gesprekken. Roel De Ridder, projectleider van het Verkennend onderzoek kunst in opdracht in de publieke ruimte nam eveneens als waarnemer deel aan een focusgroep-gesprek.

Focusgroep 1 – 5 juni 2020

- » Adinda Van Geystelen - Z33
- » Jan Bloemen – Z33
- » Kasper Verhelst – cc De Spil, Roeselare (expertise in participatieve kunstpraktijken)
- » Etienne Wynants – Etablissement, Brussel
- » Dries Van Melkebeke – Stad Gent, dienst Cultuur
- » Caroline Vansteelandt – Stad Roeselare, dienst Cultuur
- » Samuel Saelemakers, Stad Antwerpen, Middelheimmuseum (curator collectie kunst in de stad)
- » Katrien Schaerlaekens – Regionaal Landschap Kempen-Maas

Focusgroep 2 – 9 juni 2020

- » Luc Pelgrims – Psychiatrisch ziekenhuis Duffel
- » Pieternel Vermoortel – Netwerk Aalst (artistiek verantwoordelijke)
- » Veerle Campens – Agentschap voor Natuur en Bos
- » Luc Vanderelst – VLM (coördinator landinrichtingsprojecten Brusselse Rand)
- » Wim Vanisacker – VLM (coördinator landinrichtingsprojecten West-Vlaanderen)
- » Catherine Robberechts – team Vlaamse Bouwmeester
- » Kristof Ruelens – Stad Genk (coördinator erfgoed en kunst)
- » Chantal Vanoeteren – stedenbouwkundige (Freelance Facilitator & co-creation of urban lively places)

Focusgroep 3 – 10 juni 2020

- » Hatim Elsghear – Agentschap Natuur en Bos
- » Karel Vanackere – AGSO Oostende
- » Philip Bogaert – voormalig medewerker Vlaamse overheid (Waterwegen en FoCI)
- » Griet Celen – VLM
- » Els Wuyts – Triennale Brugge (curatorenteam)

- » Rolf Quaghebeur – kunstencentrum Kaap (Brugge en Oostende)
- » Astrid Vaningelgom – Stad Gent, hoofd team projecten Cultuurdienst
- » Thomas Hoeberigs – Knokke-Heist, coördinator dienst Erfgoed
- » Els De Greef – Vlaamse Gemeenschapscommissie
- » Valentijn Goethals – 019 kunstencollectief Gent & Kunsthal Gent
- » Tim Bryon – 019 kunstencollectief Gent

B.5 / Bronnen

- » Kunst in de openbare ruimte, Katrien Laenen en Lut Pils, in OKV 2007.1 (2007) via: <http://www.tento.be/OKV-artikel/kunst-de-openbare-ruimte>
- » Out of the studio! A symposium on art and public space, Z33 (2007)
- » Analyse van en aanbevelingen voor het realiseren van kunst in de publieke ruimte door de Vlaamse overheid en in Vlaanderen, Ixia public art think tank en dr. Paul O'Neill (2010)
- » Kunst in Opdracht 1999–2005, Team Vlaams Bouwmeester (2011)
- » Ruimte voor hedendaagse kunst in Limburg? Een onderzoek naar de betekenis en impact van de hedendaagse kunstinitiatieven Manifesta 9, Z33 en pit binnen een laatmoderne Limburgse samenleving, Iminds-SMIT - VUB, An Moons e.a. (2013)
- » Kunst in opdracht 2006-2013, Team Vlaams Bouwmeester (2015)
- » Pilotprojecten kunst in opdracht 'Meer dan object', Leen Hammenecker, Katrien Laenen, An Seurinck (2015)
- » Aanzet van denk- en werkkader voor kwaliteitsbewaking van Kunst in Opdracht, Estelle Slegghers en Joris Caepenberghs (2017)
- » Aanbevelingen voor een vernetwerkte bovenbouw cultuur, Koen Vandyck en Yves Larock (2017)
- » Kunst en de publieke ruimte. Themanummer, Boekman 111 (2017)
- » Naar een stimulerend kunstopdrachtenbeleid voor de publieke ruimte in Vlaanderen. Pilotprojecten Kunst in Opdracht 8 aanbevelingen voor beleid en praktijk, Katrien Laenen, Catherine Roberechts e.a. (2018)
- » Stappenplan voor een kunstopdracht, zie <https://www.vlaanderen.be/cjm/nl/platform-kunst-opdracht>
- » Naar een actualisering van het wetgevend kader voor kunst in opdracht en een beleidsvoorbereidend praktijkonderzoek voor de realisatie van kunst in het publieke domein. IDEA Consult in opdracht van CJM (2018)
- » <https://vvsg.be/>
- » <https://www.vlaamseprovincies.be/>
- » <https://www.vlaanderen.be/structuur-van-de-vlaamse-overheid>
- » <https://www.vlaanderen.be/vlaamse-bevoegdheden>
- » <https://valletta2018.org/wp-content/uploads/2015/05/Cultural-Mapping-Debating-Spaces-Places-Outcomes.pdf>
- » <https://www.cbkrotterdam.nl/over/> & <https://www.bkor.nl/>
- » <https://www.departementwvg.be/vipa/goede-voorbeelden>
- » <https://019-ghent.org/>
- » <http://www.denieuweopdrachtgevers.be/>
- » <https://www.middelheimmuseum.be/nl>
- » https://www.middelheimmuseum.be/sites/middelheim/files/OKV_klein.pdf

- » https://www.middelheimmuseum.be/sites/middelheim/files/Historiek_0.pdf
- » <https://thecrystalship.org/>
- » <https://www.beaufortbeeldenpark.be/nl>
- » <https://www.levoyageanantes.fr/en/>
- » <https://www.cbkrotterdam.nl/>
- » <https://www.bkor.nl/> - <https://www.bkor.nl/plattegrond/>
- » <https://www.rotterdam.nl/bestuur-organisatie/cultuurplan-2021-2024/Handleiding-aanvragen-cultuurplan-2021-2024.pdf>
- » <https://www.rrkc.nl/cultuurplanadvies/bkv-gelden-en-collectiebeleid/bkv-gelden/>
- » <http://cdn1.cbkrotterdam.nl/wp-content/uploads/20190801110712/DEF-ONLINE-jaarverslag-2018.pdf>
- » <https://lottevandenaudenaeren.com/works/untitled-prelude/>
- » <https://www.emilevandorenmuseum.be/de-10-taarten>
- » <https://www.zorofeigl.nl/beneath-the-surface/>
- » <https://www.ontdeksintniklaas.be/nl/brochures/street-art-kaart>
- » https://www.ontdeksintniklaas.be/sites/toerisme/files/2020-07/SNSM-streetmap_download.pdf
- » <https://www.kmplt.org/>
- » <https://overheid.vlaanderen.be/facilitair-management/huisvesting/kunstintegratie>
- » <https://www.kunsten.be/nu-in-de-kunsten/pilootproject-3-hoe-kan-de-provincie-antwerpen-haar-kunstcollectie-ontsluiten/>

Werk op foto voorpagina en headings: Ondergrond, Joris Ghekière – gerealiseerd i.k.v. [Pilootprojecten Kunst in Opdracht](#) (Antwerpen -2016).

Kunst in opdracht in de publieke ruimte

Kunst in opdracht in de publieke ruimte Geachte, Met deze bevraging willen we de actoren, initiatieven en instrumenten die bij een traject 'Kunst in Opdracht in de publieke ruimte' een rol spelen, in kaart brengen. Met een kunstopdracht bedoelen we de realisatie van een kunstwerk (permanent of tijdelijk) op verzoek van een opdrachtgever voor een specifieke context (locatie en/of situatie). Bijgevolg gaat het niet over het zoeken van een locatie in de publieke ruimte voor een aangekocht, in bruikleen gegeven of geschonken kunstwerk. Deze bevraging kadert in een analyse die het Platform Kunst in Opdracht van het departement Cultuur, Jeugd en Media (de voormalige Kunstcel van het Team Vlaams Bouwmeester), momenteel samen met IDEA Consult doet over hoe dit veld van actoren, initiatieven en instrumenten is opgebouwd en georganiseerd. Indien u of uw organisatie in de afgelopen 15 jaar betrokken was bij de realisatie van kunstopdrachten in de publieke ruimte (als opdrachtgever, projectmanager, vergunningverlener, ...), willen wij u vragen om op de volgende vragen (max. 15) te antwoorden. Het invullen van de bevraging duurt ongeveer 10 minuten. Als u interesse heeft in de resultaten, dan kan u op het einde van de vragenlijst uw e-mailadres invullen. Al uw antwoorden in deze enquête zijn persoonlijk en vertrouwelijk en zullen geanonimiseerd worden verwerkt.

* **1. Was u of uw organisatie de afgelopen jaren betrokken bij de realisatie van minstens één kunstopdracht in de publieke ruimte?**

- Ja
- Nee

* **2. Van wanneer dateert uw meest recente ervaring?**

- < 5 jaar
- Tussen 5 en 10 jaar
- Tussen 10 en 15 jaar
- >15 jaar

* **3. Bij hoeveel kunstopdrachten was u in de afgelopen 15 jaar betrokken?**

- 1-5
- 5-10
- 10-15
- 15-20
- +20

*

4. Wat was de motivatie of aanleiding voor het initiëren van deze kunstopdrachten in de publieke ruimte? Meerdere antwoorden mogelijk

- Culturele dimensie van de leefwereld van de burger versterken (traditie, patrimonium opbouwen, representatieve functie, prestige, ...).
- Creatie: kunstenaars de mogelijkheid bieden tot creatie in de publieke ruimte.
- Co-creatie: kunstenaars en lokale actoren (bewoners, bedrijven, verenigingen) de mogelijkheid bieden tot gezamenlijke creatie van kunst in de publieke ruimte.
- Bouw en renovatie: de kunstopdracht ontstaat n.a.v. de bouw of renovatie van publieke gebouwen (oa. percentagedecreet).
- Stadsvernieuwing: de kunstopdracht werd verleend n.a.v. een stadsvernieuwingproject.
- Landschapsinrichting: de kunstopdracht werd verleend n.a.v. een landschappelijke inrichting.
- Herinrichting en aanleg publiek domein: de kunstopdracht kwam tot stand om de publieke ruimte op te laden.
- Erfgoed en herinnering: de kunstopdracht wil erfgoed (materieel en/of immaterieel) of een specifieke (historische) herinnering in de publieke ruimte benadrukken/versterken.
- Healing environment: de kunstopdracht wil bijdragen aan het ontwerpen van een plek die aandacht heeft voor specifieke en persoonlijke omstandigheden van mensen (fysieke, mentale zorg).
- Kwaliteit van de leefomgeving: de kunstopdracht wil bijdragen aan het versterken van de esthetische, sociale en economische functies van de publieke ruimte.
- Sociale cohesie en gemeenschapsparticipatie: de kunstopdracht wil burgers, passanten, gebruikers, bewoners ... verbinden.
- Experiment: de kunstopdracht wil reacties en vragen uitlokken, verandering initiëren, de mogelijkheden van een plek onderzoeken ....
- Toerisme: de kunstopdracht moet een toeristische beleving toevoegen in de publieke ruimte (publiekstrekker).
- Identiteitsontwikkeling en/of city/regio marketing: de kunstopdracht moet bijdragen aan de positionering en vermarkting van de stad of regio.
- Ander, gelieve te specificeren
.....
- Weet ik niet

*

5. Wat is de meest kenmerkende artistieke verschijningsvorm van de gerealiseerde kunstwerken? Meerdere antwoorden mogelijk

- Sculptuur/beeldhouwwerk
- (Wand)schilderkunstwerk (ook graffiti)
- Fotografisch werk
- Grafisch werk (grafiek, tekening, affiche, krant, boek, ...)
- Film of videowerk
- Audio en/of visuele installatie (zowel zichtbaar als efemeer, ...)
- Performance of optreden
- Digitale media-werk (website, internettoepassing, ...)
- Toegepaste kunst (relatie met architectuur en/of design)
- Kunstwerk dat twee of meer van bovenstaande verschijningsvormen combineert omdat binnen verschillende kunstdisciplines gewerkt wordt (vb. beeldend kunst en literatuur, dans theater of muziek, beeldende kunst en architectuur, ...)
- Procesmatig kunstwerk (onderzoek, participatief, workshop, actiegericht, ...)
- Ander, gelieve te specificeren
.....
- Weet ik niet

* **6. Welke omschrijving typeert u of uw organisatie/instelling het best: Wij geven enkele mogelijkheden. Indien uw type organisatie niet kan worden aangevinkt, gelieve te specificeren bij ander.**

Beleid – Vlaamse overheid
Beleid – Provincie
Beleid – Lokale overheid (gemeentelijke dienst en autonoom gemeentebedrijf)
Intergemeentelijke & bovengemeentelijke samenwerkingsverbanden (IGS)
Kunst & cultuur organisatie
Zorg & welzijn organisatie
Kennis & onderwijsinstelling
For-profit / commerciële organisatie / freelancer / zelfstandige
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **7. Onder welke bevoegdheid of dienst valt uw organisatie? Vlaamse Overheid**

Agentschap voor Natuur en Bos
Cultuur
De Lijn
Economie, Wetenschap en Innovatie
Erfgoed Vlaanderen
Infrastructuur en gebouwbeheer
Jeugd
Landbouw en Visserij
Leefmilieu en energie
Media
Mobiliteit
Omgeving
Openbare werken en vervoer
Onderwijs & vorming
Ruimte Vlaanderen
Sport
Toerisme Vlaanderen
Vlaamse Landmaatschappij
Vlaamse Waterweg NV
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **8. Onder welke bevoegdheid of dienst valt uw organisatie? Provincie**

Cultuur
Economie
Erfgoed
Groen- & Recreatiedomeinen
Integraal waterbeleid
Landbouw
Milieu en Natuur
Mobiliteit
Platteland
Provinciaal onderwijs en vormingsaanbod
Ruimtelijke planning
Toerisme
Vergunningsverlening
Wonen
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **9. Onder welke bevoegdheid of dienst valt uw organisatie? Lokale overheid (gemeentelijke dienst en autonoom gemeentebedrijf)**

Academie
Begraafplaatsen
Bibliotheken
Cultuur
Erfgoed
Evenementen
Groenaanleg en -onderhoud
Grond- en gebouwbeleid
Integratie - Diversiteit
Jeugd
Natuur & milieu
Onderwijs
Openbare werken & mobiliteit
Planning (strategie en opvolging)
Ruimtelijke ordening, stedenbouw & omgevingsvergunning
Sociale dienst, kinderopvang en gezinsbeleid, integratie en diversiteit
Sport
Stadsmarketing
Stadsvernieuwing
Technische diensten & onderhoud
Toerisme - recreatie
Wijkwerking
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **10. Welke omschrijving past het beste bij uw organisatie? Intergemeentelijke & bovengemeentelijke samenwerkingsverbanden (IGS)**

Begraafplaatsen en crematoria
Cultuur
Erfgoed
Nutsvoorzieningen (leidingen, riolering, kabelnetwerken)
Regionaal landschap
Sociale huisvesting
Streekontwikkeling
Toerisme
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **11. Welke omschrijving past het beste bij uw organisatie? Kunst & Cultuur**

Cultuurcentrum
Gemeenschapscentrum
Kunstencentrum
Kunstorganisatie
Museum
Socio-culturele vereniging
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **12. Welke omschrijving past het beste bij uw organisatie? Zorg & welzijn**

Instellingen van bijzondere jeugdzorg
Psychiatrische verzorgingstehuizen
Revalidatiecentrum
Woonzorgcentrum
Ziekenhuis
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **13. Welke omschrijving past het beste bij uw organisatie? Kennis & onderwijs**

Hogeschool
Kleuter- en/of lagere school
Middelbare school
Onderzoeksinstituut
Praktijkcentrum
Specifieke beroepsopleidingsorganisatie
Universiteit
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **14. Welke omschrijving past het beste bij uw organisatie? Bedrijf/Commerciële organisatie**

Adviesbureau / consultancy
Architectenbureau
Artistieke expertise
Bemiddelaar / intermediair
Curator
Studiebureau
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **15. U bent of uw organisatie is inzake de realisatie van de kunstopdracht(en) in de publieke ruimte voornamelijk actief in...**

Oost-Vlaanderen
West-Vlaanderen
Antwerpen
Vlaams-Brabant
Limburg
Vlaanderen
Brussel
Nationaal
Buurlanden (NL/FR/DUI/Luxemburg)
EU
Wereldwijd

*

16. U of uw organisatie was de afgelopen jaren bij de realisatie van kunstopdrachten in de publieke ruimte op één van volgende manieren betrokken: Meerdere antwoorden mogelijk

- Ik (of mijn organisatie) heb opdracht gegeven tot de realisatie van kunstopdrachten in de publieke ruimte. (opdrachtgever)
- Ik (of mijn organisatie) had de regie of supervisie op de uitvoering van de kunstopdracht(en) en stond in voor het algemeen projectmanagement. (projectmanager)
- Ik (of mijn organisatie) heb vergunningen afgeleverd voor de realisatie (bijvoorbeeld plaatsing) van één of meerdere kunstwerken in de publieke ruimte. (vergunningverlener)
- Ik (of mijn organisatie) heb financiering toegekend voor de realisatie van een kunstopdracht in de publieke ruimte, zonder verdere inhoudelijke betrokkenheid in het proces. ((co)-financiering) De financiering werd integraal voorzien vanuit mijn organisatie, instelling of bedrijf.
- Ik (of mijn organisatie) heb financiering toegekend voor de realisatie van een kunstopdracht in de publieke ruimte, zonder verdere inhoudelijke betrokkenheid in het proces. ((co)-financiering) De financiering werd gedeeltelijk voorzien vanuit mijn organisatie, instelling of bedrijf.
- Ik ben als intermediair (bemiddelaar, procesbegeleider, curator,...) betrokken geweest bij de realisatie van kunstopdrachten in de publieke ruimte. (ondersteunende dienstverlener)
- Ik (of mijn organisatie) sta in voor het beheer of opvolging van één of meerdere kunstwerken die in de publieke ruimte werden gerealiseerd. (beheerder)
- Ik of (mijn organisatie) was partner binnen een samenwerkingsverband dat opdracht verleende voor de realisatie van één of meerdere kunstinterventies. (partner in een samenwerkingsverband)

*

17. U gaf aan betrokken geweest te zijn als intermediair. Geef hier aan welke rol u als ondersteunende dienstverlener opnam: Meerdere antwoorden mogelijk

- Onderzoek
- Visieontwikkeling
- Bemiddeling
- Advies
- Artistieke selectie
- Curator
- Productiebegeleiding
- Technische ondersteuning
- Ontwerpmatige (architectuur, stedenbouwkundig, ...) ondersteuning
- Programmeren
- Procesbegeleiding
- participatie
- Communicatie
- Publiekswerking
- Publieksontsluiting
- Andere vormen van expertise (juridisch, sociologisch, financieel, ...)
- Ander, gelieve te specificeren

.....

- * **18. Welke rol nam u of uw organisatie op inzake het beheer of de opvolging van één of meerdere kunstwerken die in de publieke ruimte werden gerealiseerd?**
- Ik (of mijn organisatie) sta in voor het beheer (brede organisatie en inventarisatie) van een kunstwerk in de publieke ruimte. (beheerder)
  - Het onderhoud (technisch/conditioneel) van een kunstwerk in de publieke ruimte gebeurt in eigen regie. (onderhoud in eigen regie)
  - Het onderhoud (technisch/conditioneel) van een kunstwerk in de publieke ruimte gebeurt via derden. (onderhoud via derden)
  - Ik (of mijn organisatie) sta in voor de ontwikkeling en opvolging van de publiekwerking (educatieve programma's, communicatie...) rond het kunstwerk. (publiekswerking)
  - Ik (of mijn organisatie) sta in voor het toegankelijk stellen van het kunstwerk voor het brede publiek (het werk is makkelijk te vinden, te bezoeken, te beleven, toegankelijk ...). (publieksontsluiting)
  - Er moeten nog afspraken gemaakt worden over het beheer en de opvolging van de gerealiseerde kunstopdracht.

- * **19. Welke rol nam u of uw organisatie als partner in een samenwerkingsverband? Meerdere antwoorden mogelijk**
- Ik (of mijn organisatie) was inhoudelijk betrokken
  - Ik (of mijn organisatie) was betrokken als (co-) financierder
  - Ander, gelieve te specificeren
  - .....

- * **20. Voor welke taken binnen een kunstopdracht in de publieke ruimte deed u in het verleden beroep op of werkte u samen met andere actoren? Meerdere antwoorden mogelijk**
- Het uitnodigen van een kunstenaar met een specifiek verzoek of opdracht.
  - De voorbereiding (visieontwikkeling, onderzoek, participatie, ...).
  - De procesbegeleiding (regie, projectmanagement, ontwerpmatig, stedenbouwkundig, ...).
  - Artistiek advies en artistieke begeleiding (bemiddelaar, artistieke selectie, curator, artistieke expertise, ...).
  - Financieren en co-financieren.
  - Vergunnen van kunstinterventie(s).
  - Ondersteunende dienstverlening (technisch, financieel, juridisch, ...).
  - Beheren en opvolgen van gerealiseerde kunstwerken.
  - Ander, gelieve te specificeren
  - .....
  - Voor geen enkele taak.

- * **21. U gaf aan dat u beroep deed op/samenwerkte met andere actoren voor volgende taak: Het uitnodigen van een kunstenaar met een specifiek verzoek of opdracht. Kunt u het veld aanduiden waarin de (belangrijkste) betrokken actor actief is?**
- Beleid - Vlaamse overheid
  - Beleid - Provincie
  - Beleid - Lokale overheid (gemeentelijke dienst en autonoom gemeentebedrijf)
  - Intergemeentelijke & bovengemeentelijke samenwerkingsverbanden (IGS)
  - Kunst & cultuur
  - Zorg & welzijn
  - Kennis & onderwijs
  - Bedrijf / commerciële organisatie / freelancer / zelfstandige
  - Ander, gelieve te specificeren
  - .....

*

22. Onder welke bevoegdheid of dienst valt de organisatie waarmee u samenwerkte?

Vlaamse Overheid

Agentschap voor Natuur en Bos
Cultuur
De Lijn
Economie, Wetenschap en Innovatie
Erfgoed Vlaanderen
Infrastructuur en gebouwbeheer
Jeugd
Landbouw en Visserij
Leefmilieu en energie
Media
Mobiliteit
Omgeving
Openbare werken en vervoer
Onderwijs & vorming
Ruimte Vlaanderen
Sport
Toerisme Vlaanderen
Vlaamse Landmaatschappij
Vlaamse Waterweg NV
Ander, gelieve te specificeren

.....

*

23. Onder welke bevoegdheid of dienst valt de organisatie waarmee u samenwerkte?

Provincie

Cultuur
Economie
Erfgoed
Groen- & Recreatiedomeinen
Integraal waterbeleid
Landbouw
Milieu en Natuur
Mobiliteit
Platteland
Provinciaal onderwijs en vormingsaanbod
Ruimtelijke planning
Toerisme
Vergunningsverlening
Wonen
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **24. Onder welke bevoegdheid of dienst valt de organisatie waarmee u samenwerkte? Lokale overheid (gemeentelijke dienst en autonoom gemeentebedrijf)**

Academie
Begraafplaatsen
Bibliotheken
Cultuur
Erfgoed
Evenementen
Groenaanleg en -onderhoud
Grond- en gebouwbeleid
Integratie - Diversiteit
Jeugd
Natuur & milieu
Onderwijs
Openbare werken & mobiliteit
Planning (strategie en opvolging)
Ruimtelijke ordening, stedenbouw & omgevingsvergunning
Sociale dienst, kinderopvang en gezinsbeleid, integratie en diversiteit
Sport
Stadsmarketing
Stadsvernieuwing
Technische diensten & onderhoud
Toerisme - recreatie
Wijkwerking
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **25. Welke omschrijving past het beste bij de organisatie waarmee u samenwerkte? Intergemeentelijke & bovengemeentelijke samenwerkingsverbanden (IGS)**

Begraafplaatsen en crematoria
Cultuur
Erfgoed
Nutsvoorzieningen (leidingen, riolering, kabelnetwerken)
Regionaal landschap
Sociale huisvesting
Streekontwikkeling
Toerisme
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **26. Welke omschrijving past het beste bij de organisatie waarmee u samenwerkte? Kunst & Cultuur**

Cultuurcentrum
Gemeenschapscentrum
Kunstencentrum
Kunstorganisatie
Museum
Socio-culturele vereniging
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **27. Welke omschrijving past het beste bij de organisatie waarmee u samenwerkte? Zorg & welzijn**

Instellingen van bijzondere jeugdzorg
Psychiatrische verzorgingstehuizen
Revalidatiecentrum
Woonzorgcentrum
Ziekenhuis
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **28. Welke omschrijving past het beste bij de organisatie waarmee u samenwerkte? Kennis & onderwijs**

Hogeschool
Kleuter- en/of lagere school
Middelbare school
Onderzoeksinstituut
Praktijkcentrum
Specifieke beroepsopleidingsorganisatie
Universiteit
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **29. Welke omschrijving past het beste bij het bedrijf of de organisatie waarmee u samenwerkte? Bedrijf / commerciële organisatie / freelancer / zelfstandige**

Adviesbureau / consultancy
Architectenbureau
Artistieke expertise
Bemiddelaar / intermediair
Curator
Studiebureau
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **30. U gaf aan dat u beroep deed op/samenwerkte met andere actoren voor volgende taak: De voorbereiding (visieontwikkeling, onderzoek, participatie, ...). Kunt u het veld aanduiden waarin de (belangrijkste) actor actief is?**

Beleid - Vlaamse overheid
Beleid - Provincie
Beleid - Lokale overheid (gemeentelijke dienst en autonoom gemeentebedrijf)
Beleid - Intergemeentelijke & bovengemeentelijke samenwerkingsverbanden (IGS)
Kunst & cultuur
Zorg & welzijn
Kennis & onderwijs
Bedrijf /commerciële organisatie / freelancer/ zelfstandige
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **31. Onder welke bevoegdheid of dienst valt de betrokken actor? Vlaamse Overheid**

Agentschap voor Natuur en Bos
Cultuur
De Lijn
Economie, Wetenschap en Innovatie
Erfgoed Vlaanderen
Infrastructuur en gebouwbeheer
Jeugd
Landbouw en Visserij
Leefmilieu en energie
Media
Mobiliteit
Omgeving
Openbare werken en vervoer
Onderwijs & vorming
Ruimte Vlaanderen
Sport
Toerisme Vlaanderen
Vlaamse Landmaatschappij
Vlaamse Waterweg NV
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **32. Onder welke bevoegdheid of dienst valt de betrokken actor? Provincie**

Cultuur
Economie
Erfgoed
Groen- & Recreatiedomeinen
Integraal waterbeleid
Landbouw
Milieu en Natuur
Mobiliteit
Platteland
Provinciaal onderwijs en vormingsaanbod
Ruimtelijke planning
Toerisme
Vergunningsverlening
Wonen
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **33. Onder welke bevoegdheid of dienst valt de betrokken actor? Lokale overheid (gemeentelijke dienst en autonoom gemeentebedrijf)**

Academie
Begraafplaatsen
Bibliotheken
Cultuur
Erfgoed
Evenementen
Groenaanleg en -onderhoud
Grond- en gebouwbeleid
Integratie - Diversiteit
Jeugd
Natuur & milieu
Onderwijs
Openbare werken & mobiliteit
Planning (strategie en opvolging)
Ruimtelijke ordening, stedenbouw & omgevingsvergunning
Sociale dienst, kinderopvang en gezinsbeleid, integratie en diversiteit
Sport
Stadsmarketing
Stadsvernieuwing
Technische diensten & onderhoud
Toerisme - recreatie
Wijkwerking
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **34. Welke omschrijving past het beste bij de betrokken organisatie? Intergemeentelijke & bovengemeentelijke samenwerkingsverbanden (IGS)**

Begraafplaatsen en crematoria
Cultuur
Erfgoed
Nutsvoorzieningen (leidingen, riolering, kabelnetwerken)
Regionaal landschap
Sociale huisvesting
Streekontwikkeling
Toerisme
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **35. Welke omschrijving past het beste bij de betrokken actor? Kunst & Cultuur**

Cultuurcentrum
Gemeenschapscentrum
Kunstencentrum
Kunstorganisatie
Museum
Socio-culturele vereniging
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **36. Welke omschrijving past het beste bij de betrokken actor? Zorg & welzijn**

Instellingen van bijzondere jeugdzorg
Psychiatrische verzorgingstehuizen
Revalidatiecentrum
Woonzorgcentrum
Ziekenhuis
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **37. Welke omschrijving past het beste bij de betrokken actor? Kennis & onderwijs**

Hogeschool
Kleuter- en/of lagere school
Middelbare school
Onderzoeksinstituut
Praktijkcentrum
Specifieke beroepsopleidingsorganisatie
Universiteit
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **38. Welke omschrijving past het beste bij de betrokken actor? Bedrijf / commerciële organisatie / freelancer / zelfstandige**

Adviesbureau / consultancy
Architectenbureau
Artistieke expertise
Bemiddelaar / intermediair
Curator
Studiebureau
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **39. U gaf aan dat u beroep deed op/samenwerkte met andere actoren voor volgende taak: De procesbegeleiding (regie, projectmanagement, ontwerpmatig, stedenbouwkundig, ...). Kunt u het veld aanduiden waarin de (belangrijkste) actor actief is?**

Beleid - Vlaamse overheid
Beleid - Provincie
Beleid - Lokale overheid (gemeentelijke dienst en autonoom gemeentebedrijf)
Beleid - Intergemeentelijke & bovengemeentelijke samenwerkingsverbanden (IGS)
Kunst & cultuur
Zorg & welzijn
Kennis & onderwijs
For-profit / commerciële organisatie / freelancer / zelfstandige
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **40. Onder welke bevoegdheid of dienst valt de betrokken actor? Vlaamse Overheid**

Agentschap voor Natuur en Bos
Cultuur
De Lijn
Economie, Wetenschap en Innovatie
Erfgoed Vlaanderen
Infrastructuur en gebouwbeheer
Jeugd
Landbouw en Visserij
Leefmilieu en energie
Media
Mobiliteit
Omgeving
Openbare werken en vervoer
Onderwijs & vorming
Ruimte Vlaanderen
Sport
Toerisme Vlaanderen
Vlaamse Landmaatschappij
Vlaamse Waterweg NV
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **41. Onder welke bevoegdheid of dienst valt de betrokken actor? Provincie**

Cultuur
Economie
Erfgoed
Groen- & Recreatiedomeinen
Integraal waterbeleid
Landbouw
Milieu en Natuur
Mobiliteit
Platteland
Provinciaal onderwijs en vormingsaanbod
Ruimtelijke planning
Toerisme
Vergunningsverlening
Wonen
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **42. Onder welke bevoegdheid of dienst valt de betrokken actor? Lokale overheid (gemeentelijke dienst en autonoom gemeentebedrijf)**

Academie
Begraafplaatsen
Bibliotheken
Cultuur
Erfgoed
Evenementen
Groenaanleg en -onderhoud
Grond- en gebouwbeleid
Integratie - Diversiteit
Jeugd
Natuur & milieu
Onderwijs
Openbare werken & mobiliteit
Planning (strategie en opvolging)
Ruimtelijke ordening, stedenbouw & omgevingsvergunning
Sociale dienst, kinderopvang en gezinsbeleid, integratie en diversiteit
Sport
Stadsmarketing
Stadsvernieuwing
Technische diensten & onderhoud
Toerisme - recreatie
Wijkwerking
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **43. Welke omschrijving past het beste bij de betrokken actor? Intergemeentelijke & bovengemeentelijke samenwerkingsverbanden (IGS)**

Begraafplaatsen en crematoria
Cultuur
Erfgoed
Nutsvoorzieningen (leidingen, riolering, kabelnetwerken)
Regionaal landschap
Sociale huisvesting
Streekontwikkeling
Toerisme
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **44. Welke omschrijving past het beste bij de betrokken actor? Kunst & Cultuur**

Cultuurcentrum
Gemeenschapscentrum
Kunstencentrum
Kunstorganisatie
Museum
Socio-culturele vereniging
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **45. Welke omschrijving past het beste bij de betrokken actor? Zorg & welzijn**

Instellingen van bijzondere jeugdzorg
Psychiatrische verzorgingstehuizen
Revalidatiecentrum
Woonzorgcentrum
Ziekenhuis
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **46. Welke omschrijving past het beste bij de betrokken actor? Kennis & onderwijs**

Hogeschool
Kleuter- en/of lagere school
Middelbare school
Onderzoeksinstituut
Praktijkcentrum
Specifieke beroepsopleidingsorganisatie
Universiteit
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **47. Welke omschrijving past het beste bij de betrokken actor? Bedrijf / commerciële organisatie / freelancer / zelfstandige**

Adviesbureau / consultancy
Architectenbureau
Artistieke expertise
Bemiddelaar / intermediair
Curator
Studiebureau
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **48. U gaf aan dat u beroep deed op/samenwerkte met andere actoren voor volgende taak: Artistiek advies en artistieke begeleiding (bemiddelaar, artistieke selectie, curator, artistieke expertise, ...). Kunt u het veld aanduiden waarin de (belangrijkste) actor actief is?**

Beleid - Vlaamse overheid
Beleid - Provincie
Beleid - Lokale overheid (gemeentelijke dienst en autonoom gemeentebedrijf)
Beleid - Intergemeentelijke & bovengemeentelijke samenwerkingsverbanden (IGS)
Kunst & cultuur
Zorg & welzijn
Kennis & onderwijs
Bedrijf / Commerciële organisatie
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **49. Onder welke bevoegdheid of dienst valt de betrokken actor? Vlaamse Overheid**

Agentschap voor Natuur en Bos
Cultuur
De Lijn
Economie, Wetenschap en Innovatie
Erfgoed Vlaanderen
Infrastructuur en gebouwbeheer
Jeugd
Landbouw en Visserij
Leefmilieu en energie
Media
Mobiliteit
Omgeving
Openbare werken en vervoer
Onderwijs & vorming
Ruimte Vlaanderen
Sport
Toerisme Vlaanderen
Vlaamse Landmaatschappij
Vlaamse Waterweg NV
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **50. Onder welke bevoegdheid of dienst valt de betrokken actor? Provincie**

Cultuur
Economie
Erfgoed
Groen- & Recreatiedomeinen
Integraal waterbeleid
Landbouw
Milieu en Natuur
Mobiliteit
Platteland
Provinciaal onderwijs en vormingsaanbod
Ruimtelijke planning
Toerisme
Vergunningsverlening
Wonen
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **51. Onder welke bevoegdheid of dienst valt de betrokken actor? Lokale overheid (gemeentelijke dienst en autonoom gemeentebedrijf)**

Academie
Begraafplaatsen
Bibliotheken
Cultuur
Erfgoed
Evenementen
Groenaanleg en -onderhoud
Grond- en gebouwbeleid
Integratie - Diversiteit
Jeugd
Natuur & milieu
Onderwijs
Openbare werken & mobiliteit
Planning (strategie en opvolging)
Ruimtelijke ordening, stedenbouw & omgevingsvergunning
Sociale dienst, kinderopvang en gezinsbeleid, integratie en diversiteit
Sport
Stadsmarketing
Stadsvernieuwing
Technische diensten & onderhoud
Toerisme - recreatie
Wijkwerking
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **52. Welke omschrijving past het beste bij de betrokken actor? Intergemeentelijke & bovengemeentelijke samenwerkingsverbanden (IGS)**

Begraafplaatsen en crematoria
Cultuur
Erfgoed
Nutsvoorzieningen (leidingen, riolering, kabelnetwerken)
Regionaal landschap
Sociale huisvesting
Streekontwikkeling
Toerisme
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **53. Welke omschrijving past het beste bij de betrokken actor? Kunst & Cultuur**

Cultuurcentrum
Gemeenschapscentrum
Kunstencentrum
Kunstorganisatie
Museum
Socio-culturele vereniging
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **54. Welke omschrijving past het beste bij de betrokken actor? Zorg & welzijn**

Instellingen van bijzondere jeugdzorg
Psychiatrische verzorgingstehuizen
Revalidatiecentrum
Woonzorgcentrum
Ziekenhuis
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **55. Welke omschrijving past het beste bij de betrokken actor? Kennis & onderwijs**

Hogeschool
Kleuter- en/of lagere school
Middelbare school
Onderzoeksinstituut
Praktijkcentrum
Specifieke beroepsopleidingsorganisatie
Universiteit
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **56. Welke omschrijving past het beste bij de betrokken actor? Bedrijf / commerciële organisatie / freelancer / zelfstandige**

Adviesbureau / consultancy
Architectenbureau
Artistieke expertise
Bemiddelaar / intermediair
Curator
Studiebureau
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **57. U gaf aan dat u beroep deed op/samenwerkte met andere actoren voor volgende taak: Financieren en co-financieren. Kunt u het veld aanduiden waarin de (belangrijkste) actor actief is?**

Beleid - Vlaamse overheid
Beleid - Provincie
Beleid - Lokale overheid (gemeentelijke dienst en autonoom gemeentebedrijf)
Beleid - Intergemeentelijke & bovengemeentelijke samenwerkingsverbanden (IGS)
Kunst & cultuur
Zorg & welzijn
Kennis & onderwijs
Bedrijf / commerciële organisatie / freelancer / zelfstandige
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **58. Onder welke bevoegdheid of dienst valt de betrokken actor? Vlaamse Overheid**

Agentschap voor Natuur en Bos
Cultuur
De Lijn
Economie, Wetenschap en Innovatie
Erfgoed Vlaanderen
Infrastructuur en gebouwbeheer
Jeugd
Landbouw en Visserij
Leefmilieu en energie
Media
Mobiliteit
Omgeving
Openbare werken en vervoer
Onderwijs & vorming
Ruimte Vlaanderen
Sport
Toerisme Vlaanderen
Vlaamse Landmaatschappij
Vlaamse Waterweg NV
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **59. Onder welke bevoegdheid of dienst valt de betrokken actor? Provincie**

Cultuur
Economie
Erfgoed
Groen- & Recreatiedomeinen
Integraal waterbeleid
Landbouw
Milieu en Natuur
Mobiliteit
Platteland
Provinciaal onderwijs en vormingsaanbod
Ruimtelijke planning
Toerisme
Vergunningsverlening
Wonen
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **60. Onder welke bevoegdheid of dienst valt de betrokken actor? Lokale overheid (gemeentelijke dienst en autonoom gemeentebedrijf)**

Academie
Begraafplaatsen
Bibliotheken
Cultuur
Erfgoed
Evenementen
Groenaanleg en -onderhoud
Grond- en gebouwbeleid
Integratie - Diversiteit
Jeugd
Natuur & milieu
Onderwijs
Openbare werken & mobiliteit
Planning (strategie en opvolging)
Ruimtelijke ordening, stedenbouw & omgevingsvergunning
Sociale dienst, kinderopvang en gezinsbeleid, integratie en diversiteit
Sport
Stadsmarketing
Stadsvernieuwing
Technische diensten & onderhoud
Toerisme - recreatie
Wijkwerking
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **61. Welke omschrijving past het beste bij de betrokken actor? Intergemeentelijke & bovengemeentelijke samenwerkingsverbanden (IGS)**

Begraafplaatsen en crematoria
Cultuur
Erfgoed
Nutsvoorzieningen (leidingen, riolering, kabelnetwerken)
Regionaal landschap
Sociale huisvesting
Streekontwikkeling
Toerisme
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **62. Welke omschrijving past het beste bij de betrokken actor? Kunst & Cultuur**

Cultuurcentrum
Gemeenschapscentrum
Kunstencentrum
Kunstorganisatie
Museum
Socio-culturele vereniging
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **63. Welke omschrijving past het beste bij de betrokken actor? Zorg & welzijn**

Instellingen van bijzondere jeugdzorg
Psychiatrische verzorgingstehuizen
Revalidatiecentrum
Woonzorgcentrum
Ziekenhuis
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **64. Welke omschrijving past het beste bij de betrokken actor? Kennis & onderwijs**

Hogeschool
Kleuter- en/of lagere school
Middelbare school
Onderzoeksinstituut
Praktijkcentrum
Specifieke beroepsopleidingsorganisatie
Universiteit
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **65. Welke omschrijving past het beste bij de betrokken actor? Bedrijf / commerciële organisatie / freelancer / zelfstandige**

Adviesbureau / consultancy
Architectenbureau
Artistieke expertise
Bemiddelaar / intermediair
Curator
Studiebureau
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **66. U gaf aan dat u beroep deed op/samenwerkte met andere actoren voor volgende taak: Vergunnen van kunstinterventie(s). Kunt u het veld aanduiden waarin de (belangrijkste) actor actief is?**

Beleid - Vlaamse overheid
Beleid - Provincie
Beleid - Lokale overheid (gemeentelijke dienst en autonoom gemeentebedrijf)
Beleid - Intergemeentelijke & bovengemeentelijke samenwerkingsverbanden (IGS)
Kunst & cultuur
Zorg & welzijn
Kennis & onderwijs
Bedrijf / commerciële organisatie / freelancer / zelfstandige
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **67. Onder welke bevoegdheid of dienst valt de betrokken actor? Vlaamse Overheid**

Agentschap voor Natuur en Bos
Cultuur
De Lijn
Economie, Wetenschap en Innovatie
Erfgoed Vlaanderen
Infrastructuur en gebouwbeheer
Jeugd
Landbouw en Visserij
Leefmilieu en energie
Media
Mobiliteit
Omgeving
Openbare werken en vervoer
Onderwijs & vorming
Ruimte Vlaanderen
Sport
Toerisme Vlaanderen
Vlaamse Landmaatschappij
Vlaamse Waterweg NV
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **68. Onder welke bevoegdheid of dienst valt de betrokken actor? Provincie**

Cultuur
Economie
Erfgoed
Groen- & Recreatiedomeinen
Integraal waterbeleid
Landbouw
Milieu en Natuur
Mobiliteit
Platteland
Provinciaal onderwijs en vormingsaanbod
Ruimtelijke planning
Toerisme
Vergunningsverlening
Wonen
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **69. Onder welke bevoegdheid of dienst valt de betrokken actor? Lokale overheid (gemeentelijke dienst en autonoom gemeentebedrijf)**

Academie
Begraafplaatsen
Bibliotheken
Cultuur
Erfgoed
Evenementen
Groenaanleg en -onderhoud
Grond- en gebouwbeleid
Integratie - Diversiteit
Jeugd
Natuur & milieu
Onderwijs
Openbare werken & mobiliteit
Planning (strategie en opvolging)
Ruimtelijke ordening, stedenbouw & omgevingsvergunning
Sociale dienst, kinderopvang en gezinsbeleid, integratie en diversiteit
Sport
Stadsmarketing
Stadsvernieuwing
Technische diensten & onderhoud
Toerisme - recreatie
Wijkwerking
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **70. Welke omschrijving past het beste bij de betrokken actor? Intergemeentelijke & bovengemeentelijke samenwerkingsverbanden (IGS)**

Begraafplaatsen en crematoria
Cultuur
Erfgoed
Nutsvoorzieningen (leidingen, riolering, kabelnetwerken)
Regionaal landschap
Sociale huisvesting
Streekontwikkeling
Toerisme
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **71. Welke omschrijving past het beste bij de betrokken actor? Kunst & Cultuur**

Cultuurcentrum
Gemeenschapscentrum
Kunstencentrum
Kunstorganisatie
Museum
Socio-culturele vereniging
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **72. Welke omschrijving past het beste bij de betrokken actor? Zorg & welzijn**

Instellingen van bijzondere jeugdzorg
Psychiatrische verzorgingstehuizen
Revalidatiecentrum
Woonzorgcentrum
Ziekenhuis
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **73. Welke omschrijving past het beste bij de betrokken actor? Kennis & onderwijs**

Hogeschool
Kleuter- en/of lagere school
Middelbare school
Onderzoeksinstituut
Praktijkcentrum
Specifieke beroepsopleidingsorganisatie
Universiteit
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **74. Welke omschrijving past het beste bij de betrokken actor? Bedrijf / commerciële organisatie / freelancer / zelfstandige**

Adviesbureau / consultancy
Architectenbureau
Artistieke expertise
Bemiddelaar / intermediair
Curator
Studiebureau
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **75. U gaf aan dat u beroep deed op/samenwerkte met andere actoren voor volgende taak: Ondersteunende dienstverlening (technisch, financieel, juridisch, ...). Kunt u het veld aanduiden waarin de (belangrijkste) actor actief is?**

Beleid - Vlaamse overheid
Beleid - Provincie
Beleid - Lokale overheid (gemeentelijke dienst en autonoom gemeentebedrijf)
Beleid - Intergemeentelijke & bovengemeentelijke samenwerkingsverbanden (IGS)
Kunst & cultuur
Zorg & welzijn
Kennis & onderwijs
Bedrijf / commerciële organisatie / freelancer / zelfstandige
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **76. Onder welke bevoegdheid of dienst valt de betrokken actor? Vlaamse Overheid**

Agentschap voor Natuur en Bos
Cultuur
De Lijn
Economie, Wetenschap en Innovatie
Erfgoed Vlaanderen
Infrastructuur en gebouwbeheer
Jeugd
Landbouw en Visserij
Leefmilieu en energie
Media
Mobiliteit
Omgeving
Openbare werken en vervoer
Onderwijs & vorming
Ruimte Vlaanderen
Sport
Toerisme Vlaanderen
Vlaamse Landmaatschappij
Vlaamse Waterweg NV
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **77. Onder welke bevoegdheid of dienst valt de betrokken actor? Provincie**

Cultuur
Economie
Erfgoed
Groen- & Recreatiedomeinen
Integraal waterbeleid
Landbouw
Milieu en Natuur
Mobiliteit
Platteland
Provinciaal onderwijs en vormingsaanbod
Ruimtelijke planning
Toerisme
Vergunningsverlening
Wonen
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **78. Onder welke bevoegdheid of dienst valt de betrokken actor? Lokale overheid (gemeentelijke dienst en autonoom gemeentebedrijf)**

Academie
Begraafplaatsen
Bibliotheken
Cultuur
Erfgoed
Evenementen
Groenaanleg en -onderhoud
Grond- en gebouwbeleid
Integratie - Diversiteit
Jeugd
Natuur & milieu
Onderwijs
Openbare werken & mobiliteit
Planning (strategie en opvolging)
Ruimtelijke ordening, stedenbouw & omgevingsvergunning
Sociale dienst, kinderopvang en gezinsbeleid, integratie en diversiteit
Sport
Stadsmarketing
Stadsvernieuwing
Technische diensten & onderhoud
Toerisme - recreatie
Wijkwerking
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **79. Welke omschrijving past het beste bij de betrokken actor? Intergemeentelijke & bovengemeentelijke samenwerkingsverbanden (IGS)**

Begraafplaatsen en crematoria
Cultuur
Erfgoed
Nutsvoorzieningen (leidingen, riolering, kabelnetwerken)
Regionaal landschap
Sociale huisvesting
Streekontwikkeling
Toerisme
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **80. Welke omschrijving past het beste bij de betrokken actor? Kunst & Cultuur**

Cultuurcentrum
Gemeenschapscentrum
Kunstencentrum
Kunstorganisatie
Museum
Socio-culturele vereniging
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **81. Welke omschrijving past het beste bij de betrokken actor?Zorg & welzijn**

Instellingen van bijzondere jeugdzorg
Psychiatrische verzorgingstehuizen
Revalidatiecentrum
Woonzorgcentrum
Ziekenhuis
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **82. Welke omschrijving past het beste bij de betrokken actor?Kennis & onderwijs**

Hogeschool
Kleuter- en/of lagere school
Middelbare school
Onderzoeksinstituut
Praktijkcentrum
Specifieke beroepsopleidingsorganisatie
Universiteit
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **83. Welke omschrijving past het beste bij de betrokken actor?Bedrijf / commerciële organisatie / freelancer / zelfstandige**

Adviesbureau / consultancy
Architectenbureau
Artistieke expertise
Bemiddelaar / intermediair
Curator
Studiebureau
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **84. U gaf aan dat u beroep deed op/samenwerkte met andere actoren voor volgende taak: Beheren en opvolgen van gerealiseerde kunstwerken. Kunt u het veld aanduiden waarin de (belangrijkste) actor actief is?**

Beleid - Vlaamse overheid
Beleid - Provincie
Beleid - Lokale overheid (gemeentelijke dienst en autonoom gemeentebedrijf)
Beleid - Intergemeentelijke & bovengemeentelijke samenwerkingsverbanden (IGS)
Kunst & cultuur
Zorg & welzijn
Kennis & onderwijs
Bedrijf / commerciële organisatie / freelancer / zelfstandige
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **85. Onder welke bevoegdheid of dienst valt de betrokken actor? Vlaamse Overheid**

Agentschap voor Natuur en Bos
Cultuur
De Lijn
Economie, Wetenschap en Innovatie
Erfgoed Vlaanderen
Infrastructuur en gebouwbeheer
Jeugd
Landbouw en Visserij
Leefmilieu en energie
Media
Mobiliteit
Omgeving
Openbare werken en vervoer
Onderwijs & vorming
Ruimte Vlaanderen
Sport
Toerisme Vlaanderen
Vlaamse Landmaatschappij
Vlaamse Waterweg NV
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **86. Onder welke bevoegdheid of dienst valt de betrokken actor? Provincie**

Cultuur
Economie
Erfgoed
Groen- & Recreatiedomeinen
Integraal waterbeleid
Landbouw
Milieu en Natuur
Mobiliteit
Platteland
Provinciaal onderwijs en vormingsaanbod
Ruimtelijke planning
Toerisme
Vergunningsverlening
Wonen
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **87. Onder welke bevoegdheid of dienst valt de betrokken actor? Lokale overheid (gemeentelijke dienst en autonoom gemeentebedrijf)**

Academie
Begraafplaatsen
Bibliotheken
Cultuur
Erfgoed
Evenementen
Groenaanleg en -onderhoud
Grond- en gebouwbeleid
Integratie - Diversiteit
Jeugd
Natuur & milieu
Onderwijs
Openbare werken & mobiliteit
Planning (strategie en opvolging)
Ruimtelijke ordening, stedenbouw & omgevingsvergunning
Sociale dienst, kinderopvang en gezinsbeleid, integratie en diversiteit
Sport
Stadsmarketing
Stadsvernieuwing
Technische diensten & onderhoud
Toerisme - recreatie
Wijkwerking
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **88. Welke omschrijving past het beste bij de betrokken actor? Intergemeentelijke & bovengemeentelijke samenwerkingsverbanden (IGS)**

Begraafplaatsen en crematoria
Cultuur
Erfgoed
Nutsvoorzieningen (leidingen, riolering, kabelnetwerken)
Regionaal landschap
Sociale huisvesting
Streekontwikkeling
Toerisme
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **89. Welke omschrijving past het beste bij de betrokken actor? Kunst & Cultuur**

Cultuurcentrum
Gemeenschapscentrum
Kunstencentrum
Kunstorganisatie
Museum
Socio-culturele vereniging
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **90. Welke omschrijving past het beste bij de betrokken actor? Zorg & welzijn**

Instellingen van bijzondere jeugdzorg
Psychiatrische verzorgingstehuizen
Revalidatiecentrum
Woonzorgcentrum
Ziekenhuis
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **91. Welke omschrijving past het beste bij de betrokken actor? Kennis & onderwijs**

Hogeschool
Kleuter- en/of lagere school
Middelbare school
Onderzoeksinstituut
Praktijkcentrum
Specifieke beroepsopleidingsorganisatie
Universiteit
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **92. Welke omschrijving past het beste bij de betrokken actor? Bedrijf / commerciële organisatie / freelancer / zelfstandige**

Adviesbureau / consultancy
Architectenbureau
Artistieke expertise
Bemiddelaar / intermediair
Curator
Studiebureau
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **93. U gaf aan dat u beroep deed op/samenwerkte met andere actoren voor volgende taak: {{respondent.questions.taak.openAnswer}}. Kunt u het veld aanduiden waarin de (belangrijkste) actor actief is?**

Beleid - Vlaamse overheid
Beleid - Provincie
Beleid - Lokale overheid (gemeentelijke dienst en autonoom gemeentebedrijf)
Beleid - Intergemeentelijke & bovengemeentelijke samenwerkingsverbanden (IGS)
Kunst & cultuur
Zorg & welzijn
Kennis & onderwijs
Bedrijf / commerciële organisatie / freelancer / zelfstandige
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **94. Onder welke bevoegdheid of dienst valt de betrokken actor? Vlaamse Overheid**

Agentschap voor Natuur en Bos
Cultuur
De Lijn
Economie, Wetenschap en Innovatie
Erfgoed Vlaanderen
Infrastructuur en gebouwbeheer
Jeugd
Landbouw en Visserij
Leefmilieu en energie
Media
Mobiliteit
Omgeving
Openbare werken en vervoer
Onderwijs & vorming
Ruimte Vlaanderen
Sport
Toerisme Vlaanderen
Vlaamse Landmaatschappij
Vlaamse Waterweg NV
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **95. Onder welke bevoegdheid of dienst valt de betrokken actor? Provincie**

Cultuur
Economie
Erfgoed
Groen- & Recreatiedomeinen
Integraal waterbeleid
Landbouw
Milieu en Natuur
Mobiliteit
Platteland
Provinciaal onderwijs en vormingsaanbod
Ruimtelijke planning
Toerisme
Vergunningsverlening
Wonen
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **96. Onder welke bevoegdheid of dienst valt de betrokken actor? Lokale overheid (gemeentelijke dienst en autonoom gemeentebedrijf)**

Academie
Begraafplaatsen
Bibliotheken
Cultuur
Erfgoed
Evenementen
Groenaanleg en -onderhoud
Grond- en gebouwbeleid
Integratie - Diversiteit
Jeugd
Natuur & milieu
Onderwijs
Openbare werken & mobiliteit
Planning (strategie en opvolging)
Ruimtelijke ordening, stedenbouw & omgevingsvergunning
Sociale dienst, kinderopvang en gezinsbeleid, integratie en diversiteit
Sport
Stadsmarketing
Stadsvernieuwing
Technische diensten & onderhoud
Toerisme - recreatie
Wijkwerking
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **97. Welke omschrijving past het beste bij de betrokken actor? Intergemeentelijke & bovengemeentelijke samenwerkingsverbanden (IGS)**

Begraafplaatsen en crematoria
Cultuur
Erfgoed
Nutsvoorzieningen (leidingen, riolering, kabelnetwerken)
Regionaal landschap
Sociale huisvesting
Streekontwikkeling
Toerisme
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **98. Welke omschrijving past het beste bij de betrokken actor? Kunst & Cultuur**

Cultuurcentrum
Gemeenschapscentrum
Kunstencentrum
Kunstorganisatie
Museum
Socio-culturele vereniging
Ander, gelieve te specificeren

.....

* **99. Welke omschrijving past het beste bij de betrokken actor? Zorg & welzijn**

- Instellingen van bijzondere jeugdzorg
- Psychiatrische verzorgingstehuizen
- Revalidatiecentrum
- Woonzorgcentrum
- Ziekenhuis
- Ander, gelieve te specificeren

.....

* **100. Welke omschrijving past het beste bij de betrokken actor? Kennis & onderwijs**

- Hogeschool
- Kleuter- en/of lagere school
- Middelbare school
- Onderzoeksinstituut
- Praktijkcentrum
- Specifieke beroepsopleidingsorganisatie
- Universiteit
- Ander, gelieve te specificeren

.....

* **101. Welke omschrijving past het beste bij de betrokken actor? Bedrijf / commerciële organisatie / freelancer / zelfstandige**

- Adviesbureau / consultancy
- Architectenbureau
- Artistieke expertise
- Bemiddelaar / intermediair
- Curator
- Studiebureau
- Ander, gelieve te specificeren

.....

De volgende set van vragen heeft betrekking op één specifieke realisatie waaraan u of uw organisatie meewerkte en die u als het meest illustratief of belangrijk beschouwt voor de bijdrage van u of uw organisatie aan het opzetten van kunstopdrachten in de publieke ruimte.

102. Algemene informatie over/identificatie van de kunstopdracht die u als het meest illustratief of belangrijk beschouwt:

Titel van het werk:

Kunstenaar:

Jaar van realisatie:

Locatie:

*

103. Wat was de motivatie of aanleiding voor het initiëren van deze kunstopdracht in de publieke ruimte? Meerdere antwoorden mogelijk

- Culturele dimensie van de leefwereld van de burger versterken (traditie, patrimonium opbouwen, representatieve functie, prestige, ...).
- Creatie: kunstenaars de mogelijkheid bieden tot creatie in de publieke ruimte.
- Co-creatie: kunstenaars en lokale actoren (bewoners, bedrijven, verenigingen) de mogelijkheid bieden tot gezamenlijke cr
- Bouw en renovatie: de kunstopdracht ontstaat n.a.v. de bouw of renovatie van publieke gebouwen(oa. percentagedecreet).
- Stadsvernieuwing: de kunstopdracht werd verleend n.a.v. een stadsvernieuwingproject.
- Landschapsinrichting: de kunstopdracht werd verleend n.a.v. een landschappelijke inrichting.
- Herinrichting en aanleg publiek domein : de kunstopdracht kwam tot stand om de publieke ruimte op te laden.
- Erfgoed en herinnering: de kunstopdracht wil erfgoed (materieel en/of immaterieel) of een specifieke (historische) herinnering in de publieke ruimte benadrukken/versterken.
- Healing environment: de kunstopdracht wil bijdragen aan het ontwerpen van een plek die aandacht heeft voor specifieke en persoonlijke omstandigheden van mensen (fysieke, mentale zorg).
- Kwaliteit van de leefomgeving: de kunstopdracht wil bijdragen aan het versterken van de esthetische, sociale en economische functies van de publieke ruimte.
- Sociale cohesie en gemeenschapsparticipatie: de kunstopdracht wil burgers, passanten, gebruikers, bewoners ... verbinden.
- Experiment: de kunstopdracht wil reacties en vragen uitlokken, verandering initiëren, de mogelijkheden van een plek onderzoeken ....
- Toerisme: de kunstopdracht moet een toeristische beleving toevoegen in de publieke ruimte (publiekstrekker).
- Identiteitsontwikkeling en/of city/regio marketing: de kunstopdracht moet bijdragen aan de positionering en vermarkting van de stad of regio.
- Ander, gelieve te specificeren

.....

*

104. Welke van volgende elementen typeren de levensduur van de gerealiseerde kunstopdracht in de publieke ruimte? Meerdere antwoorden mogelijk

- Permanent en in eigen beheer: het kunstwerk heeft een permanent karakter en het werk blijft in eigen beheer.
- Permanent en niet in eigen beheer: de kunstopdracht resulteerde in een permanent werk en het kunstwerk is in beheer van derden.
- Permanent maar efemeer: het kunstwerk heeft een permanent karakter maar is niet (permanent) zichtbaar in de publieke ruimte (vb. een publicatie, een video, performance, ...).
- Tijdelijk of van korte duur: de kunstopdracht resulteerde in een tijdelijk werk voor een periode van een jaar tot max. vijf jaar.
- Nadruk op proces: de kunstopdracht resulteerde in een werk dat de nadruk legt op het proces en minder op een fysiek resultaat (bv. participatieve kunstprojecten).
- Wijzigend: het kunstwerk was initieel bedoeld als tijdelijke interventie maar kreeg alsnog een permanente status.
- Evenement: het kunstinitiatief was van tijdelijke aard en werd direct (tot max. 1 jaar) na het evenement ontmanteld.
- Ander, gelieve te specificeren

.....

Weet ik niet

*

105. Wat is de meest kenmerkende artistieke verschijningsvorm van het gerealiseerde kunstwerk: Meerdere antwoorden mogelijk

- Sculptuur/beeldhouwwerk
- (Wand)schilderkunstwerk (ook graffiti)
- Fotografisch werk
- Grafisch werk (grafiek, tekening, affiche, krant, boek, ...)
- Film of videowerk
- Audio en/of visuele installatie (zowel zichtbaar als efemeer, ...)
- Performance of optreden
- Digitale media-werk (website, internettoepassing, ...)
- Toegepaste kunst (relatie met architectuur en/of design)
- Kunstwerk dat twee of meer van bovenstaande verschijningsvormen combineert omdat binnen verschillende kunstdisciplines gewerkt wordt (vb. beeldend kunst en literatuur, dans theater of muziek, beeldende kunst en architectuur, ...)
- Procesmatig kunstwerk (onderzoek, participatief, workshop, actiegericht, ...)
- Ander, gelieve te specificeren

.....
Weet ik niet

*

106. Welke van de volgende instrumenten werden gehanteerd voor de voorbereiding, selectie en productie van de gerealiseerde kunstopdracht in de publieke ruimte? Meerdere antwoorden mogelijk

- De kunstenaar(s) werd(en) geselecteerd in het kader van een open wedstrijd zonder vergoeding op basis van een voorstel ingediend n.a.v. een publieke oproep.
- De kunstenaar(s) werd(en) geselecteerd in het kader van een open wedstrijd waarbij na een eerste fase enkele kunstenaars werden weerhouden om, mits een vergoeding, een voorstel voor te bereiden.
- De kunstenaar(s) werd(en) door de opdrachtgever geselecteerd zonder ondersteuning van een deskundige/expert uit het kunstenveld.
- De kunstenaar(s) werd(en) door de opdrachtgever geselecteerd met ondersteuning van een deskundige/expert uit het kunstenveld.
- De kunstenaar(s) werd(en) door de opdrachtgever geselecteerd via de ontwerper (bij bouwprojecten).
- De opdrachtgever stelde voor de artistieke selectie een selectiecommissie samen waarin zowel vertegenwoordigers van de opdrachtgever, de ontwerper, de gebruiker als (een) externe artistiek deskundige(n) zetelen.
- De opdrachtgever stelde een bemiddelaar of (artistiek) deskundige aan om een visie op de opdrachtcontext te ontwikkelen die kan helpen bij de selectie van de kunstenaar en bij de voorbereiding van de opdracht door de geselecteerde kunstenaar.
- De opdrachtgever stelde een opdrachtformulering op waarin het kader van de kunstopdracht met eventuele specifieke voorwaarden werden geformuleerd.
- Er werd een locatiebezoek georganiseerd waarna de kunstenaar(s) een voorstel kon uitwerken.
- Een bemiddelaar of artistiek deskundige stond in voor de selectie van de kunstenaar(s) en/of vooraf ingediende voorstellen (dit kan een curator of ander type van deskundige/expert zijn uit het professionele kunstenveld).
- De kunstenaar(s) werd(en) door de opdrachtgever geselecteerd via de ontwerper (bij bouwprojecten). Een bemiddelaar, de ontwerper of ander type van deskundige stond in voor de opvolging en uitvoering.
- Bewoners/omwonenden werden van meet af aan betrokken in een participatief proces (project idee + projectontwikkeling)
- Bewoners/omwonenden werden betrokken bij de realisatie (projectuitvoering). (co-creatie)
- Er is iemand (intern of extern) aangesteld voor het beheer en/of het onderhoud van het kunstwerk. (behoud en beheer)
- Er is iemand (intern of extern) verantwoordelijk voor het publieke leven van het kunstwerk. (communicatie)
- Ander, gelieve te specificeren

.....
Weet ik niet

* **107. Van welke grootorde was het investeringsbudget voor de gerealiseerde kunstopdracht?**

- Minder dan 20.000 euro
- Tussen 20.000 en 50.000 euro
- Tussen 50.000 en 100.000 euro
- Tussen 100.000 en 500.000 euro
- Meer dan 500.000 euro
- Ik weet het niet

* **108. Hoe werd de financiering van de kunstopdracht geregeld?**

- 100% eigen middelen van de opdrachtgever.
- Combinatie van subsidie en eigen middelen van de opdrachtgever.
- Combinatie van subsidie en eigen middelen én cofinanciering door een bedrijf.
- Combinatie van subsidie en cofinanciering door een bedrijf.
- Combinatie van subsidie en donaties.
- Ander, gelieve te specificeren

.....

109. Op welke subsidieverstrekende partner werd beroep gedaan?

* **110. Deed u of uw organisatie en/of een andere actor betrokken in het kader van de realisatie van (één of meerdere) kunstopdrachten in de publieke ruimte in het verleden al beroep op het Platform Kunst in Opdracht*? *Het Platform Kunst in Opdracht is de huidige benaming van de vroegere Kunstcel, die ressorteerde onder het Team van de Vlaams Bouwmeester en nu ingebed is bij het Dep. CJM van de Vlaamse Overheid. Meerdere antwoorden mogelijk**

- Ja, er werd éénmalig advies ingewonnen.
- Ja, er werd eerstelijnsadvies over (beleids)visie, aanpak en/of methodiek geboden.
- Ja, er werd ondersteuning bij de voorbereiding (opdrachtcontext analyseren, procedure, aanpak, methodiek, artistieke selectie) verleend.
- Ja, er werd ondersteuning bij de uitvoering (advies, contractopmaak, procesbegeleiding, bemiddeling) verleend.
- Ja, er werd een selectiecommissie samengesteld waar de Kunstcel of het Platform Kunst in Opdracht deel van uitmaakte.
- Nee, er werd geen beroep gedaan op de Kunstcel of het Platform Kunst in Opdracht omdat ik niet op de hoogte was van de mogelijkheid.
- Nee, er werd geen beroep gedaan op de Kunstcel of het Platform Kunst in Opdracht omdat er geen directe aanleiding of reden toe was.
- Ander, gelieve te specificeren

.....

*

111. Hoe ziet u bij kunstopdrachten in de toekomst uw relatie met het Platform Kunst in Opdracht? Meerdere antwoorden mogelijk

Informatie: in de toekomst wil ik graag informatie kunnen inwinnen bij het Platform Kunst in Opdracht (website, praktijkvoorbeelden, best practices, ...).

Advies: In de toekomst wil ik graag advies inwinnen bij het Platform Kunst in Opdracht ter voorbereiding van een beleid omtrent Kunst in Opdracht in de publieke ruimte en/of een specifieke kunstopdracht.

Monitoring praktijk: In de toekomst wil ik graag terecht kunnen bij het Platform Kunst in Opdracht als raadgever bij de realisatie en beheer van een kunstopdracht.

Netwerk: in de toekomst wil ik graag als actor deel uitmaken van het kennisnetwerk van het Platform Kunst in Opdracht.

Kennisdeling: In de toekomst wil ik graag via het Platform Kunst in Opdracht andere ervaringsdeskundigen ontmoeten en ervaringen uitwisselen. (kennisdeling, workshops,...).

Kennisopbouw: in de toekomst wil ik graag via het Platform Kunst in Opdracht andere deskundigen ontmoeten en ervaring uitwisselen.

Matchmaking: In de toekomst wil ik graag via het Platform Kunst in Opdracht dienstverlenende partners leren kennen, die kwalitatief kunnen bijdragen aan de realisatie van een kunstopdracht in de publieke ruimte.

Kwaliteitszorg: in de toekomst wil ik graag gebruik maken van tools die via het Platform Kunst in Opdracht ter bevordering van kwaliteitsvolle kunstopdrachten worden aangereikt.

Publiek debat: ik heb interesse in initiatieven opgezet door het Platform Kunst in Opdracht over de problematiek Kunst in Opdracht in de publieke ruimte.

Ander, gelieve te specificeren

.....

Dat weet ik (nog) niet

112. Hieronder kan u de naam van u of uw organisatie/instelling aangeven:

113. Als u interesse heeft in de resultaten, dan kan u hier uw e-mailadres invullen:

Uw antwoorden zijn geregistreerd! U heeft het einde van deze bevraging bereikt. Bedankt voor het invullen! Al uw antwoorden in deze enquête zijn persoonlijk en vertrouwelijk en zullen geanonimiseerd worden verwerkt. Indien u of uw organisatie interesse heeft in de mogelijkheden van Kunst in Opdracht in de publieke ruimte kan u met uw vragen terecht op <https://cjsm.be/cultuur/themas/kunsten/kunst-publieke-ruimte>

